

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΤΟΣ ΙΒ'

ΑΙ 141-142

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- ΑΦΧΡΑΝΙΔΙΩΤΗ: Ἑλλάδα τοῦ 1945—Μὲ τὰ πουλιὰ ποῦ θὰ φύγουν...—Φυγή—Ἐρή-
μωση—Ἐδῶ ποῦ ἤρθαμε—Ἐχεις τὴ δύναμη (ποιήματα)
Α.Χ.: Τοιαντάφυλλα, τριαντάφυλλα... (ποίημα)
ΑΙΗΝΗΣ Μ ΓΑΛΑΝΟΥ: Στὴν πόλη τοῦ Θεσεία (διήγημα)
ΑΠΣΠΥΡΙΔΑΚΙ: Ἡ πνευματικὴ Κύπρος στὴν ἀρχαιότητα (μελέτη)
Α.Δ. ΕΛΙΟΤ (μετ. Α. Ἰωάννου): Οἱ κούφιοι ἄνθρωποι—Ἐνα τραγούδι γιὰ τὸν
Σ. Συμεών—Ταξίδι τῶν Μάγων—La figlia che piange (ποιήματα)
ΑΠ ΠΑΡΑΣΧΟΥ: Ἡμερολόγιο δίχως ἡμερομηνίες (χρονικὸ)
ΑΥΣ ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗ: Ὀνειρα—Ἀμφιβολία (ποιήματα)
ΑΗΚΗ ΘΥΓΛΟΥ: Κ. Καβάφης (μελέτη)
ΑΡΓΙΤΡΟΥ ΜΑΓΝΗ: Ἐπίγραμμα—Στὰ γραφτὰ—Γ'. λόγος πρὸς Νικόδημον (ποιήματα)
ΑΙΦΡΙΑΣ ΡΟΥΣΣΙΑ: Ὁ χορὸς τῶν πεινασμένων μαγεῖρων (διήγημα)
(συνέχεια ἀπὸ μέσα)

ΤΥΓΠΡΟΣ

ΜΑΡΤΗΣ—ΑΠΡΙΛΗΣ 1947

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΔΙΜΗΝΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΜΕΛΕΤΗΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΣ

Έτησια συνδρομή για την Κύπρο 10 σελίνια

» » » τό έξωτερικό 12 »

Κάθε τεύχος 2 σελίνια.

Διευθυντής: ΚΩΣΤΑΣ ΠΡΟΥΣΗΣ,

19, Ούζουιάν, Λευκοσία

Τυπογραφείο: «ΝΕΟΣ Κόσμος» Θωμά Γ. Κυριακίδη

ΛΕΥΚΟΣΙΑ - ΚΥΠΡΟΣ

ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ: ΚΩΣΤΑΣ ΠΡΟΥΣΗΣ: Έλληνικός Πνευματικός Όμιλος Κύπρου.—Κριτική: Κ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΙ: Δ. Ζακυθηνού «Οι Σλάβοι έν Έλλάδι», Άλ. Διομήδη «Αί σλαβικάί επιδρομαί εις την Έλλάδα και πολιτική τοῦ Βυζαντίου».—ΚΩΣΤΑΣ ΠΡΟΥΣΗΣ Β. Λαούρδα «Σόλων ό Νομοθέτης», Κατ. Κακούρη «Προαισθητικές μορφές θεάτρου», Χρ. Εὐελπίδη «Η μυθιστορηματική λογοτεχνία».—Θ. Α. ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ: Bruno Lavagnini «Alle fonti della Pisanella».—ΚΩΣΤΑΣ ΠΡΟΥΣΗΣ: Κλ. Παράσχου «Χρονικό», Στρατηγού Μακρυγιάννη «Άπρημνημονεύματα», Στράτη Τσίρα «Ό προτελευταίος χαιρετισμός και τό Ισπανικό δράτριο».—Τό θέατρο: Δ. Σ. ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗ: Η Κατερίνα στην Κύπρο.—Κ. ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ Γαλλική πνευματική Ζωή—Ειδήσεις—Τύπος—Νέα Βιβλία

ΣΤΑ ΕΠΟΜΕΝΑ:

Α. ΤΕΡΖΑΚΗ: Νύχτα στή Μεσόγειο (δράμα)

Α. ΚΑΡΑΝΤΩΝΗ: Ό Παλαμάς και ή μουσική (μελέτη)

Γ. ΣΠΑΤΑΛΑ: Η λογοτεχνία στην Έφτάνησο (μελέτη)

Π. ΦΛΩΡΟΥ: Ό ποιητικός λόγος στην εποχή μας (μελέτη)

Μ. CARRIERES: Πνευματική ζωή τής Όκκιτανίας (μελέτη)

Α. Α. ΠΑΛΛΗ: Η ρωμαντική ποίηση στην Έλλάδα (μελέτη)

κ. ᾶ.

Ύπριακὰ Γράμματα

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΣΟΤ ΤΟΣ ΙΒ΄
141-142

ΛΕΥΚΟΣΙΑ, ΚΥΠΡΟΣ

ΜΑΡΤΗΣ
ΑΠΡΙΛΗΣ

1947

ΕΛΛΑΔΑ ΤΟΥ 1945

Ἐδῶ, ποὺ μαζεύτηκαν τὰ χρόνια
νὰ κερδίσουν τὸ μῦθο τῆς ζωῆς,

Ἐδῶ, ποὺ σιάνθηκε νὰ πρωτοδεῖ τὸ φῶς
ἡ νεότης τῶν γυμνῶν ἀνθρώπων,

Ἐδῶ, ποὺ πάτησαν τὰ πόδια τῶν θεῶν
καὶ φύτρωσε τὸ λουλούδο τῆς γνώσης,

Πεθαίνουν κάθε μέρα οἱ Προμηθεῖς
καὶ δὲν εἶν' ἕνας Ἡρακλῆς γιὰ νὰ τοὺς λύσει...

ΜΕ ΤΑ ΠΟΥΛΙΑ ΠΟΥ ΘΑ ΦΥΓΟΥΝ...

Μὲ τὰ πουλιά, ποὺ θὰ φύγουν τὸ φθινόπωρο,
μὲ τὸν ἄνεμο, ποὺ θὰ σαρώσει τὰ φύλλα,
μὲ τὰ νέφη, ποὺ θὰ περάσουν τὴ θάλασσα
θάραθα νὰ σὲ βρῶ!

Ξέρω πὼς πάνω ἀπὸ τὸ σπῆτι σου
ξεδιπλώνει ἡ ἀστραπή τὴν ὀργή της...
Ξέρω ποὺ ἡ νύχτα φορτώνει τὴ θλίψη της
στὰ γυμνά τῆς αὐλῆς σου κλωνάρια...

Μὰ τὰ χρυσάνθεμα ποὺ φέρνω στὸν κῆπο σου
δὲ θὰ μπορέσει κανεὶς νὰ τὰ πάρει...

ΦΥΓΗ

Φεύγεις μὲ τὸ κῆμα ποῦ τρέμει,
μὲ τὸν ἄνεμο ποῦ βογγᾷ,
μὲ τὸν ἥλιο, ποῦ βυθίζεται
στὴ σιωπῇ τοῦ χειμῶνα.

Πίσ' ἀπ' τὴν πόρτα μας κλείστηκε
τὸ στόμα τῶν χελιδονιῶν . . .
Δὲ θάρθουν πιά νὰ μᾶς φέρον τὴν Ἄνοιξη!
"Ὅλα φεύγουν μαζί σου . . .

Τρέμει ἓνα ξερόφυλλο μέσα μου.
— Νᾶναι τὰ πόδια σου τάχα ποῦ σέρονονται
γιὰ τελευταία φορὰ στὴν ψυχὴ μου;
— Θὰ τ' ἀφήσω νὰ συντρίβουν τὴ μνήμη μου.

"Ὅμως ποῦ πᾶμε; Ποῦ πᾶς ἀδελφέ μου
καὶ σ' ἀκολουθῶ τόση ὥρα ξωπίσω,
θρηγώντας γιὰ ἓνα σκληρὸ χωρισμό,
ἀντὶ τὴν κοινὴ νὰ γιορτάσω φυγὴ μας;

ΕΡΗΜΩΣΗ

Στὸ σπῖτι μας ἄνθησαν τὰ λούλουδα,
σὰ φωνές, ποῦ ξυπνᾶνε χαρούμενες,
σὰ φωτίτσες, ποῦ πέφτουνε ἀπ' τ' ἄστρα.

Στὸ σπῖτι μας ἤρθαν τὰ χελιδόνια,
— κύκλοι ἀναμνήσεων ποῦ γράφουν
μὲ τὸ μαῦρο φτερό τους τραγούδια.—

Στὸ σπῖτι μας ξύπνησαν τ' ἀρώματα
καὶ σπαργώσανε
οἱ χυμοὶ μὲς τὰ κλώνια.

Στὸ σπῖτι μας πέταξε ἡ αὔρα
μέσ' ἀπ' τὰ σάπια θυρόφυλλα,
κάνοντας τὴν ἡχὴ νὰ φρονιάξει.

Στὸ σπῖτι μας χτύπησε ἡ Ἄνοιξη
τὴ βαρειά σιδερόφραχτη πόρτα.
— Ποιὸς θὰ πάει ἀπ' τοὺς νεκροὺς μας ν' ἀνοίξει;

ΕΔΩ ΠΟΥ ΗΡΘΑΜΕ

Ἐδῶ πὸν ἦρθαμε μὲ τὰ φτερὰ διπλωμένα,
 μὲ τὴν ἐλπίδα, σὰν ἄνθος πὸν μαραίνεται
 καὶ τὸ θάνατο νὰ μᾶς κρούει τὴ θύρα!
 Ἐδῶ πὸν δώσαμε τοὺς χτύπους τῆς καρδιάς μας
 γιὰ νὰ γραφτεῖ τὸ τραγούδι τῆς ζωῆς!
 Τί περιμένουμε ἄλλο, ἀδελφοί μου!
 Δὲ μᾶς ἀρκεῖ πὸν νιώσαμε γιὰ λίγο
 τὸ σφοῖγος τοῦ οἰκοδόμου στὴν ψυχὴ μας,
 καὶ κλείσαμε μὲς τὰ θνητὰ μας μάτια
 τὸ ἀθάνατο εἶδωλο τῆς ὠμορφιάς;

ΕΧΕΙΣ ΤΗ ΔΥΝΑΜΗ

Ἐχεις τὴ δύναμη νὰ φράξεις
 μὲ τὴν ὠμορφιά σου τὸ δρόμο μου.

Ἐχεις τὴ δύναμη νὰ νικᾷς
 τὴ σοφὴ θέλησή μου.

Ἐχεις τὴ δύναμη νὰ βυθίζεις
 στὸ βουρκο τὴ σκέψη μου,

Κ' ἔχεις τὴ δύναμη νὰ σηκώνεις
 τοὺς οὐρανοὺς τῆ ζωὴ μου...

ΝΙΚΟΣ ΚΡΑΝΙΑΙΩΤΗΣ

ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΑ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΑ...

II

Πολλοὶ σὰς περιφρόνησαν γιὰτὶ λίγο κρατάει
 τὸ κάλλος σας στὸν οὐρανό,
 ἔτσι σὰν ἦχοι ἀπὸ φτεροῦ
 ἐνὸς ἀπόδημον πουλιοῦ πὸν γρήγορα περνάει.

Κι' ὁμως αὐτὸ νὰ ἴ ὠμορφιά, τριαντάφυλλα: μὴ ἀχτίνα
 πὸν δὲν κουράζει τὸ μυαλό,
 κάτω πὸν πάει μὲ τὸ καλὸ
 κι' ἀφήνει μέσα στὴ ζωὴ τῆς μνήμης του τὰ κρίνα.

Κ. Χ.

ΣΤΗΝ ΠΟΛΗ ΤΟΥ ΘΗΣΕΑ

Τὰ χαρτιά τῆς Ἐφορείας, γιὰ ἓνα τ' ἀναφέρανε κείνο τὸ σπίτι μὲ τὰ παρδαλά παράθυρα, στὰ Πετράλωνα, κατὰ τὸ τέρμα. Γιὰ ἓνα λογαριαζότανε, μὰ οὔτε δέκα ἰδιοχτησίες, ἀκόμα καὶ «κατ' ὄροφον», δὲ θὰ ζαλιζανε τὸν ἀφέντη τους, ὅσο ἐκείνο τὸν κύριο Ἄρνελη.

Τάγόρασε σαράβαλο, ἴσα ἴσα γιὰ ν' ἀβρει δουλειά, τὸν καιρὸ πού ξέκανε τὸ ψιλικατζιδικο. Δὲ συμβουλευτήκε κανέναν. Καὶ στὴ γυναικίκα του, νὰ πῶς ἔδωσε τὴν εἶδηση: Μιά Πέμπτη, κατακαλόκαιρο, τῆς παράγγειλε ἀπ' τὸ καφενεῖο, νὰ γυθεῖ, καὶ νὰ περάσει νὰ τόνε πάρει. Μαθημένη ἀπὸ διαταγές, ἡ κυρία Θεοδότη, κατέβασε τὸν τέντζερή της, ἔσβησε τὴ φωτιά, μוסκοπλύθηκε, φόρεσε τὸ τσιτὶ μὲ τὸν πικεδένιο γιακᾶ.

Βγαίνοντας, ἔριξε στὸν κοτσάκο της, τὴ μπόλια πού τῆς ἔστειλε ἡ ξαδέρφη ἀπὸ τὴν Καλαμάτα. Φρέσκη καὶ καθαρή, πέρασε τίς ἰσκιωμένες ρουγες τῆς γειτονιάς τους. Στὰ Ἐξάρχεια κάθονταν. Οἱ φιλενάδες, παραξενεύτηκαν.

—Γιὰ ποῦ τόσο πρωῖ, καλονοικοκυρά;

—Ὁ Θανασὸς μὲ καλέσει. Εἶναι στὸ καφενεῖο.

—Τὶ νὰ σὲ θέλει;

Ἡ στρογγυλὴ γυναικούλα ἔσιαξε τὴ μπόλια της. Στὸ μυαλὸ τὸ δικό της, ἀριὰ καὶ πού τρύπωνε κείνο τὸ τί. Μὲ ἄντρα σάν τὸ Θανασὸ, ξεμαθαίνεις νὰ ρωτᾶς. Πλένεις, μαγερεύεις, σιδερώνεις, ὅταν, ὅπως, καὶ ὅ,τι διατάζει κείνος.

Καὶ τὴ μοναχοκόρη τους τὴ Δανάη, τὴ βάλανε στὴ δουλειὰ πού διάλεξε κείνος. Κομμώτρια! Ἐκεῖ πιά, μονάχο του φύτρωσε στὴ γλώσσα τῆς Θεοδότης, ἓνα τσουρουφλισμένο: γι α τ ῖ ;...

—Νὰ ρωτᾶνε οἱ ξένοι, νὰ ρωτᾶει κι' ἡ μάνα; Δὲ βλέπεις τί χτενισιὲς φτιάνει στὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸ της; Φῶς φανάρι, πῶς τήνε γέννησες, γιὰ τούτη τὴ δουλειά!

—Μά...

Καὶ σταματώντας τὴν κουβέντα ἡ Θεοδότη, ἔπιασε τὴ συλλογή: Μὰ θᾶχουνε οἱ πελάτισσες τέτοιο μεταξένιο καστανὸ μαλλάκι; Θᾶχουνε κεινὴ τὴ μπούκλα, πού δίχως νὰ τῆς τὸ γυρέψεις, πάει καὶ κάθετα πάνω ἀπὸ τὰ φρύδια τὰ γαΐτανωτά, πάνω ἀπὸ τὰ μάτια πού λαμποτρέμουνε σάν τὸν Ἄποσπερίτη; Ἐθᾶχουνε οἱ πελάτισσες, κεινὴ τὴ στρογγυλάδα πίσω στὸ κεφάλι, κεινὴ τὴν ἰσιάδα τῆς μύτης, τῆς μυτούλας πές;... Νὰ κοιτᾶς ἀπ' τὸ πλάϊ τὸν κότσο, νὰ τρελλαίνεσαι;

Καί, δὲ θάναι κρίμα νὰ παιδεύουνται τῆς Δανάης τὰ χεράκια νὰ δώσουνε χάρη, στῆς μιᾶς καὶ τῆς ἀλλήνης τὴν ἀχαρίλα...
 ὀχι Διχῶς ὁμορφιά τῆς φύσης, τί νὰ δείξει τὸ χτένισμα;...

— Ἄς εἶναι!

Ὁ Θανασὸς ποὺ περίμενε κεῖνο τὸ πρωτὶ στό καφενεῖο, τύχτύπησε χάμω τὸ μπαστούνι του, βλέποντας τὸ ντύσιμο τῆς Θεοτόδοτης. Καλὰ ποὺ εἶχε κάτσει παράμερα, κοντὰ στὸ πλατανάκι τοῦ πεζοδρόμιου, καὶ δὲν πῆρε εἶδηση ὁ κόσμος.

— Τί χάλια εἶναι τοῦτα; Μπολιες!.. Τσίτια!.. Σωστὴ μαίμου ὅτι τὸ πανηγύρι. Ὁ ἄντρας σου σὲ προσκαλεῖ νὰ περπατήσεις ὀλπλάι του, καὶ κουβαλίεσαι σὰ χωριάτα τοῦ θέρου, σὰ ραδικὸ ὅτι τὰ βουνά.

— Ἡ γυναῖκα σάσισε.

— Εἶπα, καημένε, σῶμα ἔγκωμο, ζέστη, πρωτὶ.

Ὁ Θανασὸς, στρογγυλοκάθησε.

— Μεταβολή. Σὲ εἴκοσι λεφτὰ εἶσαι ξαναφερμένη, καί... σὺν θνήσκων!

Ὁλη ντροπὴ ἢ φτωχιά, ξαναγύρισε, σφίχτηκε στὸν κορσέ, καὶ νομιονάχη τῆς ἔκλαιγε καὶ ρώταγε: Γιατί; Γιατί;

Ζώστηκε τὸ μαῦρο τῆς μεταξωτὸ μὲ τὸ κίτρινο τριαντάφυλλο τὰ κάτω ἀπ' τὸ σαγόνι, ἔφερε δυὸ δίπλες τὴν καλὴ τῆς ἀλυσίδα, ἀνέσβεσε πιὸ ψηλὰ τὸν κότσο, γιὰ ν'ἀμψη τὸ καπέλλο μὲ τὸ πουλί. Ἡ ὀκαλοῖτα τοῦ καπέλλου ἦτανε στενὴ, ἔξβαφε. Τῶξερε αὐτὴ πῶς θὰν ρῆπτης γέμιζε τὸ κούτελο μπογιὰ καὶ δροσίλα.

— Μαρτύρια. Καὶ νάτανε τοελάχιστο, μὲ τὴ λογικὴ... Καταμε-
 ῆτσημερο, τέτοιο λοῦσο, σωστὴ βλαχόνυφη. Μὰ τίποτες δὲν ξετάζει ὁ
 ρῆγκύριος Θανασὸς.

Καὶ πόση πούντρα νὰ κολλήσεις στὰ μάγουλα, στὰ μάτια ρῆγγύρω, νὰ κρυφτεῖ τὸ ξάναμμα;... Καὶ πῶς νὰ τρέξεις μὲ κείνα τὰ
 ρῆσκαρπίνια, — φάλαγγας τὰ ὀργισμένα.

Δακρυσμένη καὶ βουβή, στάθηκε πάλι μπρὸς στὸν κριτὴ τῆς.
 ὀχι Καὶ κείνος, ράντισε μὲ τὸ νερὸ ποὺ ἀπόμενε στὸ ποτήρι του, τίς
 ὀπ πλάκες τοῦ πεζοδρόμιου... Ἐπειτα, χαμογέλασε.

— Ἄμ' ἔτσι ντέ!... Νὰ μὴ μᾶς παίρνουνε καὶ γιὰ ψωμοζῆτες.

Τὴ χτύπησε στὴν πλάτη.

— Αἴντε, πᾶμε!

Ἄπο τὴν ὀμόνοια, μπήκανε στὸ τράμ, τὸ ἔννεα.

— Μουτρωμένη σὲ βλέπω. Γρουσουλῆς μοῦ κάνεις, καὶ δὲν
 νῆζειναι ὄρα. Ξέρεις ποὺ πᾶμε;

Λίγο τὴν ἔγνωιαζε τὸ ποὺ πηγαίνανε. Ἄπο τὴ φυσικὴ τῆς ὀμως
 ῆπτην εὐγένεια, ρώτηξε τάχα. Κεῖνος, κορδῶθηκε ὄσο ἔπαιρνε, μέσα
 ὀπ στὰ κρέμ τὰ λινὰ του.

— Πᾶμε .. γιὰ τὴ νέα μας ἰδιοχτησία! Ἄγόρασα σπίτι, στὰ
 ὀπ Πετράλωνα.

Ὁ λαιμὸς τῆς, δέθηκε.

—Σπίτι;

Μὲ κακία ξεσήκωσε τὴ χαζομάρα της.

—Σπίτιιι;.. Ναι! Σπίιιιι! Τὸ εἶδος ποῦ μοῦ ἄρεσε μένα. Ἐγώ, ἔγκρινα, εἴσπραξη! Ἐλόγου σου, ξέρω τὰ γόστα σου. Τρία φωροκαμαράκια, παρκέδες, λουτρά, γιατί ὄχι καὶ θέρμασις κεντρικὴ λέει..χα! χα! Νὰ δώσεις τὸ φῶς τῶν ὀμματιῶν σου, ν' ἀναποδογυρίσεις τὶς τσέπες, καὶ νὰ κλειστεῖς σάν τὸ φασουλῆ. Ἄϊντε δίχως νὰ κερδίζεις μονόλεφτο, νὰ παίζεις τὸ διοχτήτη..

Τὸ γέλοιο του, περόνιαζε τῆς Θεοδότης τὴν καρδιά. Οἱ ρόδες τοῦ τράμ στριγγλίζανε, τ' ἀνοιχτὰ παράθυρα μπάζανε σκόνη καὶ ζέστη. Ἰδρωτας, ὀρθοστασία, κόσμος. Το κοντόπαχο χεράκι της, δὲν ἔφτανε ψηλά στὸ λουρί γιὰ νάβρει στήριγμα. Σ' ἓνα φοβερὸ τράνταγμα, σκουντούφλησε μὲ κάποιον ποῦ κράταγε μιὰ κατσάρλα σκεπασμένη. Ἐνα ζουμί κοκκινωπὸ τῆς ἐπερίχυσε τὰ παπούτσιαι.. Καὶ ὁ ἄντρας της, ξακολούθαγε τὴν κουβέντα του..

—Ἡ ἀγορὰ ἢ δικιά μου ποῦ λές, φέρνει στὴν κατοχὴ μου, δέκα νοικάρηδες τὸ λιγώτερο. Εἶναι καλοὶ; Καλῶς ἔχει. Σ' ἐνοχλήσανε; Τοῦς ἐνοχλεῖς καὶ σὺ Δὲν ἀσπρίζεις, δὲ βάφεις, δὲ μερεμετίζεις.. Κύριε διοχτήτη, τὸ νταβάνι χάσκει. Νὰ χάσκει λές. Φευγάτε!. Μά, ὡς νὰ φύγουμε, θὰ μᾶς πλακώσει! Ἄμποτε, ἀπαντᾶς.

Καμιὰ φορά, κατεβήκανε. Στὸ στρίμωγμα καὶ τὸ σουρουβᾶλιασμα ἀπὸ τὴ σκάλα τοῦ τράμ, ἓνας ποῦ πούλαγε λαχειῖα, ἔμπλεξε τὸ καλάμι του στὴν ἀλυσίδα τῆς Θεοδότης Ὁ Ἀρνελλῆς θύμωσε, ἐκείνη, στάθηκε ὑπόμονη ὡς νὰ τὴν ξεμπλέξουν, κί' ἔπειτα, πήρε τὸ δρόμο ἀμίλητη, δίπλα σιτὸν ἄντρα της.

Φιάσανε. Μιὰ ξύλινη αὐλόπορτα γεμάτη σκουριασμένες πρόκες, σ' ἔμπαζε σὲ μιὰ στενόμακρη αὐλή, ποῦ κάποτε, θὰν τὴν ἔλεγες πλακοστρωμένη. Σύρριζα σὲ κάτι χαμπηλὰ πεζούλια, εἶχε δυὸ σειρὲς καλάμια, ποῦ κάποτε θάτανε χλωρά, γιατί τὸ ξεροπήγαδο, μπορεῖ καὶ νὰ βρισκότανε μιὰ φορά, μὲ μπόλικο νερὸ...

Σπίτι, λέγονταν δυὸ μακρυὲς ἀράδες καμαράκια, ποῦ τὰ ξεμαντράλωτα παραθύρια τους, χάσκανε δεξιά ζερβά μὲ τῆς αὐλῆς τὸ χάλι.

Οἱ δυὸ μπροστινὲς χαμοκέλλες, εἶχανε καθισμένο ἀπάνω τους, καὶ ἀπὸ ἓνα ἀνώγειον, μὰ γιὰ ν' ἀνέβεις τὴ σκάλα δίχως κιτρίνισμα, ἔπρεπε νᾶσαι πολὺ γερός ἀπὸ καρδιά κι ἀπὸ νεῦρα.

Ἡ κυρία Θεοδότη, μὲ τὸν κόμπο στὸ λαιμό, τὸ φάλαγγα στὰ πόδια, τὸ σφιχτὸ καπέλλο, φάνηκε στίς νοικάρισσες, ἀσυμπάθιστη.

—Δὲ σοῦ λέω... ἀσπρούλα γυναῖκα, καὶ νέα ἀκόμα...

—Καὶ πῶς τῆς πάει τὸ πάχο! Πασίνα.

—Μά, τί τὰ θές! Ποῦ ἐκεῖνο τὸ μπόι τοῦ ἄντρα της. Αὐτὴ, μιὰ μπουκιά μπροστά του.

—Ἐγὼ πάλι, θάμαξα τὸ λέγει του!

Μὲ κείνο τὸ λέγει, βρῖσκει χρόνια τώρα ὁ κύριος Ἀρνελ-

λῆς δουλειά, ἀπ' τὸ ξημέρωμα. Παράτησε τοὺς φίλους, ἔκοψε τὸ καφενεῖο.

—Γιατί ἔκοπανίσατε τὸ δαδί σας, πάνω στὶς καινούργιες πλάκες, κυρία Ἰππαρέτη: Θὰ μὲ ἀναγκάσετε νὰ παρουσιαστῶ στὸν προστάμενο τοῦ συζύγου σας, νὰ ζητήσω ἀποζημίωση.

Ἡ κυρία Ἰππαρέτη, σφίγγει σὰ Μπάττερφλάϊ, τὸ παρδαλό της τὸ κιμονό. Ἐχει κι' αὐτὴ τὸ δικό της τὸ λέγει.

—Ποτὲ δὲ θὰ τὸ κάνετε σεῖς, ἕνας τέτοιος ἄρχοντας, νὰ ντροπιάζει ἕναν νιόγαμπρο, πὼς πήρε μιάν ἀνοικοκύρευτη. Ὅριστε.

Μιὰ πλάκα χάλασε. Σὰς τὴν πληρώνω ἀμέσως. Πόσα;

Καὶ σκαλιζει ἀνάμεσα στὰ μυρωδάτα χαρτάκια πὺ φουσκώνουνε τὸ πορτοφόλι της.

Ὁ Ἀρνελλῆς μπαίνει στὸ φιλότιμο.

—Ἐλάτε δά!

Καὶ πάει πιὸ κάτω.

—Ἐμαθα κυρία Ἀσημένια, ὅτι δὲ σὰς εὐχαρίστησε τὸ νέο χρῶμα τῶν παντζουριῶν σας. Τί βρίσκετε τὸ ἄσκημο; Στὴν πλαϊνὴ κατοικία κίτρινο ἀνοιχτό, στὴ δική σας, κίτρινο σκοῦρο. Τί ὠραιότερη ποικιλία;

Μὲ φούρια σκαλιζει τὴ φοβοῦ της ἡ κυρία Ἀσημένια, καὶ τὰ λόγια της πετάγονται σὰν τὸ συντριβάνι τῆς σπίθης.

—Ἐγώ, τὴ δυσαρέσχειά μου, θὰ τὴν πῶ, ἀφοῦ τὰ θέλεις τὰ ξεφανερῶματα, κύριε Ἀρνελλῆ. Ἐγὼ θὰ βγάλω τὴ χρυσοῦ με τοῦτο τὸν καημὸ τῶν παραθουριῶν. Γιατί τάχας μου, ἔλαχε νὰ διαλύσεις ἐσὺ ψιλικατζιδικο, ἔπρεπε νὰ γενοῦνε οἱ νοικαραῖοι δειχματολόγοι, πῶ ἀπὸ λογιῆς λογιῆς ρεπολίνες, καὶ ἀντὶς νὰ λές ἡ κυρία δεῖνα καὶ ἡ τὸτ τότε, νὰ λές: Αὐτὴ μὲ τὰ κουφώματα τὰ πατατιά, τὰ κίτρινα, τὰ λαδιά. Καλὰ πὺ δὲν πασάλειψες καὶ τὰ ντουβάρια τοῦ κεφαλιοῦ σου!. Μὰ φαίνεται πὼς τὸν ἀσβέστη, τὸν εἶχες, δόξα σοι ὁ Θεός, λό ὀλόκληρο βαρέλι. Νὰ πὺ τᾶκουσες ἀπὸ μένα, ἀφοῦ ἡ καημένη ἡ κυρία Θεοδότη, δὲ σοῦ μίλησε, πὺ τῆς ἔβαψες τὴ σκάλα, σὰν τὸ πανί πὺ λέν, τοῦ νταυρομάχου. ντοματιά. Σῶπασε ἡ γυναῖκα, μὰ ἔβγαλε ἀπ' τὸ σεκλέτι τὸν τριήμερο.

Ἀφήνοντας τὴν τσιμπίδα, πασκίζει νὰ καρφώσει τὸ κοσιδί της, μὰ τὰ δάχτυλά της τρέμουν. Καὶ ὁ Ἀρνελλῆς, μὲ τὸ χαμόγελο τῆς ἀνωτερότητος, γυρνάει κατὰ τοὺς ἄλλους.

—Δὲν συζητῶ. Ἀρμόδιος περὶ τὸν χρωματισμόν, εἶναι ὁ διοχτήτης. Ὅχι τὸ ξένο γοῦστο. τὸ ξένο μυαλό, καὶ μάλιστα τὸ γυναικειο!. Ὅσο γιὰ τὸν τριήμερο, γνωστὸν ὅτι πρόκειται περὶ μικρόβιον.

Καὶ φεύγει.

—Κυρία Ἰωάννα, γιατί δὲν ἐποτίσατε τὰ καλάμια σας, τῆς περιοχῆς σας θέλω νὰ πῶ, ἀφοῦ τὸ πηγάδι καθαρίστηκε, καὶ ξεχειλάει; Βλέπετε, ἔμένα, πόσο ἀζαίνουνε οἱ μολόχες μου. Φυσικά, θὰ πῆτε, ἄλλος ἐγώ!

Σάν ἄσπρος ἔχινός προβάλλει ἀπὸ τὴν πόρτα τὸ κεφάλι τῆς κυρίας Ἰωάννας. Τὸ γέλοιο τῆς τραντάζει τὴν αὐλή. Οἱ νοικάρισσες σταυροκοπιοῦνται.

—Σσ.. μού ξύπνησες τὸ μωρό!

—Χαρὰ στὸ κέφι σου.. Καὶ μὲ τόση ἑλικία!

—Συμπαθᾶτε με! Μὰ ἄκου: "Ἄλλος λέει αὐτός, ἄλλη ἐγώ. Καὶ ποῖος εἶπε ὄχι; Διοχτήτης κείνος, δίχως καλύβι ἐγώ, μὲ μοναχοκὶρὴ ἐκείνος, μὲ πέντε ἀγγόνια γώ. Καὶ σάματις ἀπὸ αἷμα δικό μου; Τοῦ προγονιοῦ μου ἀρφανά, ξένη κλήρα. Καὶ νὰ μπαίνεις στὰ ἑβδομήντα, καὶ νὰ μὴ μπορᾶς ν' ἀναπάψεις τὸ κόκκαλό σου ἀπὸ τὴ σκάφη, ἀπὸ τὸ σίδερο, ἀπ' τὸ σφουγγάρισμα το ξένο.

Τῆς γρηᾶς τὰ λόγια, φέρνουν ἓνα τρεμούλιασμα στὶς καρδιές. "Ὁ Ἄρνελλῆς ἀνατριχιάζει. Κατι πάει νὰ πεῖ, μὰ κομπιάζει. Καὶ μὲ δυσκολία καὶ ἀνόρεχτα συλλογιέται κάτι, —ἔτσι γιὰ νὰ μασσουλίξει κάτι ἢ σκέψη του:

—Γλωσσού καὶ πολύλογη ἢ καημένη. "Ἄς ἀντιπαρέλθωμεν!

*
*
*

Δὲ μπόρεσε ὅμως ν' ἀντιπαρέλθῃ, καὶ κάποιο σοβαρὸ ζήτημα τοῦ σπιτιοῦ του, πού παρουσιάστηκε, κείνες τὶς μέρες. Καὶ τὸ πιὸ παράξενο: Βρέθηκε σύμφωνος μὲ τὴ γυναῖκα του.

—"Ὁ Λάμπης, εἶναι γαμπρὸς παραγγελιά γιὰ τὴ Δανάη μας.

Εἰκοσιοχτῶ χρόνων, συντεχνίτης μὲ τὴν κοπέλλα, γερός. Ἡ κουβέντα του σταράτη. Τοῦ ἄρρεσε ἡ δεσποινὶς Ἄρνελλῆ, πῆγε καὶ τὴνε ζήτησε δίχως προξενητάδες, δίχως μωρολόηματα καὶ ψαρέματα, ἂν τονε θέλουνε, καὶ πόσα δίνουνε.

—"Ἡρθα σὲ σᾶς, τὸν πατέρα τῆς, μὰ σᾶς τὸ λέω, ἂν ἡ εὐγενία τῆς ἦταν στὰ εἰκοσιπέντε, θὰ τήνε γύρευα, ἴσα ἀπὸ τὸν ἑαυτό τῆς. Μίλα λεύτερα δεσποινίς. Μὲ θές;

"Ὁ Ἄρνελλῆς, ἀντὶ νὰ πηδήξει ψηλά, ἔκανε ἓνα χαζὸ γέλοιο.. "Ὅριστε ν' ἄρχονται νὰ σοῦ λένε, πὼς μιὰ εἰκοσιπεντάρα, ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ πεῖ ὄχι καὶ ναὶ γιὰ τὸ γαμο τῆς, ὑπάρχοντας πατέρας.. Σῶσον Κύριε, πόσα μπορεῖ νὰ καταπιεῖ ὁ ἄνθρωπος!

—Γελᾶτε;.. Βέβαια! Μὲ θές, τὸ λοιπὸν δεσποινίς; "Ἄν ναί, τρέχω στὸν πατέρα σου. "Ἄν ὄχι, πὲς το δίχως τειριμόνιες. Μονάχα, σὲ παρακαλῶ, μὴ γίνει τούμπανο στὴν κοινωνία τοῦτο τὸ ζήτημα.

Τὸξε ἀκουστὰ ὁ κύρ Θανασός, πὼς οἱ σημερινοὶ νέοι, δὲν εἶναι δὰ καὶ ὄλοι γιὰ πέταμα.. Καὶ ἦρθε ὥρα νὰ τὸ πιστέψει, κάνοντας γαμπρὸ τοῦτον τὸ Λάμπη, πὸ λόγῳ λειψὸ δὲν πέταγε ποτέ του, καὶ τὴ ζύγιαζε, σάν κάτι ἀκριβὸ τὴν κάθε του σκέψη. Πάτημα δὲν εὐρισκες γιὰ νὰ τοῦ πᾶς κόντρα. Καὶ ὅμως, ἦτανε στὸν κόσμον μιὰ ψυχὴ, πού τὰ κατάφερνε νὰ τοῦ ἀντιμιλάει, νὰ τότε κεντάει καὶ νὰ τὸν παιδεύει, καὶ κείνος νὰ χαμογελάει.

—"Ἄστηνε νὰ λέει!.. Δικαίωμά τῆς. Μάνα!

Κερασία τὴ λέγανε. Αὐτὴ δὰ μονάχα βάρος τοῦ Λάμπη, "Ἄν

Ἡ Κερασία εἶχε τῆς Θεοδότης τὴ μουγγαμάρα, ὁ Ἄρνελλης θᾶβρι-
 ἔθηκε τοῦτο τὸ γάμο ἕνα μπουκέτο, δίχως ἀγκάθια. Καὶ τούτη, ἦταν
 κίλλοκκληρη ἀγκάθι.

"Ἐχει καὶ ἀγκάθια γουστόζα, γεμάτα λουλουδάκια βελουδένια.
 πάλι βλέπουμε τέτοια περπατώντας στὰ βουνά, τὰ βλέπουμε καὶ σὲ κή-
 ρους, μέσα σὲ γάστρες..

— "Ἀμα τὴνε πάρεις τὴ μάνα μου μὲ τὸ γλυκὸ τὸν τρόπο,
 τὸν γυναι θησαυρὸς, εἶχε πεῖ ὁ Λάμπης συσταίνοντάς τη στὸ νέο του σοῖ.

Ὁ Ἄρνελλης, τὸν τρόπο τὸ γλυκὸ, δυσκολευότανε νὰ τὸν προ-
 χροαρχινήσει ἀπὸ τὴν Κερασία.

— Χτύπα με, βάρα με κάλλιο.. Μὰ νὰ λέω; μάτια μου καὶ
 καρδιόν, σὲ τέτοιο τρίβολο!

"Ἄν τοὺς ἔβαζες νὰ συντροφιαστοῦνε τρία λεφτά, χωρίζονταν
 τσοκαυαντζωμένοι.

— Καλὰ μωρὲ! "Ἐναν καιρὸ, εἶχε καὶ τοῦτος ὁ πειρασμὸς,
 τὸν γυναι. Πῶς τὴν ἄφησε ἔτσι ἀπελέκητη;

Στῆς Θεοδότης τὴν προθυμία καὶ τὴν ὑποταγή, καμάρωνε τὸν
 τσοκαυαντζωμένο.

— Ἐγὼ λέω, θᾶπρεπε ν' ἀνοίξω σκολεϊὸ, νὰ δασκαλεύω τοὺς
 τσοκαυαντζωμένους. Μάθημα πρῶτο: Στὸ τσίρκο ὁ ἀφέντης μερεῦει τὰ θεριά
 τ' ἐμὲ τὸ καμιτσίκι. Στὸ σπῖτι ὁ ἄντρας μερεῦει τὴ γυναῖκα μὲ τὴ
 ριθία τ' αὐτῆ.

Τὸ κακὸ ἦτανε, πῶς μὲ τὸ ἔμπα ἔβγα τοῦ νέου σογιῶ στὸ
 σπῖτι τοῦ, ἔνοιωθε τὴ δύναμή του νὰ βουλιάζει, τὴ διαταῆ νὰ χαρο-
 λαπαλεῦει. Ἡ πόρτα δὲν ἔκλεινε. "Ἐρχονταν οἱ φίλες, πεταχτές καὶ
 υλολουοῦδες, μὲ κουτάκια, μὲ μυρωδιὲς καὶ ἀπλαδίτσες καὶ δὸς
 σογιῶ,—για ἕνα τίποτα ποῦ φέρνανε—δὸς τοῦ ἡ Θεοδότη κουφέτα
 σογιῶ ἀμυγδαλωτά καὶ λικέρια ποῦ κεῖνες τὰ πίνανε, καὶ ὁ λαιμὸς
 σογιῶ νοικοκύρη καιγόταν.

— Ἀκοῦς μωρὲ νὰ κατεβάζουνε τὸν ἄμπακα, κορίτσια πράματα.

Στιγμὴ μοναξιά. Χασκανίσματα καὶ φιλιὰ οἱ συμπεθέρες, καὶ
 χαρολαπαγγελιὲς:—Περίμενέ με γιὰ τὴ δευτέρη λειτουργία. Μὴν ξεχνᾶς,
 θεμεθαύρια τῶν Ἁγίων Πάντων.. τὰ κουλουράκια τῆς Τούλας!

Ἄγκυλισμένες οἱ δύο τους, κάνοντας τόπο ἢ μιὰ στήν ἄλλη,
 ἔμπαινανε στὴν κουζίνα καὶ χάνονταν. "Ἀκουγες ψαλλίδι τὴ γλῶσ-
 σῆσά τους καθὼς σουρώνανε σορόπια, πλάθανε χυλοπῆττες, καὶ ὁ σα
 ἔμπαν κι' ὁ σα ἔρθουν τ' αὐγά, τ' ἀλεύρια, τὰ βουτύρατα!.

—Τὸ ἐργαστήριον τοῦ Νοστράδαμου, ἔλεγε ὁ Θανασοῦς Ἄρνε-
 ἔλλης καὶ στραβοκατάπινε τὴ χολή του.

Ἐἶχε ὀρκιστεῖ, πῶς θὰ τὸ διόρθωνε κείνος τὸ γυναικάριο
 ἔμμε τὴν κανελλιὰ ζακέττα τὴ μισοχωριάτικη. Θὰ τοῦ σταμάταγε κείνο
 ὁ τὸ κούνημα τοῦ κεφαλιοῦ, ποῦ ἀπὸ τὸ πολὺ γνέψιμο, ὅλο ὄχι καὶ
 ἔμμε, τίναζε πίσω τὸ κίτρινο τσεμπέρι..

—Νά, δὲν ξεχωρίζεις τσεμπέρι καὶ.. μούρη!

Θά τὴν ἔκανε αὐτὸς τὴ μενάλῃ σκηνή! Μὰ ὄλο τὴν ἀνάβαλλ. Παραδέρνοντας, βρῆκε τί τὸν ἐκράταγε. Ὁ Λάμπης. Ὁ Λάμπης εἶπε ἀπάνω του κάτι, ποὺ δὲ σάφηνε νὰ κάμεις τοῦ κεφαλιοῦ σου. Δίχον νὰ μιλάει, σὲ μπόδαγε ἀπὸ κείνο ποὺ τὸ λένε ὄλοι ἄπρεπο, μὰ πὲ ἐσύ, νὰ πάρει ἢ εὐκὴ νὰ πάρει, τὸ λὲς ὀρθὸ καὶ σωστὸ καὶ καλὸ! Νὰ βρίζεις τὴν Κερασία, νὰ ξεσπάσεις κι' ὕστερα, μὲ μὴ ματι τοῦ Λάμπη, νὰ πᾶθει ὁ λαιμὸς καὶ τὸ λογικὸ σου μαζί, παράλυση.

Οἱ μέρες περνάγανε, αὐτὸς τὴ σκηνὴ δὲν ἀποφάσιζε νὰ τὴν κάνει, καὶ ἡ Θεοδότῃ, λὲς καὶ δίψαγε ἢ ψυχὴ τῆς τὴν ἀλλεγρία καὶ τὴ χαρὰ, γινόταν ὀλοένα καὶ πιὸ νέα, πιὸ τριανταφυλλένια. Τὴν παρakoλύθαγε, καὶ τὰ μάτια του ἀλλοιθωρεύανε.

Ξαδερφάδες, ὡς κι' ἀπ' τὴ σερια τὴ δική του, κουμπάροι καὶ κουμπάρες, τὴν παινεύανε, τὴν ἀνεβάζανε στὰ οὐράνια.

—Τέτοια χρυσὴ καρδιά, τί τὴν ἀπόκλεισες τόσα χρόνια μωρὸ Θανασό, μήτε σὲ γιορτὴ μᾶς τὴν ἔφερες, μήτε σὲ βαπτίσι.

Γέλαγε τάχα ὁ Θανασός, —σὲ φουρκισμένον λιοντάρι— βλέποντα τὴ γυναῖκα του νὰ σέρνει τὸν Καλαματιανό, ἀποφεύγοντας νάνταμασσει τὴ ματιά του.

Τὶς Πέμπτες καὶ τὶς Κυριακάδες, καθισμένη πέρα στὴν κορφὸ τοῦ τραπεζιοῦ, ἀντίκρου του, ἔπινε ἀλήθεια στὴ δική του πρῶτα τὴ ὕγεια, μὰ σ' αὐτόνε ἢ εὐχὴ τῆς ἐρχότανε πολὺ κοριστελιότικη, καὶ σὰν αὐθάδικη.

—Νὰ μοῦ ζήσεις ἄντρα! Νὰ μοῦ ζήσεις λεβέντη!

Κι' αὐτὸς, εἶχε στὰ δεξιὰ του τὴν Κερασία, ποὺ τρώγοντας, κρῶταγε μὲ τὸ ἕνα χέρι ἀγκαλιά, τὴν κοροῦλα τῆς, τὴ Δανάη.

—Οὐφ! Θὰ σκάσω! Θὰ χαθῶ.

Καὶ νὰ βλέπεις τὸ Λάμπη, νὰ γεμίζει μεζέδες τὸ πιάτο τῆς «καινούργιας μητερίτσας» ζητώντας κάθε τόσο τὸ κλειδί τοῦ ὕπερου, γιὰ νὰ φέρει καινούργια ρετίνα.

Μιά πρόβα γιὰ τὸ ξέσπασμα, ἔγινε κάποια μεσάνυχτα. Τὴ γλέντι τελειωμένο πιά, μονάχοι οἱ τρεῖς τους.

—Ἄν τῶξερα γώ, πὼς ἕνας ἀρραβῶνας ἔχει τέτοια ντράβαλο θὰ τὴν ἔκλεινα σὲ μοναστήρι τὴν κανακάρια μας. Ρημάχτη ἢ ἡουχί μου τὸ σπῖτι μου. Στὴ μέση κιόλας ἢ βορέλα ἢ μεγάλη, ἄδεια κιουπάρα τὸ μέλι, χῶρια ὁ λογαριασμοὺς τὸ ἤλεκτρικὸ, χῶρια καρβουναποθήκη ὅπου γιὰ ὄρκο δὲ βρίσκεις μασούρι, χῶρια. . . χῶρια. . . καὶ τί νὰ πρωτοθυμηθῶ;

Σουλτάσαιρνε στὴν τραπεζαρία τοῦ ἀνώγειου, ἔδειχνε τὴν ἄδειανὲς πιατέλλες, τὶς μπότιλιες ποὺ σπιθοβόλαγαν, πάνω στὸ μπουφεδάκι. Κάθε τόσο, βούταγε τὸ χέρι του σὲ μιὰ κανάτα καὶ δρόσιζε τὸ κούτελό του, περιμένοντας πὼς θὰ μπαίνανε σ' ἔγνοια μὴν εἶνε ἀδιάθετος. Αὐτό, θάναβε τὰ λόγια καὶ τ' ἀντίλογα, θὰ φύσκων τὸν καυᾶ.

Μὰ οἱ δύο γυναῖκες μυρίζονταν τὸ σκοπὸ του, καὶ κάνανε πᾶν δὲν τονε βλέπουνε. Ἡ Δανάη χασμουριότανε βγάζοντας τὶς φουρκέ

της. Καί τῆς Θεοδότῃς τὸ μικρὸ στόμα ἔχασκε κάθε τόσο πάνω πρὸς τὴν στορογγυλάδα τοῦ σαγονιοῦ.

— "Αἰ. . αἰ, νύσταξα.

— Πῶς νὰ μὴ νυστάξεις;— μούγγρισε ὁ Θανασός: Μιά ἢ ὥρα διά, οὔτε ὕπνο, οὔτε ξύπνο ὀρίζει ἄνθρωπος δῶ μέσα.

— Σὲ καλὸ σου Θανασό μου! Τί ὕπνο καὶ ξύπνο μολογᾷς; . . . ἡλια θυγατέρα τὴν ἔχουμε, γαμπρὸ διαμάντι κάναμε, σόγια θησαυρὸ, οὐνεπτάρα δὲ μᾶς ζητήσανε, τοῦ πουλιοῦ τὸ γάλα μᾶς κουβαλᾷν. . . καὶ κλιλαῖα!

Χαμένος ὀλότελα, κάθησε ὁ Θανασός σὲ μιὰ καρέκλα.

— Ἀλήθεια! . . . καὶ μιλαῖ με ἔ. . .

Σηκώθηκε, ἔφερε πάλι δυὸ βόλτες, ὕστερα κατέβασε τὴ γροθιά ὅττο γονατο.

— Καὶ μιλαῖ. Ἄκου; Νὰ βουβαθοῦμε. Νὰ βουβαθῶ δη- ἰδαδῆς ἐγώ, τόσω χρονῶνε νοικοκύρης, καὶ νὰ μείνετε μὲ τὸ λέγει, ῥῆσεῖς μονάχα, νὰ φκαριστᾶτε τοὺς κουβαλητάδες. . . μωρὲ ἰδέα, ὕσοῦ πουλιοῦ τὸ γάλα, λέει, φέρνουνε!. "Ἐνα ζευγάρι ψοφόπουλα, . . . ὀωὸ χοφτες φουντούκια. . . καὶ πάνε νὰ μᾶς ρουφήξουνε συμπού- λυσοῦλους. Καί, γιατί μιλήσα παρακαλῶ ἐγώ; Τί ζητήξα; Λίγη ὀ- ονκονομία. . . Χμ! Χμ! Ποῦ βαδιζουμε; Ζήτηξα καὶ λίγη ἡσυχία. Δὲ ὀξῆ νὰ κλείσουμε τὸ σπίτι. Μὰ νὰ ἔρθει ἡ πρόσκληση μὲ τὴν ὥρα ρης. Καὶ πρῶτο καὶ κύριο. .

Ἐδῶ ἡ φωνή του γίνηκε βοή τοῦ κατακλυσμοῦ.

— Πρῶτο καὶ κύριο, νὰ μὴ φύγει ἡ οἰκογενειακή μου ἡ οἰκο- ἐνένεια ἀπὸ τὸ δρόμο τῆς ἐχάραξα ἐγώ. Θὰ πιεῖς τὸ κρασάκι σου; ῥηπράβο! Πιές το μὲ σοβαρότη. Θὰ κάνεις τὸ ἀστεῖο σου; Μπράβο! ἐνῶνε το μ' ἀξιοπρέπεια. Καὶ μὴν ξεχνᾷς νὰ τηρᾷς τὸν ἀρχηγὸ τοῦ τιπιτιοῦ σου, στὰ ματία. Τὸ Βαγγέλιο τὸ δικό σου, μέσα κεῖ θάν τὸ θριαβαζεις. Εἶναι τῆς ὄρεξῆς του νᾶρθει καὶ δεύτερη μποτίλια; τᾶέριτνε Δὲν εἶναι; Πές: Χάθηκε τὸ κλειδί. Εἶναι τῆς ὄρεξῆς του νὰ ὀλελωθοῦν οἱ τηγανίτες; Ὁραῖα! Δὲν εἶναι; Πές: Μὲ συμπαθᾶτε, ῥά, πέσανε μερμήγκια στο μέλι.

Ἡ Θεοδότῃ, τὸν ἄκουγε μὲ κουράγιο.

— Μερμήγκια! Καὶ θὰ ποῦνε, χαρὰ στὴ νοικοκυρά, πού δὲν ῥεξερε νὰ καπακῶσει τὸ βάζο, καὶ νὰ τ' ἀκουμπήσει σὲ πιάτο μὲ νερό.

— Τί σὲ γνοιάζει ἐσένανε τί θὰ ποῦνε οἱ ξένοι; Ἐχεις ἄλλονε τιριτῆ ἐσύ, ὄξω ἀπο τον ἄντρα σου; Τὰ συμπεθέρια, θάν τὰ κάνεις ὄτσὸ δικαστάδες σου; Καὶ τὸ γαμπρό, πές μου, τὸ γαμπρό, θὰ τονε ἰλάεις ἐσὺ κορώνα, πάνω ἀπὸ τὸν ἄντρα σου;

Ἡ φωνή του πῆγε στὰ τελευταῖα, νὰ γίνε κλάμα. Τὰ μάτια του ὀσοκίνισαν.

Ἡ κυρία Θεοδότῃ, σηκώθη, τότε σταύρωσε.

— Ἐλα Θανασό μοι! Σὲ καλὸ σου παιδί μου! Κοντεύουμε νᾶ- ὀσομε δάκρυα γιὰ τὸ τίποτε. Ἐγώ, κριτάδες τὰ συμπεθέρια, καὶ

κορώνα τὸν γαμπρό! Καί ποῦ τοὺς ἤξερα γὰρ ὄλους αὐτούνους ὡς τὰ χτές; Μὲ παίρνει ὄρες ὄρες ἡ χαρά. Πῶς νὰν τὸ πῶ, τὸ καμάρι ὅτι παντρεύω κόρη, καὶ γελῶ καὶ κερνάω καὶ ἀστειεύουμαι, νὰ μὴ ποῦνε τὰ σόγια ὅτι μπήκανε σὲ μουφλουζόσπιτο!

Παρηγορημένος, ἤπιε τὸ νερὸ ποῦ τοῦ πρόσφερε. Μὰ τὰ χεῖρα καὶ χαμένα. Ποῦ βρισκότανε τόσα χρόνια κρυμμένη τὴσιν εὐκολία στὰ λόγια. Ποιὰ μίλαγε; Ἡ Θεοδότη, ἢ ἄλλη;

—Τὶ μὲ κοιτᾶς, σὰ νᾶμαι ξένη; Νὰ γίνῃ μὲ τὸ καλὸ ὁ γάμος, καὶ ἄς περνᾶει πὰ καθέννας ὅπως τ' ἄρεσει. Τὰ παιδιά μας μὲ τὰ ζεύκια τους, καὶ μεῖς, συμμαζεμένοι στὰ πρῶτα μας.

Καὶ ὅπως μίλαγε, κοίταγε τὴ Δανή, ποῦ κούναγε τ' ὄρωτα τῆς κεφαλάκι, χαμογελώντας.

Ὁ Θανάσος ἀνάσανε.

—Τώρα σ' ἀναγνωρίζω μωρὲ γυναῖκα. Καί, νὰ σοῦ πῶ τὴν ἀλήθεια, ἐγώ, ὄλα θὰν τὰ συχῶραγα, ἂν ἔλειπε κείνο τὸ μαῖμούδι ἢ Κερασία. Ὅρκο τῶχει νὰ μὲ πεισματῶνει. Ἄν παραδειγματίσῃ ἐγὼ πῶ: Εἶναι ζέστη, — κείνη θὰ ψάξει νᾶβρει τὸ μαγγάλι μὲ ὄλα του τὰ τζάντζαλα, θὰ μοῦ γυρέψει καὶ κάρβουνα νὰ πυρωθεῖ. Ἄν, Δεκέβρη μῆνα, πῶ γώ: Κάνει κρύο, — θὰ ζητήξει τσαντήρι στὴ Βουλιαγμένη, νὰ πάρει φρέσκο.

Γύρισε καὶ κοίταξε τὴ κόρη του ποῦ μάζευε τὰ μαχαίρια.

—Σιαμάτα καὶ σὺ τὸ χασμουρωτὸ καὶ τὰ συγύρια. Μὴν τὰ πολυπιστεύεις κείνα τὰ παλαμάκια ποῦ σοῦ χτυπάει καὶ τὰ τραγούδια, πέρδικά μου, ρήγισσά μου!..

—Ἄσε με νὰ πιστεύω, πατέρα, εἶπε γλυκὰ ἡ Δανή. Καὶ τίς παραξενιές της δὲν τίς ἀρνιέμαι. Ξέρεις, ὅμως τί βάσανα ἔχει τραβήξει; Ὁ Λάμπης μὲ ὀρκισε, ἐνάντια νὰ μὴν τῆς πάω, ποτέ. Ἐσὺ, μοῦ εἶπε, τὴν ὑποταγὴ καὶ τὸ σεβασμὸ σου! Ἄν δῶ ἐγὼ καὶ σὲ πειράξει, ἐγὼ εἶμαι, ὁ μόνος γιὰ τὸ ἄλτ!

Ὁ Θανάσος, σταύρωσε τὰ χέρια.

—Καὶ γώ; Ὁ Ἄρνελλῆς ἐγώ, γιὰ τί εἶμαι; Μάθε το λοιπόν, πῶς τῆς τὸ φυλάω καὶ γώ τὸ ἄλτ! Καὶ ὄχι σὰ δειλός. Δηλαδή, ὄχι μετὰ τὸ γάμο. Πρὶν. Τίς παραμονές, τὴν παραμονή. Γιὰ νὰ ξέρουμε μὲ ποιὸν θάχουμε νὰ κάνουμε. Καὶ ἄς κανόνισουμε τὴ στάση τους! Μακαρί καὶ ἄς διαλύσουμε! Σκοτοῦρα.

*
*

Γενήκανε ἀκόμα τραπέζια πολλά. Σὰ μερωμένος ὁ Ἄρνελλῆς. Στὸ μέλι δὲ μπήκανε μερμηγκία, καὶ τὸ κλειδί τοῦ ὑπόγειου ποῦ μοσκοβόλαγε ρετσίνα, ἔτρεχε κουδουνώντας τὴν ἀλυσίδα του καὶ ἔπεφτε στοῦ γαμπροῦ τὰ χέρια.

Καὶ τὴν παραμονή, πᾶνω στὴν κουβέντα γιὰ τὰ κεράσματα τοῦ γάμου, ἐκεῖ στὴν αὐλὴ μὲ τὰ καλάμια καὶ τάνθισμένα πεζούλια, ξεχείλισε τὸ μουλωχτὸ ποτάμι. Ἡ μάνα τοῦ Λάμπη, ἤθελε τὸ δίχως ἄλλο νὰ βγάλουμε καὶ καρύδια.

—Τοῦ τόπου μου συνήθεια!

Καί ὁ Ἄρνελλῆς, ξεράθηκε στά γέλοια. Κόσμος μπροστά, σόγια παλιά καί νέα, τὰ κοριτσια τῆς γειτονιάς δένοντας τίς τούλινες οπιμπομονιέρες .

—Καρύδια! Τό ἀδύνατο νά φαρμοστεί μέσας Ἄθηναι, τό συνήθειο ἐνοῦ μοχαλά πού παρασταίνει το χωριό, μέ τριάμιση καλύβια ὀλξλο πλιθες, μέ δέκα νομάτους ποδεμένους γουρνοτσάρουχα κι' ἀναμπεστεμένους ἀγκαλιά μέ τὰ τετράποδα!.

Σάν το στρατό τοῦ παραμυθιοῦ πετρώσανε ὄλοι, καί μείνανε, ἄλλος μέ τό χέρι σηκωμένο, ἄλλος μέ τό στόμα ἀνοιχτό. Ἡ Δανάη, χιῖδι χως φανές καί ιεῦρα, ἔγειρε στής μάνας τῆς τόν κόρφο, καί τφῶσφησε το δάκρυ τῆς νά τρέξει ἀβάσταχιο.

Ἄ Λάμπης, πῆγε καί στόθηκε ἀμίλητος ἀντίκρυ στόν πεθερό σουτου. . "Ὅλα τὰ κοτρώνια τῆς ἰδιοχτησίας σωριάστηκαν, λές, στό φεκεφάλι τοῦ Ἄρνελλῆ. "Ἐκανε κάτι νά μουρμουρίσει.

— . . Δηλαδή, ὁ λόγος το λέει. . Μέ τό συμπαθειο. Βέβαια, αὐτό, νῆσδέν εἶναι γιά ὄλο τό χωριό. .

Το πιγμένο ἀναφυλλητό τῆς Δαιάνης δέν ἔπυε. Ἄ Λάμπης γῆπῆγε, τήν πῆρε μαζί μέ τή μάνα τῆς, ἔδωσε τῆς Θεοδότης πούτρεμε γύσσυγκορμη ἕνα ποτήρι νερό.

—Μη τονε συνεριστεῖς, παιδί μου!.

ἌΠο τήν αὐλή, ἀκούστηκε τό σουρτό μυρολόι τῆς Κερασίας. Τρεμουλιαζοντας τὰ ὀλοκίτρινα ρουθουνάκια τῆς ἠ γερόντισσα, ἔππέρανε καί ξαναπέρανε τὰ χέρια τῆς, πάνω ἀπ' τὰ μαλλιά τῆς.

—Ὅσες τρίχες τοῦ κεφαλιού μου, τόσες εὐχές γιά τὰ παιδιά σουμας. Ἐγώ ὄμως, δέ θά βρεθῶ στή χαρά τους. . Στό γάμο τους ἔσδῆ θῶσαι!.

Ἐμοιαζε τό κλάμα τῆς μέ σφυριζιά τοῦ τραίνου σά βρίζσκουνται στίς γραμμές κατσίκια.

— . .Καί κανένας μῆν κοτήξει νῆρθει νά μέ πάρει. Κάταρα τοῦ νιδίνω, ὅποιος ἔρθει ἀστροπέλεκο νά τονε κάψει στό γυρισμό, τήν ὀθῖδια τήν ὄρα, τήν ὄριτσα.

Τοῦ Ἄρνελλῆ τὰ χέρια βεράγανε ταμπούρλο στοῦ πηγαδιοῦ ὀττό μάρμαρο.

—Πολύ. τῆς γκαμήλας τό πεισματικό ἔχεις. .συμπεθέρα. Γιά νῆξῆνα λογάκι ἐκεῖ!.

Τὰ μάτια τῆς γερόντισσας, κίτρινα κι' αὐτά, γυρίζανε στό τρομαγμένο τσοῦρμο, σταμάταγαν πότε σέ μιᾶ γυναῖκα, πότε σ' ἕνα ὀμμωρό.

—Γουρνοτσάρουχα ἔ; . . Τρία σπίτια! Τί νά τήνε κάνεις τό ὀλολοιπόν τέτοια συμπεθέρα στής κόρης σου τή χαρά; Ἐγώ μέ τήν ὀλοκοπέλλα, ἄντε παρά κεῖ, δέν εἶπα, οὔτε θά πῶ. Τό ἴδιο καί μέ τή ὀλογυναῖκα σου! Ἄγγέλοι. Μά ὅποιος ἔρθει νά μέ πάρει γιά τό γάμο, ὀττά οὐράνια νά τότε κάψουνε. "Ἀκουσέ το γαμπρέ, γιέ μου! . Ἄκοῦστε το ὄλοι, ὄλες, καί φυλάχτε το .Καί σεῖς παιδόπουλα.

*
*
*

*Ἦρθε ἡ φεγγαράδα καὶ τύλιξε τὰ μονοκάμαρα πού στέκονταν ἀράδα δεξιά ζερβά, ἔχοντας στὴ μέση τὴν αὐλὴ μὲ τὰ χλωρὰ καλάμια

Σκαρφαλωμένο στὴ μπροστινὴ γωνία, τὸ ἀνώγειον τοῦ Ἄρνελλῆ, πολέμαγε νὰ θαμπώσει τὴν Αὐγουστιάτικη νύχτα μὲ τὴν ἀσπίρα τοῦ καὶ τὸ ντοματί βερνίκι του. Ἀντίκρου, φτωχούτικο καὶ μικρό, ἔστεκε τὸ ἄλλο ἀνώγειον, περιμένοντας τὸ νέο του νοικάρη, ἓνα παιδί νεαρούδι, ἀπὸ τὴν Τρίπολη. Ὁ μπάμπας του, πού γνωρίζονταν μὲ τὸν Ἄρνελλῆ, εἶχε θέση μεγάλη σ' ἓνα ἐργοστάσιο Πειραιώτικο. Τὸ παιδί, ὄρεξη γιὰ παραπανίσια γράμματα δὲν εἶχε. Τί καλύτερο ἀπὸ τὴ δουλειὰ τὴν πραχτικιά, πλάι στὸ θεῖο του; Αὐτὸς τοῦ νοίκιασε τὸ δωμάτιο, καὶ τοῦ γραψε: Εἶναι πολὺ ἀερίκο. Ἡ νοικοκυρὰ θησαυρός, θὰ σοῦ ἀναλάβει τὸν πρῶτό σου τὸν καφέ. Ἡ παραδουλεύτρα της θὰ σοῦ παστρέβει μιὰ φορά τὴ βδομάδα. Τίς ρέστες μέρες, θὰ φιλοτιμιέσαι, λέω, νὰ βασιτῆς καὶ σὺ κάποια τάξη. Πρῶτὴ θὰ ξυπνᾷς—πέντε, πεντέμιση. Τὸν ἠλεκτρικὸ θὰ τογε παίρνεις ἀπὸ τὸ Θησεῖο. Καὶ βάλε το καλά στὸ νοῦ, Σῶτο, πῶς ἂν ὡς τὰ σήμερα ἦσουν αὐτὰ κανακάρης τῆς μάνας σου, κανάκια πιά δὲν ἔχει!

Ὁ Σῶτος διασκέδασε μὲ κείνο τὸ γράμμα—μὲ τὴν τελευταία του ἀράδα μάλιστα.

—Τί ψέλνει γιὰ κανάκια!

*Ἦταν ἓνας παίδαρος ἴσαμε κεῖ πάνω, μὲ μάγουλα παπαροῦνες.

—Μὰ μὲ τὸ δίκιο τοῦ ὁ θεῖος. Ἐχει νὰ μὲ δεῖ ἀπὸ δέκα χρονῶν.

Κοντὰ δέκα ἡ ὥρα χτύπησε ὁ Σῶτος τὴν πορτα τοῦ Ἄρνελλῆ. Ὁ ἴδιος τὸν δέχτηκε, φώναξε καὶ δυὸ παιδόπουλα νάνεβάσουνε μὲ τὸν ἀμαξᾶ τὰ πράματα.

Οἱ νοικάρηδες, καθισμένοι στὸ φεγγάρι, καλοεῖδανε τοῦτο τὸν ἐρχομό. Τὸ καινούργιο κάπως τοὺς ἐλάφρωνε ὄλους, τραβώντας τὸ μυαλὸ ἀπὸ τὴ θύμηση τοῦ καυγᾶ. Σάν καὶ τί, τὸ περίμενε ἡ φτώχεια τοῦ αὐριανοῦ γάμου τὸ γλέντι. Καὶ τώρα;..

Τώρα!. Ὅσο κι' ἂν θές νὰ λές ὄξω καρδιά, ὅσο κι' ἂν θές νὰ ξεχάσεις, ὑπάρχουνε ἴσκιαι πού στέκονται σκοποὶ ἀνάμεσα σὲ σένα, καὶ σὲ κείνο τὸ ἀγέρινο τὸ περιβόλι τῆς Χαρᾶς. Σὲ κοιτάει, θλιμμένη κι' Αὐτὴ. Δὲ γίνεται νὰ σοῦ γνέψει τὸ ἔλα.

*Ἀπάνω στὴν τραπεζαρία ἡ Δανάη ἔπλαθε ἀνόρεχτα κουταλιές χαλβᾶ. Ὁ Ἄρνελλῆς μπῆκε, σὰ ζημιάρης γάτος.

—Ἐφτασε τὸ καημένο. Ἐνας χαριτωμένος νέος. Δέ. δὲ φανερώνεται, καμιά ἀπὸ τίς δυὸ σας; Ξένος.. κίνησε ἀπ' τὰ πέρα βουνά.

Ἡ Δανάη κοίταξε τὴ μάνα της, καὶ κείνη σηκώθηκε, βγῆκε ἀπ' τὴν τραπεζαρία. Τὰ στρομπουλὰ χερᾶκια της, πρόσφεραν στὸ Σῶτο λεμονάδα καὶ τοῦ ἀναφουφούδιασαν τὰ στρώματα.

Σὲ λίγο ὁ νεαρός, γνώρισε τὴν κυρὰ Ἰωάννα, ποὺ τὸν κα-
 πάρωσε πελάτη γιὰ τὸ σίδηρο καὶ τὴ σκάφη της. Ἀνέβηκε ἡ φτωχὴ
 τὴ μελιτζανιά σκαλίτσα, φέρνοντάς του γλυκό, κι' ἕνα κουμάρι νερό.

—Νὰ ἐδῶ στὸ ταρατσάκι τὸ βάζω, δίπλα στὶς μαντζουράνες.
 Εἶδε δροσιά; Ψυχεῖο!

Τὸν βοήθησε νάνοιξει τὸ μπισσοῦλο του.

—"Α! Ὠραῖα τὰ λινά σου! Θὰν τὰ φρεσκάρουμε. Αὔριο,
 ἐδῶ ἔχουμε γάμο.

Καὶ ὅλα τοῦ τὰ εἶπε. Εἶπε γιὰ τὸ πείσμα τῶν γερόντων ποὺ
 μουντζούρωσε τὴ χαρὰ. Πικράθηκε ὁ νέος.

—Κρίμα! Δὲν τὸ φανταζόμουνα, πὼς θ'ἄχει τέτοια, καὶ μέσα
 στὴν Ἀθήνα.

—Γιατὶ νὰ μὴν ἔχει, ἀγόρι μου; Γῆς εἶναι κι' ἡ Ἀθήνα, καὶ
 ἀνθρώποι τηνε κατοικοῦνε.

"Εμεινε καμιά φορὰ μονάχος. Ἀκούμπησε στὸ παράθυρο.

"Ἦτανε πιά στὴν Ἀθήνα! πόσο τ'ἔχε πιθυμήσει αὐτό!

"Ἦτανε στὴν Ἀθήνα, σὲ μιὰ λαϊκιά της ἄκρη, αὐτὸ δὲ χρεια-
 ζότανε σοφία νὰ τὸ νοιώσει.

Αὔγουστος μῆνας. Τὸ μῦρο τοῦ γιασεμιοῦ, σὰν πνέμα ἀσπρο-
 φορεμένο, φτερούγαε στὸν ἀγέρα, ἔπαιρνε βουτιές ἀνάμεσα στὶς
 στέγες, ποὺ ξεχωρίζανε μία μία, κάτω ἀπ' τὸ φεγγάρι.

"Ὅλα του τὰ ρούχα τὰ τούλινα τ'ἔχε βγάλει τὸ φεγγάρι, καὶ
 λουζότανε στὴ γαλανὴ λαμπράδα τοῦρανοῦ, μεθυσμένο τὸ ἴδιον
 ἀπὸ τὴν πλέρια στοργυλάδα του, μεθώντας καὶ τὴ γῆ ποὺ τὸ
 θωροῦσε.

Τὰ δέντρα, τεντώνανε τὰ χέρια γιὰ νὰ τ' ἀγγίξουνε. Τὰ κυ-
 παρλίσσια, ἐκεῖ στὸ κοντινὸ δασάκι, γυρεύανε νὰ τ' ἀγκιστρώ-
 σουνε μὲ τὶς κορφές τους

—Ἀθήνα!

Γράμματα, δὲν ποθοῦσε περισσὰ ὁ Σῶτος, μὰ ὅσα ἤξερε, τοῦ
 λέγανε μαζὶ μὲ τὶς ζωγραφιές ποὺ εἶχε δεῖ, πὼς οἱ κολόνες οἱ
 ἀστραφτερές σὲ κείνο τὸ ψῆλωμα ἦταν ἡ Ἀκρόπολη, καὶ οἱ ἄλλες,
 πρὸ κάτω, τοῦ Θεσέα τὸ ἱερό.

Αὐτός, ὁ Σῶτος, τῆς ἐπαρχίας τὸ ζωηρὸ παιδί, ὁ «κατορθω-
 ματίας» ὅπως τὸν λέγανε οἱ φίλοι του γιὰ τὶς ἱστορίες ποὺ
 κάθε τόσο σκάρωνε, πολὺ τὸν εἶχε ποθηθεῖ τοῦτο τὸν ἐρχομὸ
 στὴν Ἀθήνα.

—Αὔριο, Κυριακή!

.. Κι' ἀπὸ μεθαῦριο, ἡ καινούργια ζωὴ, στὴν πόλη, ὅπου χι-
 λιόχρονοι οἱ θύμησες, χιλιόχρονα τὰ ἔργα.

Καὶ ἡ μυρωδιά τοῦ γιασεμιοῦ, ὅλο νὰ παίρνει βουτιές σὰ
 πνέμα λευκοφορεμένο, κάτω ἀπ' τὸ φεγγάρι.

(ἔχει συνέχεια)

ΕΙΡΗΝΗ ΜΙΧ. ΓΑΛΑΝΟΥ

Η ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ

Για λίγες ελληνικές χώρες έχουμε τόσο λιγαστές πληροφορίες για την πνευματική τους παραγωγή όσο για την Κύπρο στην αρχαιότητα. Κι' όμως μέσα από τις λίγες αυτές πληροφορίες και τα λίγα αποσπάσματα ποιητών και συγγραφέων που σωθήκανε μπορούμε να αναπλάσουμε με τη φαντασία μας τη μεγάλη παραγωγή της ελληνικής αυτής απόμερης γωνιάς που δείχνεται σ' όλους τους κλάδους τοῦ ἀνθρώπινου πνεύματος.

Παρά τις ιστορικές περιπέτειες που φέρανε την Κύπρο κάτω από τὸν ζυγὸ ποικιλῶν ἑθρῶν, ἡ Κύπρος ἀκολούθησε τὴν ἴδια πνευματικὴ κατεύθυνση τοῦ ἄλλου ἑλληνικοῦ κόσμου, ἐχτὸς ὅταν ἡ ἐπικοινωνία της μὲ τὴν Ἑλλάδα χάρις σ' αὐτοὺς τοὺς κατακτητὲς, τοὺς Ἀσσυρίους, τοὺς Αἰγυπτίους καὶ τοὺς Πέρσες, σταματοῦσε ὀλότελα. Ἔτσι ἔχουμε πρῶτα τὴν ἐμφάνιση τῆς ἐπικῆς ποίησης σὲ παλιὸς χρόνος, αὐτῆς ποὺ ἦταν τὸ πρῶτο λογοτεχνικὸ εἶδος καὶ ἀντιπροσωπευτικὸ τοῦ ἡρωϊκοῦ πνεύματος ποὺ χαρακτήριζε τὸν ἑλληνικὸ λαό.

Ἡ Σαλαμίνα τῆς Κύπρου διεκδικοῦσε τὴν γέννηση τοῦ Ὀμήρου μαζί μὲ τὲς ἄλλες ἑλληνικὲς πόλεις τῆς Ἑλλάδας καὶ τῆς Ἰωνίας. Κι' ἂν αὐτὸς ὁ ἰσχυρισμὸς δὲν ἔχει πιθανότητες γιὰ ν' ἀποδειχθῆ, ἡ ἴδια πόλη ὁμῶς ἔχει τοῦλάχιστο νὰ δείξει ἓνα ἀπὸ τοὺς γνωστότερους ἀντιπρόσωπους τῆς ἐπικῆς ποίησης, τὸν Στασίνο, τὸν ποιητὴ τῶν Κυπρίων Ἐπῶν, τοῦἔπους τοῦτου ποῦταν συμπλήρωση στὰ ὁμηρικὰ ποιήματα. Κοντὰ σ' αὐτὰ ἀξίζει νὰ ἀναφέρουμε καὶ τοὺς ὁμηρικοὺς ὕμνους στὴν Ἀφροδίτη, ποὺ ἂν δὲν ἦταν δημιούργημα Κυπρίου, ἦταν ὁμῶς προωρισμένοι γιὰ τὴν Κύπρο νὰ ψάλλονται στὲς γιορτὲς τῆς θεᾶς Ἀφροδίτης, τῆς τιμημένης θεᾶς τῆς νήσου. Κι' ὅταν ἀργότερα ἡ ἐπικὴ ποίηση δείχνει νέα ἀνθησιὰ στοὺς ἑλληνικοὺς χρόνους μετὰ τὸν μεγάλο Ἀλέξαντρο, ἓνας ἄλλος κύπριος ἐπικός ποιητὴς περίφημος ἐζησε, ὁ Κλέων ἀπὸ τὸ Κούριο, ποῦταν τὸ πρότυπο γιὰ τὸν Ἀπολλώνιο τὸν Ρόδιο, τὸν μεγάλο ἐπικὸ ποιητὴ τῶν Ἀργοναυτικῶν Ὁ Κλέων εἶχε γράψει ποίημα μὲ τὸν ἴδιο τίτλο «Ἀργοναυτικά».

Στὸ δεύτερο εἶδος τῆς ἀρχαίας ποίησης, στὴ λυρική, ἡ Κύπρος ἔχει νὰ ἐπιδείξη ἀνάλογο ἀκμὴ Βασιλιάδες της, σὰν τὸν Κινύρα, φημιζόνταν γιὰ τοὺς λυρικοὺς ὕμνους ποὺ συνθέτανε τόσο ἄξιους, ὥστε ὁ μεγάλος Πίνδαρος νὰ τοὺς ἀναφέρη στὲς ὁδὲς του, κι' ὁ Εὐριπίδης νὰ λήη πῶς οἱ Μοῦσες φύγανε ἀπὸ τὴν Περία, ποῦταν κοντὰ στὸν Ὀλυμπο, γιὰ νὰ ρθοῦνε στὴν Πάφο, τὴν φημισμένη πόλη γιὰ τὴ λατρεία τῆς μεγάλης θεᾶς Ἀφροδίτης. Καὶ μερικὰ ἐπιγράμματα ποὺ μᾶς σωθῆκαν μᾶς δείχνουν πῶς καὶ σ' αὐτὸ τὸ εἶδος τῆς ποίησης ἡ Κύπρος δὲν ὑστεροῦσε. Κι' ἦταν φυσικό. Τόπος γεμάτος ἀπὸ γιορτὲς καὶ τελετὲς γιὰ τὸν Ἄδωνι πρὸ παντὸς καὶ

νήτην Ἀφροδίτη, τὴν μεγάλη θεά του, δὲ μπορούσε νὰ μὴ ἀνάπτω-
 γασσε τὴ λυρική ποίηση σὲ μεγάλο βαθμὸ γιατί ἦταν ἀπαραίτητη σὲ
 οὐκ ἐπέτοιες γιορτές. Τὸ ποιῆμα τοῦ Ἄδωνι ποῦ ἔγραψε ὁ Θεόκριτος,
 ὃ ἂν βουκολικός ποιητής, στὶς Ἄδωνιάζουσες του ἦταν κατὰ πᾶσαν
 ὀμπιθανότητα γραμμένο πάνω σὲ κυπριακά πρότυπα, γιατί ἡ γιορτὴ
 τοῦτοῦ Ἄδωνι διαδόθηκε στὴν Ἀλεξάνδρεια ἀπὸ τὴν Κύπρο, ὅπου
 ἐκίεχε τὶς ἀρχές τῆς σὲ πὸ παλῆους χρόνους. Ἀκριβῶς κ' ἡ ἀνά-
 ὀπτωξη τῆς μουσικῆς, ἡ ἀνακάλυψη ἀπὸ τοὺς Κυπρίους νέου εἴδους
 λυρικοῦ, ποῦ μᾶς ἀναφέρεται ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους, δείχνει πῶς πρέ-
 ζπει νᾶχη σχέση μετὰ τὴν ἀνάπτυξη τῆς λυρικῆς ποίησης στὴ νῆσο.
 ΠΑ' ΑΠ' ὄλους τοὺς λυρικοὺς τῆς Κύπρου ὀνομαστός ἦταν ὁ Ἑρμείας
 ὀπὸ ἀπὸ τὸ Κούριο, ὁ ἰαμβογράφος, ὅπως ἐπιλεγόταν γιὰ τοὺς περι-
 ὀφφῆμους ἰάμβους ποῦ γράφει.

Ἐκεῖνο τὸ εἶδος τῆς ἀρχαίας ποίησης ποῦ στὴν ἀρχὴ ἔλειψε
 ὀπὸ ἀπὸ τὴν Κύπρο ἦταν τὸ δρᾶμα καὶ μάλιστα ἡ τραγωδία. Ἀνα-
 ὀπτύχθηκε τοῦτο κάτω ἀπὸ ἐξαιρετικὴς συνθήκες στὴν Ἀττικὴ καὶ
 ἐχοσχετιζόταν μετὰ τὴ λατρεία τοῦ θεοῦ Διόνυσου, ποῦ δὲν εἶχε νωρὶς
 ὀπὸ διαδοθῆ στὴν Κύπρο. Αὐτός ἦταν ὁ λόγος γιὰ νὰ μὴ διαδοθῆ
 ὀπὸ αὐτὴ τὸ δρᾶμα, γιατί δὲν ὕπῆρχαν γιορτές γιὰ τὸν θεὸ
 ὀπὸ στὴ νῆσο. Κι' ἄλλο γεγονός, ἡ ἔλλειψη ἐπικοινωνίας μετὰ τὴν Ἀθήνα
 ὀπὸ στοὺς χρόνους τῆς ἀνάπτυξης τοῦ δράματος σ' αὐτὴ, γιατί ἡ
 ὀπὸ Κύπρος βρισκόταν τότε κάτω ἀπὸ τὸν περσικὸ ζυγὸ, σκληρὸ καὶ
 ὀπὸ βάρβαρο, ἐμπόδιζε τὴν διάδοση τοῦ δράματος σ' αὐτὴ. Ἐτσι δὲν
 ὀπὸ ἔχομε οὔτε τραγωδία οὔτε κωμῳδία σοβαρὴ στὴν Κύπρο στοὺς
 ὀπὸ χρόνους τοῦ ε' καὶ τοῦ δ' αἰῶνα π. Χ. Ὑστερα ὀμως ὀταν στὴν
 ὀπὸ ἐποχὴ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου ξέπεσε τὸ δρᾶμα στὴν Ἀττικὴ
 ὀπὸ καὶ νέες συνθήκες ζωῆς σ' ὄλο τὸν κόσμον ποῦ κατακτῆθηκε ἀπ' αὐτὸν
 ὀπὸ δημιουργήθηκαν καὶ φάνηκε ἐλαφρότερη μορφή δράματος, οἱ λεγό-
 ὀπὸ μενες φλυαγογραφίαι ἢ ἰλαροτραγωδίαι, κ' ἡ Κύπρος φάνηκε ἀξία
 ὀπὸ ὀχι μονάχα νὰ δεχθῆ τὸ νέο εἶδος, ἀλλὰ καὶ νὰ τὸ καλλιεργῆση
 ὀπὸ σὲ βαθμὸ ποῦ νὰ γίνουσι οἱ ποιητὲς τῆς ὀποδειγματικοὶ στοὺς νέο
 ὀπὸ τοῦτο εἶδος. Ὁ πὸ σπουδαῖος ἀπ' ὄλους αὐτοὺς ἦταν ὁ Σῶπα-
 ὀπὸ τρος ὀ Πάφιος ποῦ εἶξε στὺς χρόνους τοῦ Πτολεμαίου Β' τοῦ
 ὀπὸ Φιλαδέλφου. Τὰ λίγα ἀποσπάσματα του ποῦ σώζονται μᾶς
 ὀπὸ δείχνουσι τὴν μεγάλη ποιητικὴ του δύναμη.

Ἐνα σημεῖο ἀξιο νὰ προσεχθῆ στὴν ἀνασκόπηση αὐτὴ τῆς
 ὀπὸ ἀρχαίας κυπριακῆς ποίησης εἶναι κ' αὐτό. Ὅλοι οἱ Κύπριοι ποιη-
 ὀπὸ τὲς γράφουσι ὀχι στὴν Κυπριακὴ διαλεκτικὴ γλῶσσα ἢ σὲ ἰδιωμα-
 ὀπὸ τικὴ μορφή γλωσσική, ἀλλὰ στὴν πανελλήνια γλῶσσα ποῦ ἀνα-
 ὀπὸ πτύχθηκε γιὰ τὸ κάθε λογοτεχνικὸ εἶδος ποίησης. Εἶναι θαυμαστὴ
 ὀπὸ ἡ προσαρμογὴ αὐτῆ τῶν Κυπρίων λογοτεχνῶν στὴν πανελλήνια κί-
 ὀπὸ νηση, ὀχι μονάχα ἀπὸ ἄποψη τοῦ περιεχομένου τῶν ἔργων τους,
 ὀπὸ ἀλλὰ καὶ στὴ γλωσσικὴ διατύπωση. Ἡ μεγάλη λογοτεχνικὴ τους
 ὀπὸ ἀξία φαίνεται ὀχι μονάχα ἀπ' αὐτὸ τὸ γεγονός καὶ τὰ λίγα κομ-
 ὀπὸ μάτια τῶν ποιημάτων τους ποῦ μᾶς σωθήκανε, ἀλλὰ γιατί εἶναι
 ὀπὸ γεμᾶτα ἀπὸ εἰκόνες ἐξαιρετικὰ ζωηρὲς, ποιητικὲς, ἀπὸ μεταφορὲς
 ὀπὸ θαυμαστές, κ' ἀπὸ χρῆση λέξεων σπάνια ταιριαστὴ στοὺς νόημα.
 ὀπὸ Λέξεις καὶ νόημα εἶναι μετὰ θαυμάσιο τρόπο ταιριασμένα. Κι' ἀν
 ὀπὸ συνέβαινε νὰ σωθοῦν τὰ δημιουργήματα τῶν Κυπρίων ποιητῶν

ολάκερα, θά μπορούσαμε νά ἐκτιμήσουμε πιό πολύ τήν κυπριακή λογοτεχνική παραγωγή μέσα σ' ὄλο τόν ἑλληνικό λογοτεχνικό κόσμο. Θά βρισκόταν τότε πῶς ἡ Κύπρος δέν εἶναι δευτέρα σέ καμιά ἄλλη χώρα τῆς ἑλληνικῆς περιφέρειας.

Μιλῆσαμε ὡς τώρα γιά τήν ποίηση. Δέν εἶπαμε τίποτε γιά τήν πεζογραφία, γιατί οἱ γνώσεις μας γι' αὐτήν εἶναι ἀκόμα λιγώτερες. Ἄλλά μπορούμε νά μας πει βέβαιοι πῶς καί ἡ δημιουργία σέ πεζο δέν ἦταν κατώτερη ἀπό τήν παραγωγή τῆς ποίησης. Ἐπιστήμονες, φιλόσοφοι, ἱστορικοί, ζήσανε, δρᾶσανε καί γράψανε ἔργα πού τά ἐκτιμοῦσαν οἱ πιό μεγάλοι τῆς Ἀθήνας. Ὁ φιλόσοφος Εὐδόμος, ὁ φίλος καί μαθητής τοῦ Πλάτωνος, ἦταν πολύ φημισμένο φιλοσοφικό μυαλό. Ὁ Ζήνων ἀπό τὸ Κίτιο, ὁ ἰδρυτής τῆς στωϊκῆς φιλοσοφίας, ἦταν ἓνα ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα φιλοσοφικά πνεύματα τῶν αἰώνων. Μᾶς τὸ δείχνουν καί τὰ λίγα του ἀποσπάσματα πού σωθήκαν. Κοντὰ σ' αὐτοὺς ὁ Περσαῖος ἀπὸ τήν ἴδια πόλη, τὸ Κίτιο, ἄλλος αὐτοῦς φιλόσοφος καί μαθητής τοῦ Ζήνωνος, κατέχει ξεχωριστὴ θέση μέσα στὸν ἑλληνικὸ διανοούμενο καί τὸν πολιτικὸν κόσμον. Δάσκαλος τοῦ Ἀντιγόνου Γονατᾶ, ἦταν ἀπὸ τοὺς πιό φημισμένους μαθητὲς τῆς Στοᾶς. Ὁ γιατρός Συέννεσις ἔγραψε ἔργα πού χρησιμοποίησε ὁ πατέρας τῆς ἰατρικῆς Ἴπποκράτης κί ὕστερα ὁ Ἀριστοτέλης. Ὁ Ἀσκληπιάδης κί ὁ Ἀριστος γράψανε ἱστορία τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, πού χάθηκε δυστυχῶς ὁλότελα. Οἱ γιατροὶ Ἀπολλώνιος ἀπὸ τὸ Κίτιο καί ὁ Διαγόρας ὁ ὀφθαλμίατρος, ἦτανε περίφημοι σχολιαστὲς τοῦ Ἴπποκράτη. Ἄλλοι, μυθιστοριογράφοι ἑξακουστοὶ κί ἄλλων εἰδῶν συγγραφεῖς, μᾶς ἀναφέρονται πολλοί.

Δέν πρόκειται δῶ πέρα νά τοὺς ἀπαριθμήσουμε ὅλους. Δέν ὠφελεῖ ἡ ἀπαρίθμηση ὀνομάτων. Μονάχα ἓνα πρᾶγμα πρέπει νά ξανατονίσουμε. Ὅπου κί ἂν ρίψη κανεὶς τὸ βλέμμα του θά δῆ Κυπρίους νά δημιουργοῦν ἔργα ποιητικά ἢ πεζὰ μέσα σ' ὄλο τὸ πνεῦμα τῆς ἑλληνικῆς παράδοσης καί δημιουργίας. Ἡ Κύπρος στὴν ἀρχαιότητα δέν εἶναι μιὰ ἐπαρχία ἑλληνικὴ στὴν πνευματικὴ παραγωγή. Εἶναι ἓνα κομμάτι ἀπὸ τὸν ἑλληνικὸ κορμὸ πού συμπληρῶνει τὴν ὁλότητά του. Κί ἂν τῆς ἀρχαιότητος ἢ δημιουργίας ἦταν τέτοια, δέν ἦταν λιγώτερη τῶν κατοπινῶν χρόνων ἢ ξεχωριστὴ πνευματικὴ παραγωγή. Προσαρμοσμένη αὐτὴ στὸν ἄλλο ἑλληνικὸν κόσμον καί πρὸ παντός στὸν ἀθηναϊκόν, ἔμεινε τέτοια ὡς σήμερα. Κί ἐμπνευσμένοι οἱ ποιητὲς, οἱ συγγραφεῖς κί οἱ ἐπιστήμονες τῆς ἀπὸ τὸν κόσμον τὸν πνευματικὸν τῆς Ἀθήνας ἐξακολουθοῦνε τὸν ἴδιον δρόμον σάν καί πρὶν. Ποίηση, πεζογραφία καί ἐπιστήμη τῆς Κύπρου ἐμπνέεται ἀπὸ τὴν Ἀθήνα. Γύρω ἀπ' αὐτὴ τὴν πόλη περιστρέφονται τὰ βλέμματ' ὄλων τῶν Κυπρίων σήμερα, εἴτε τὴν κυττάζουν σάν πολιτικὸν κέντρο ὀλάκερης τῆς Ἑλλάδας εἴτε σάν ἐστία πού ἐκπέμπει τὸ φῶς τὸ πνευματικὸν καί τὸ φῶς τοῦ πολιτισμοῦ σ' ὄλο τὸν ἄλλο ἑλληνικὸν κόσμον, τὸν ἐλεύθερον καί τὸ δοῦλο. Ἐτσι τὴν ἔβλεπε τὴν πόλη τῆς Παλλάδας ἢ Κυπρος στὴν ἀρχαιότητα, ἔτσι τὴν βλέπει καί σήμερα ἀκόμη.

ΟΙ ΚΟΥΦΙΟΙ ΑΝΘΡΩΠΟΙ

Μιά πεντάρα γιὰ τὸ Γέρο—Guy.

I

Ἐίμαστ' ἔμεῖς οἱ κούφιοι ἄνθρωποι
 Οἱ φινιασμένοι ἄνθρωποι
 Σκυμμένοι ἀντάμα
 Κεφάλια γεμάτα ἄχρη. Ἀλοίμονο!
 Οἱ στεγνές μας φωνές, ὅταν
 Ψιθυρίζουμε μαζεμένοι
 Εἶναι ἤρεμες καὶ χωρὶς νόημα
 Σὰν ἄνεμος σὲ ξερὸ χορτάρι
 Ἡ περὶ πτημα ποτικῶν σὲ σπασμένα γυαλιὰ
 Στὸ στεγνὸ μας κελλάρι.

Σχῆμα ἄμορφο, δίχως χροῶμα σκιά,
 Δύναμη παρὰ λυτή, δίχως κίνηση χειρονομία.

Ἐκεῖνοι ποὺ πέρασαν
 Μὲ δλότιπο βλέμμα τοῦ θανάτου τὸ ἄλλο βασίλειο
 Μᾶς θυμῶνται—ἂν καθόλου μᾶς θυμῶνται—ὄχι σὰ χαμένες
 Ὀρμητικὲς ψυχές, μὰ μονάχα
 Σὰν κούριους ἀνθρώπους
 Σὰ φαντασμένους ἀνθρώπους.

II

Μίτια ποὺ δὲν τολμῶ ν' ἀντικρύσω σὲ ὄνειρα
 Στ' ὄνειροβασίλειο τοῦ θανάτου
 Ἀυτὰ δὲ φανερώνονται:
 Ἐκεῖ, σιὰ μάτια εἶναι
 Τοῦ ἡλίου φῶς σὲ μιὰ σπασμένη στήλη
 Ἐκεῖ, εἶν' ἓνα δέντρο ποὺ σαλεύει
 Κι' ἀκούγονται φωνές
 Μέσ' στοῦ ἀνέμου τὸ τραγοῦδι
 Πιὸ μακρονές καὶ πιὸ ἐπίσημες
 Ἄπό ἴνα ἀοτέρη ποὺ ἀγορσβύνει.

Ἄς μὴ βρεθῶ πιὸ κοντὰ
 Στ' ὄνειροβασίλειο τοῦ θανάτου
 Ἄς φορέσω ἀκόμα
 Τίτοις ὑπολογισμένες μεταμφιέσεις

Δέρμα ποτακοῦ, φτέρωμα κοράκου, ξύλινο σιμάχτρο
 Ἐ' ἓνα χωράφι
 Πηγαίνοντας μὲ τὴ φορὰ τοῦ ἀνέμου
 Ὅχι πὸ κοιτὰ—

Ὅχι ἐκεῖνη τὴ στεγνὴ συνάντησι
 Στὸ βασίλειο τοῦ λυκόφωτου.

III

Ἐτοῦτη εἶναι ἡ χώρα ἡ νεκρῆ
 Ἐτοῦτη εἶναι ἡ χώρα τῶν κάκτων
 Ἐδῶ τὰ πέτρινα εἶδωλα
 Ὑψώνονται, ἐδῶ δέχονται
 Τὴν ἰσουλία ἐνὸς νεκροῦ χειριοῦ
 Κάτω ἀπ' τὸ τρεμολάμπισμα ἐνὸς ἀστρου πὸ ὄβρυα.

Ἐτσι εἶναι τάχα
 Στοῦ θανάτου τὸ ἄλλο βασίλειο
 Νὰ ξυπνᾶμε ὀλομόναχοι
 Τὴν ὄρα πὸδ
 Σπαριαρᾶμε ἀπὸ τρυφερότητα
 Χεῖλη πὸν θά γόρευαν φιλιᾶ
 Τονίζον προσευχῆς σὲ σπασμένη πέτρα.

IV

Λέν εἶν' ἐδῶ τὰ μάτια
 Λέν εἶν' ἐδῶ κανένα μάτι
 Σὲ τούτη τὴν κοιλάδα τῶν ετοιμοθάνατων ἀστρων
 Σὲ τούτη τὴν κούφια κοιλάδα
 Τὸ σπασμένο τοῦτο σαγόνι τῶν χαμένων βασιλείων μας.

Στὸ στεγνὸ τοῦτο τόπο τῆς συνάντησης
 Τηλαφοῦμε μαζί
 Κι' ἀποφεύγουμε τὸ λόγο
 Μαζεμένοι σὲ τούτη τὴν ὄχθη τοῦ φουσκωμένου ποταμοῦ.

Τυφλοὶ ὡς νὰ
 Ξαναφανοῦν τὰ μάτια
 Σάν τὸ αἰώνιο ἀστέρει
 Ρόδο πολύφυλλο
 Στὸ δειλινὸ βασίλειο τοῦ θανάτου
 Ἡ ἐλπίδα μονάχα
 Τῶν κούφινων ἀνθρώπων.

V

Γύρω - γύρω ὄλοι στή φραγκοσυκιά
 Στή φραγκοσυκιά στή φραγκοσυκιά
 Γύρω - γύρω ὄλοι στή φραγκοσυκιά
 Τὸ πρωὶ σὺς πέντε ἢ ὄρα.

Ἀνάμεσα σὴν ἰδέα
 Καὶ τὴν πραγματικότητα
 Ἀνάμεσα σὴν κίνηση
 Καὶ τὴν πράξη
 Πέφτει ἡ Σκιά

«Ὅτι Σοῦ ἐστὶν ἡ Βασιλεία»

Ἀνάμεσα σὴν σύλληψη
 Καὶ τὴ δημιουργία
 Ἀνάμεσα σὴν συγκίνηση
 Καὶ τὴν ἀπόκριση
 Πέφτει ἡ Σκιά

«Ὁ βίος μακρὸς».

Ἀνάμεσα σὴν ἐπιθυμία
 Καὶ τὸ σπασμὸ
 Ἀνάμεσα σὴν παντοδυναμία
 Καὶ τὴν ὑπαρξη
 Ἀνάμεσα σὴν οὐσία
 Καὶ τὸν ξεπεσμὸ
 Πέφτει ἡ σκιά

«Ὅτι Σοῦ ἐστὶν ἡ Βασιλεία».

Ὅτι Σοῦ ἐστὶν
 Ὁ βίος
 Ὅτι Σοῦ ἐστὶν ἡ

Ἔτσι ὁ κόσμος παίρνει τέλος
 Ἔτσι ὁ κόσμος παίρνει τέλος
 Ἔτσι ὁ κόσμος παίρνει τέλος
 Ὅχι μ' ἓνα χτύπο μὰ μ' ἓνα κλάμα.

ΕΝΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΓΙΑ ΤΟΝ ΣΥΜΕΩΝ

Κόρσι, οἱ Ρωμαῖκοὶ δάκνῃνοι ἀνδίζουσι σὲ βάζα καὶ
 Ὁ χερμονιάτικος ἥλιος σέρεται πλάι στοὺς χιονισμένους λόφους·
 Ἡ ἀλύγιστη ὥρα στάθηκε.
 Ἡ ζωὴ μου εἶναι ἀνάλαφρη, περιμένοντας τὸν ἄνεμο τοῦ θανάτου,
 Σὰ φτεροῦ πάνω στὴ ράχη τῆς παλάμης μου.
 Σκόνῃ στὸ φῶς τοῦ ἡλιου καὶ μνήμῃ στὶς γωνιῆς
 Περιμένουν τὸν ἄνεμο ποὺ οἰγεῖ φουσώντας κατὰ τὴ νεκρὴ χώρα.

Χάρισέ μας τὴν εἰρήνη Σου.
 Πεσπάτησα χρόνια πολλὰ μέσα στὴν πολιτεία αὐτή,
 Στάθηκα πιστὸς κι' ἀκέραιος, φρόντισα γιὰ τὸ φτωχό,
 Ἔδωσα καὶ πῆρα τιμὴ καὶ ἄνεση.
 Ἀποδιωγμένοι δὲ φύγατε ποτεῖς ἀπὸ τὴν πόρτα μου.
 Ποὺς θὰ θυμηθεῖ τὸ σπίτι μου, ὅπου θὰ ζοῦνε τὰ παιδιὰ τῶν παιδιῶν μου
 Ὅταν ἡ ὥρα τῆς λύπης ἔρτει ;
 Θὰ πᾶνε στὸ μονοπάτι τοῦ κατοικιοῦ καὶ στὴ φωλιά τῆς ἀλετοῦς,
 Φεύγοντας ἀπ' τὰ ξένα πρόσωπα καὶ τὰ ξένα ξίφη.

Πρὶν ἀπ' τὴν ὥρα τῶν σκοινιῶν, τῶν μασιγώσεων καὶ τοῦ θρήνου
 Χάρισε μας τὴν εἰρήνη Σου
 Πρὶν ἀπὸ τοὺς σταθμοὺς τοῦ ὄρους τῆς ἐρημιᾶς,
 Πρὶν ἀπὸ τὴ βέβμη ὥρα τῆς μητροικῆς λύπης,
 Σ' αὐτὴνε ἰώρα τὴν ἀπαρχὴ τοῦ θανάτου,
 Ἄσε τὸ Βρέφος, τὸν ἀκόμα ἀμίλητο καὶ ἀνείπωτο Λόγο,
 Νὰ δώσει τὴν παρηγόρια τοῦ Ἰσραήλ
 Σ' ἓνα ποὺ εἶναι ὀγδόντα χρόνων καὶ δὲν ἔχει αὐριο.

Σύμφωνα μὲ τὸ λόγο Σου.
 Θὰ Σὲ ἔμνοῦν καὶ θὰ ὑποφέρουν σὲ κάθε γενιά
 Μὲ δόξα καὶ ἐμπαιγμό,
 Φῶς πάνω σὲ φῶς, ἀνεβαίνοντας τὴν κλίμακα τῆς ἀγιοσύνης.
 Μακρὰ ἀπὸ μένα τὸ μιστύριο, ἡ ἔκστασις τῆς σκέψης καὶ τῆς προσευχῆς,
 Μακρὰ ἀπὸ μένα τὸ ὕστατο ὄραμα.
 Χάρισε μου τὴν εἰρήνη Σου.
 (Κι' ἓνα ξίφος θὰ τρυπήσει τὴν καρδιά Σου,
 Ἀκόμα καὶ τὴ δική Σου).
 Κουράστηκα μὲ τὴ δική μου ζωὴ καὶ τίς ζωὲς ἐκείνων ποὺ ἔρχονται πίσω μου,
 Πεθαίνω μὲ τὸ δικό μου θάνατο καὶ τοὺς θανάτους ἐκείνων ποὺ ἔρχονται
 [πίσω μου
 Ἄσε τὸ δοῦλο Σου ν' ἀναχωρήσει,
 Ἔχοντας ἰδεῖ τὴ σωτηρία Σου.

ΤΑΞΙΔΙ ΤΩΝ ΜΑΓΩΝ

- 93 «Εἶχαμ' ἕναν ἐρχομὸ ψυχρό,
 94 Σὴ χειρότερη ἐποχὴ τοῦ χρόνου
 95 Γιὰ ἕνα ταξίδι, κι' ἕνα τόσο μακρονὸ ταξίδι:
 96 Οἱ δρόμοι ἀπότομοι κι' ὁ καιρὸς τισυχερός,
 97 Μέσ' στὴν καρδιά τοῦ χειμῶνα.»
 98 Κι' οἱ γκιμῆλες ἀγοριές, μὲ πονεμένα πόδια, ἀνυπόταχες,
 99 Σπλωμένες χάμω στὸ λυωμένο χιόνι.
 100 Ἦταν στιγμὲς πὸν θυμόμαστε μὲ λύπη
 101 Τὰ καλοκαιρινὰ παλιὰ στὶς πλαγιές, τὶς ταράτσες,
 102 Καὶ τὰ χορίτσια ντυμένα στὸ μετάξι νὰ κεροῦν σιρόπια.
 103 Κι' ὅσορα ἦταν οἱ γκαμηλιόρηδες πὸν βλαστημοῦσαν καὶ γκοιτιάζανε
 104 Καὶ λιποταχοῦσαν καὶ ζητιῦσαν τὰ ποτὰ καὶ τὶς γυναῖκες τους,
 105 Κι' οἱ νυχτερινὲς φωτιές πὸν σβῆναν, κι' ἡ ἔλλειψη στέγης,
 106 Κι' οἱ πολιτεῖες ἐχθρικές κι' οἱ πόλεις ἀφιλόξενες
 107 Καὶ τὰ χωριὰ βρώμικα κι' ἀκριβοπληρωμένα:
 108 Κακοπαθήσαμε.
 109 Στὸ τέλος προτιμήσαμε νὰ ταξιδεύουμε ὀλονυχτίς,
 110 Κλέβοντας ὕπνο ὅπου μποροῦσαμε,
 111 Μὲ τίς φωτιές νὰ τραγουδοῦν στ' αὐτιά μας, λέγοντας
 112 Πὸς τοῦτο ἦταν μιά τρέλλα.
 113 Ὑστερα μὲν ἀγῆ κατηφορίσαμε σὲ μιά κοιλάδα εὐκροτη,
 114 γοή, κάτω ἀπ' τὸ ὄμο τοῦ χιονιοῦ, πὸν μύριζε βλιάστηση.
 115 Μ' ἕνα τρεχούμενο ποτάμι κι' ἕνα νερόμυλο πὸν ἔδερε τὸ σκοιάδι,
 116 Καὶ τρία δέντρα στὸ φόντο τοῦ χαμηλοῦ οὐρανοῦ,
 117 Κι' ἕνα γέρο ἀσπρο ἄλογο πούφρευε καλπάζοντας πρὸς τὸ λειβάδι.
 118 Ὑστερα φιάσαμε σὲ μιά ταβέρνα μὲ φύλλα κληματαριάς στ' ἀνώφλι,
 119 Ἐξ' ἕξι χέρια σὲ μ' ἀνοιχτὴ πόρτα νὰ παίζουν ζάρια γι' ἀσημένιες δεκάρες,
 120 Καὶ πόδια νὰ κλωτσᾶνε τ' ἄδεια τρασοσασκιά.
 121 Ὅμως δὲν εἶχαμε εἶδηση καμμιᾶ, κι' ἔτσι ἐσυνεχίσαμε τὸ δρόμο
 122 Κι' φιάσαμε κατὰ τὸ βροῖδν, οὔτε μιά στιγμή νωρίτερα
 123 Βράσκοντας τὸν τόπο ἦταν (μπορεῖς νὰ πεῖς) ἱκανοποιητικὸ.
 124 Ὅλ' αὐτὰ γίνηκαν ἐδῶ καὶ πολὺ καιρό, θυμᾶμαι,
 125 Καὶ θὰ μποροῦσαν νὰ ξιναγίνουν πάλι, μὰ λογάρισε
 126 Τοῦτο λογάρισε
 127 Τοῦτο: ὀδηγηθήκαμε ὅλοι ἐκεῖ γιὰ
 128 Γέννηση ἢ γιὰ Θάνατο; Ἦταν βέβαια μιά Γέννηση,
 129 Εἶχαμε ἀποδείξεις καὶ καμιά ἀμφιβολία. Εἶχα ἰδεῖ γέννηση καὶ θάνατο,
 130 Μὰ νόμιζα πὼς ἦταν διαφωρεκιά: ἐτόνη ἢ Γέννηση ἦταν
 131 Σκληρὴ καὶ πικρὴ ἀγωνία γιὰ μᾶς, σὰ Θάνατος, ὁ δικὸς μας θάνατος.
 132 Γυρῶσαμε στοὺς τόπους μας, ἐτόνια τὰ Βασίλεια,
 133 Ἀλλὰ ποτὲ πιά σὲ ἡσυχία ἐδῶ, στὴν παλιὰ ἐγκατάλειψη,
 134 Ὑμ' ἕνα ξένο λαὸ ν' ἀγγίξει τοὺς θεοὺς του.
 135 Θὰ προμοῦσα ἕνα ἄλλο θάνατο.

LA FIGLIA CHE PIANGE

O quam te memorem virgo...

Στὸ πὸ ψηλὸ κρατήσον σκαλοπάτι—
 Ἀκούμπησε σὲ μιὰν ἴδρῖα τοῦ κήπου—
 Πλέξε, πλέξε τὸ ἠλιοφῶς μέσ' στὰ μαλλιά σου—
 Μ' ἔκπληξη πόνου κράτησε τὰ λούλουδα στὴν ἀγκαλιά σου—
 Ριχτα σιὴ γῆ καὶ γύρνα
 Μὲ φευγαλέα ἀποστροφὴ στὸ βλέμμα:
 Μὰ πλέξε, πλέξε τὸ ἠλιοφῶς μέσ' στὰ μαλλιά σου.

Ἔτσι θὰ τὸν ἄφηνα νὰ φύγει,
 Ἔτσι θὰ τὴν ἄφηνα νὰ μείνει μὲ τὴ θλίψη,
 Ἔτσι αὐτὸς θὲ νὰφυγε
 Ὅπως ἀφήνει ἡ ψυχὴ σακατεμένο τὸ κορμὶ καὶ σπαραγμένο,
 Ὅπως ὁ νοῦς ἐγκαταλείπει τὸ κορμὶ πὸν ὑπηρέτησε.
 Θᾶβρῖσκα
 Ἔνα τρόπο ἀσύγκριτα εὐκόλο κι' ἐπιδέξιο
 Ἔνα τρόπο πὸν θὰ καταλαβαίναμε κι' οἱ δυό,
 Ἄπλὸ κι' ἀνέλπιστο σὰν ἓνα χαμόγελο καὶ μιὰ χειρονομία.

Ἐκεῖνη ἔφυγε, μὰ μὲ τὸν ἔρχομό τοῦ φθινοπώρου
 Βασάνισε τὴ φαντασία μου μέρες πολλές,
 Μέρες πολλές κι' ὥρες πολλές:
 Τὰ μαλλιά της πάνω στὰ μπράτσια της καὶ τὰ μπράτσια της γεμάτα λουλούδια.
 Κι' ἀναρωτιέμαι πῶς θὰ τὰ περνούσανε οἱ δυό τους!
 Ἐμένα θὰ μοῦ ἔφευγε μιὰ χειρονομία καὶ μιὰ στάση.
 Τοῦτες οἱ σκέψεις ταράζουνε καμνιά φορὰ ἀκόμα
 Τ' ἀνήσυχτα μεσάνυχτα καὶ τὴ μεσημεριώτικη μου ἀνάσα.

Μεταφρ. ΑΝΔΡΕΑΣ Σ. ΙΩΑΝΝΟΥ

ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ ΔΙΧΩΣ ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΕΣ*

Ξαναδιάβασα τὰ ἄρθρα πού ἔγραψα κατὰ καιροὺς γιὰ τὸν Πορφύρα. Τὸ πιὸ οὐσιαστικὸ καὶ σωστὸ καὶ ὑποφερτὰ γραμμένο εἶναι ἐκεῖνο (ὄχι ὄλο, ἀπ' τὸ β' μέρος καὶ πέρα) πού δημοσίεψα στὸ «Δέκα Λυρικοί». Σ' αὐτὸ θὰ βασιστῶ γιὰ τὴ διάλεξή μου. Θὰ μιλήσω καὶ γιὰ τὸν ἄνθρωπο, τόσο μελαγχολικὸ, τόσο θεληματικὰ σβησμένον, καὶ γιὰ τὴν ἐντύπωση πού μοῦ ἔκαναν τὰ ποιήματά του ὅταν τὰ πρωτοδιάβασα παιδι (μαθητὴς στὸ γυμνάσιο, στὴν γ' ἢ δ' τάξη) σὲ ἀντίγραφα πού μοῦ εἶχε δώσει ὁ . . . Φαντάζομαι ὅτι θὰ ἦσαν ἀντίγραφα δικά του γιατί ἤξερε ἀπ' ἔξω κάμποσα ποιήματα τοῦ Πορφύρα καὶ τ' ἀπήγγελλε μὲ μιὰ πολὺ μελωδικὴ φωνή (ὄπως καὶ τὸ «Γλυκόφωνο σήμαντρο . . .» τοῦ Σολωμοῦ, πού στὴν τέταρτη στροφή του τὸ «ἀνθρώπου» τὸ πρόφερε, δὲν ξέρω γιατί, «ἀντρώπου») Καὶ ὁ Λέων Κουκούλας, τὴν ἴδια ἐποχὴ, πολὺ μελωδικὰ (πολὺ καμπανιστὰ, σέρνοντας τὰ τελικὰ ν στὴ γενικὴ τοῦ πληθυντικοῦ· «τίς ἀστραπὲς τῶν κοχυλιῶννν καὶ τῶν φυκιῶννν τὰ δάση . . .», «ἤχους βραχνῶννν σμάντρωννν . . .») κ' ἐκείνος μοῦ ἀπήγγελλε στίχους τοῦ Πορφύρα. Τὸν ἴδιο τὸν Πορφύρα δὲν τὸν ἄκουσα ποτὲ νὰ λήη στίχους του (φαντάζομαι ὅτι δὲ θὰ τοὺς μουρμούριζε παρὰ στοὺς μοναχικοὺς του περιπάτους γιὰ τὸν ἐαυτὸ του) ἄλλωστε, σὲ «intime» συντροφιά τὸν εἶδα λίγες φορές, μετα- τοῦ 1920—1924, σὲ κάτι ταβέρνες τῆς Ἀγορᾶς, (Βουτυρᾶς, Σπατα- λᾶς, Κουκούλας, Γ. Σταυρόπουλος, ὁ Βάρναλης νομίζω, δυὸ τρεῖς ἀκόμα). Δὲ θὰ ξεχάσω τὴν τελευταία συνάντησή μου μὲ τὸν Πορφύρα. Ἦτανε λίγο πρὶν πεθάνῃ. Δὲν ξέρω γιατί ἀκριβῶς εἶχα κατέβει στὸν Πειραιᾶ ἴσως καὶ γιὰ νὰ τοῦ πάρω συνέντευξη. Τὸν βρήκα σ' ἓνα καφενεῖο, κοντὰ στὸ σπίτι του, στὸ Πασᾶ-Λιμάνι. Κάναμε μερικὲς μικρὲς βόλτες, ἐκεῖ μπροστά, στὴν ἀκροθαλασσιά. Ὁ οὐρανὸς ἦτανε σταχτὴς κ' εἶχα καὶ μέσα μου ἓνα βαρὺ μαράζι πού μοῦδινε μιὰ μεγάλη ἀθυμία. Ἀλλὰ δὲ λησμονῶ τὸν Πορφύρα· ἔσταζε ὀλάκερος μελαγχολία, τόσο πνιγερὴ πού ἡ δική μου ἢ ἀθυμία καταντούσε κέφι. Μοῦ μιλοῦσε μ' ἐκείνη τὴ βαρειά σερνά- μενὴ του φωνὴ σὰν τέλεια ἀδιάφορος γιὰ ὅ,τι ἔλεγε. Ὅταν χω- ρίσαμε εἶχε ἀρχίσει νὰ σουρουπῶνῃ. «Μιά μέρα, μοῦ εἶπε καθὼς χωρίζαμε, νὰ ἐτοιμάσουμε ἓνα καλὸ μεζὲ καὶ νάρθητε νὰ πιῶμε κανένα ποτηράκι. Ἡ μπορούμε νὰ πάμε καὶ σὲ καμιὰν ταβέρνα στὴν Ἀθήνα, ἂν προτιμᾶτε.» Τὰ μάτια του γυάλιζαν παράξενα μὲς στὸ σούρουπο. Σκέφτηκα ὅτι κάθε μέρα, μ' ὄλο πού ἔπασχε ἀπὸ ἔλκος, μόλις βράδυαζε πήγαινε κ' ἔπινε. Ἐπινε μὲ τοὺς ἀγα-

* Μὲ τὸν τίτλο «Χρονικὸ» («Κύκλος Ποῶτος») δημοσιεύτηκαν, ἐδῶ καὶ πέντε μῆνες, κομμάτια τοῦ ἡμερολογίου αὐτοῦ, σὲ τόμο Ἐκδ. «Φιλολο- γικῶν Χρονικῶν».

πημένους του άπλοϊκού, πολυβασανισμένους θαλασσινού,
καλώντας μαζί τους, αν ήθελε, και τὸ Χάρο νὰ τὸν κεράσουν.

Ματαιώθηκε ἡ διάλεξή μου γιὰ τὸν Πορφύρα. Μερικὰ γιὰ τὸν
ἄνθρωπο πού θάθελα νὰ πῶ καὶ γιὰ τὶς πρώτες ἐντυπώσεις μου
ἀπὸ τὰ ποιήματά του, θὰ τὰ πῶ στὰ μαθήματά μου¹⁾.

Πρέπει νὰ προσέχω πολὺ ὅ,τι σημειῶν ἔδωπέρα. Πολλὰ πρά-
ματα, ἰδίως τοῦ παρελθόντος, δὲν εἶναι πολὺ ξεκαθαρισμένα μέσα
μου, γεγονότα καὶ περίοδοι τῆς ζωῆς μου μπερδεύονται, παρα-
σύρομαι ἀπὸ σκέψεις καὶ διαθέσεις πρόσφατες ἢ τῆς στιγμῆς κ' ἔτσι
μπορεῖ νὰ πέσω σὲ χοντρές ἀνακρίβειες, νὰ παραμορφώσω τὴν
εἰκόνα τοῦ ἑαυτοῦ μου, ἐνῶ τὸ ἡμερολογιο αὐτὸ τὸ ἄρχισα γιὰ νὰ
δῶ ἀκριβῶς ὅσο γίνεται πιὸ πιστά, πιὸ ἀληθινά, πιὸ γυμνά, **τὸ εἶναι**.
Πολὺ θὰ βοηθοῦσε ἕνας ἀναλυτικὸς χρονολογικὸς πίνακας
τῆς ζωῆς μου (χρονολογίες, κύριες ἀσχολίες, σπουδές, ἐπάγγελμα,
οἰκονομικὴ κατάσταση) θὰ μοῦ εἶναι ἀπαραίτητος καὶ γιὰ τὴ
συνέχιση τῆς αὐτοβιογραφίας μου (ἀπὸ τὸν ἐρχομὸ μου στὴν Ἀθη-
να—1906—καὶ δῶθε).

Γράφοντας τὰ μαθήματά μου—τὸ πρῶτο, τὸ εἰσαγωγικὸ γιὰ
τὸ «τὶ εἶναι ποίηση;», τὰ δυὸ κατοπινὰ γιὰ τὸν Καβάφη—νιώθω
ὅτι κινουμαι μὲ κάμποση ἄνεση σ' αὐτὸ πού λέγεται κριτικὴ, μπο-
ρῶ κ' ἐξουσιάζω τὸ θέμα μου. Καὶ τώρα ἀκριβῶς, πού ἴσως εἶναι
ἡ στιγμή νὰ δώσω ὅ,τι καλλίτερο θὰ μπορούσα νὰ δώσω ὡς κρι-
τικὸς, ἢ κριτικὴ δὲ μοῦ λείει τίποτε. Τὸ δεῦτερο τόμο τοῦ Ροῦδη²⁾
τὸν βλέπω—ῶρες ῶρες—σὰ φοβερὴ ἀγγαρεία. Ἐγραψα τὸ πρῶτο
κεφάλαιο (μέσα σ' ἐνάμισυ δυὸ μῆνες, καμιά τριανταριά σελίδες),
μάζεψα καὶ ξεχώρισα τὶς σημειώσεις γιὰ τὸ δεύτερο, ἀλλ' ὁ Θεὸς
ξέρει πότε θὰ τὸ καταπιασθῶ, μ' ὄλο πού ἔχει γραφτῆ σὲ μιὰ
πρῶτη μορφή καὶ δὲ θέλει παρά ἕνα ἀπλό ξαναδούλεμα καὶ συμ-
πλήρωμα. Καὶ καλὰ ὁ Ροῦδης, εἶναι ὄγκος· θέλει κόπο, καιρὸ, σώ-
ματικὴ ἀντοχή (δὲν εἶναι μικρὴ ὑπόθεση τὸ τελευταῖο αὐτὸ τώρα
μὲ τὸν πόλεμο· ἂν πειραχτοῦν τὰ νεῦρα—καὶ τὰ δικά μου εἶναι
τόσο πολυβασανισμένα, τόσο εὐπρόσβλητα!—ἂν πάθω καμιά
ὑπερκόπωση, πῶς τὴ γιαιτρεύω;) Νὰ βαριοῦμαι ὅμως ὀποιαδήποτε,
καὶ τὴ μικρότερη κριτικὴ δουλειά! Ἐκείνη ἡ μανία πού εἶχα ἀλ-
λοτε νὰ «γνωρίσω» στοὺς ἄλλους τοὺς συγγραφεῖς πού ἀγα-
ποῦσα, νὰ τοὺς κάνω νὰ τοὺς δοῦν ὅπως τοὺς ἔβλεπα ἐγώ, ξε-
καθαρισμένους, ἐξηγημένους, ἀναλυμένους, καὶ ὅπως πράγματι
εἶναι (μὲ τὸ σωκρατικὸ λογοκρατικὸ νόημα ἀνάλυση, σύνθεση

1) Πρόκειται γιὰ μιὰ σειρά «μαθήματα—ὁμιλίες» μὲ θέματα μερικοῦς
νεοελληνές ποιητῆς (Καβάφης, Χατζόπουλος, Πορφύρας, Γρυπάρης, Μαλα-
κάσης), πού ἔγιναν στὸ «Ἑλλ. Ὁδεῖο» (Ἀθηνῶν) τὸ Μάιο καὶ Ἰούνιο
τοῦ 1943.

2) Τελειωμένο ἀπὸ τὸ Δεκέμβρη τοῦ 1944. Δὲν ἔχει ἐκδοθεῖ ἀκόμα.

ὅτι ἔτι ὕστερα ὀρισμὸς—στὴν κριτικὴ «γενικὸς χαρακτηρισμὸς»—πού νῆλκει τὴν οὐσία κάθε πράγματος, τὸ «τί ἐστὶ»)· ἐκείνη ἢ μανία ἔδοξε νὰ βοηθήσω τὸν Ἕλληνα νὰ συγκροτήσῃ τὴν ἔθνικὴ του ἰσχυροποίηση γινώσκοντας καθαρὰ, λεπτομερειακὰ, πλατειά, τὴ λοξοτεχνία, τὴ σκέψη τὴ νεοελληνικὴ, τὰ «προβλήματα» πού κινήθηκαν ἐνταῦθα ἐν Ἑλλάδα (νεανικὲς ἐπιδράσεις ἀπὸ τὸ Γιαννόπουλο, τὸ Δραμυσοῦμη, τὸ Ζαμπέλιο, τὸ Μπαρρές, τὸ Μωρράς) σήμερα πιά μοῦ ἔχουν νὰ ἐντελῶς ξένη. Τὸ νὰ μὴ γὰρ συγγραφεῖς, ἔστω καὶ τοῦς ὀλίγοις ἀγαπημένους μου, νὰ τοῦς ἀναλύω, νὰ τοῦς χαρακτηρῶ, νὰ προσπαθῶ νὰ μεταδώσω στὸν ἀναγνώστη (ὅσο γίνεται πιὸ πιστὰ) ὅ,τι ζυπνοῦν μέσα μου, μ' ὅλη τὴν εὐαισθησίαν, ὅ,τι ὅλη τὴ δόνηση, μ' ὅλα τὰ ἐκφραστικὰ ὑποκειμενικὰ στοιχεῖα ἃ ἔχω, οὐ μπορῶ νὰ βάλω (καὶ πού λίγο πολὺ βάζω πάντα) στὴ δουλειὰ αὐτὴ, μοῦ φαίνεται δουλειὰ βουκουινιστῆ, ὅπως λέει γὰ τὸ *intelligente-Beuue* τῆς ὀριμότητος, ὁ Μπαρρές ἴσως γιατί πάρα πολὺ ὀφείλω γιὰ τοῦς ἄλλους καὶ συχνά, ἀνόρεχτα, σπρωγμένος ἀπὸ γυναικίαν, καὶ ἴσως γιατί πάρα πολὺ ἀναμέρισα, ξέχασα νὰ μιλήσω ἐξἄερα ὡς πέρα, πλατειά, χορταστικά) γιὰ τὸν ἑαυτό μου, τόσο ἰστορικὸ, τόσο ὑποκειμενικὸ.

* * *

Αὐτὰ πού σημείωσα παραπάνω μ' ἔκαναν νὰ κυττάξω ἕνα πλῆθος τῶν ἔργων πού θάθελα νὰ γράψω ἢ πού εἶναι γραμμένα καὶ ἀπορριπτόμενα καὶ θάθελα νὰ τὰ ἐκδώσω. Ἐνα ἐρωτικὸ μυθιστόρημα, ἕνα συνέχεια τῆς αὐτοβιογραφίας μου καὶ μερικὰ ποιήματα (τὰ θεατρικά: ἔρωτας, ταξίδι, παιδικὰ χρόνια, ἐφιάλτης μεταφυσικός)· αὐτὰ, ὅν ναι, αὐτὰ θὰ ἐπιθυμοῦσα προπάντων νὰ γράψω. Ὑστερα, μερικὰ ἢ «δοκίμια», μὲ θέμα τὰ «προβλήματα» μου αὐτὰ πού μέσα τοῦς ἀποκοιμῶ, τὰ γυρίζω ἀπὸ δῶ τὰ γυρίζω ἀπὸ κεῖ καὶ δὲ μπορῶ νὰ τὰ λύσω, ἢ ἐκεῖνα πού νομίζω ὅτι τᾶλυσσα πιά, τὰ κυττάξω ὅ,τι ἐνὶ λέω σταθερὰ, ἀποφασιστικά: «ναί, ἔτσι εἶναι, ἔτσι εἶναι!». Ὁμοίως ἐπίσης καὶ νὰ συνεχίσω, ἔτσι, μὲ τὸ ρυθμὸ καὶ τὸν τόνο ἃ ἔχω μὲ τὸ ὕφος πού τ' ἄρχισα, αὐτὸ τὸ ἡμερολόγιον. Στὸν «πίνακα» πάλι ἐπιθέτω σχέδια γιὰ κάμποσες κριτικὲς ἐργασίες: Μπωντλαίρ, Καβάφης, Βαλαωρίτης, θὰ μπορούσα νὰ προσθέσω καὶ: Μονταίνιος, Ὀλολωμός, Σικελιανός, Παπαδιαμάντης. Βλέπω καὶ μιά σημειώσασάν: «: Ἀπὸ καιρὸ δουλεμένα—Μισοέτοιμα—Δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ ἴδουν μακρὰ.—Ἡ ἀντικειμενικὴ κριτικὴ δὲ μοῦ λέει τίποτε.—Νὰ γὰρ τὰ προβλήματά μου ἀνάμεσα ἀπ' αὐτούς». Τώρα τὸ ἀποκλείω ὅ,τι αὐτό· ἀποκλείω κάθε «σύνθεση», ἔστω καὶ μὲ τόσο οὐσιαστικὰ ὑποκειμενικὸ χαρακτήρα. Θὰ μοῦ ἄρεζε γιὰ ὄλους αὐτούς νὰ πῶ ὅ,τι ἐνὶ πέντε ἕξ κεντρικὲς ἰδέες, τὰ πέντε ἕξ βασικά αἰθρήματα ἃ ἔχω μοῦ ζυπνὰ ὁ καθένας. Μόνο ἴσως τοῦ Παπαδιαμάντη θὰ ἤθελα νὰ ἰστορήσω μὲ ἀπειρὴ ἀγάπη, τὴ μουντή, ἄχαρη, τυρανισμένη ζωὴ.

* * *

Τώρα τὴν ἀνοιξὴ καὶ τὸ καλοκαίρι, ὄχι στὶς μεγάλες ζέστες, ἐπὶ τὸ πού ζυπνὰ κανεῖς μὲ βαρὺ κεφάλι καὶ μούσκεμα στὸν ἰδρῶ-

τα), ύστερα από τὸ μεσημεριάτικο ὕπνο, πλύσιμο μὲ κρύο νερὸ καὶ σφούγγισμα μὲ μιὰ μεγάλη παχειὴ πετσέτα καὶ κατόπιν ἕνα κουταλάκι ὠραῖο γλυκὸ (βύσιννο, φράουλα) μ' ἕνα ποτήρι παγωμένο νερὸ καὶ τὸ φλυτσανάκι ὁ καφές μὲ τὸ πρῶτο τοιγάρου! Τὶ ἀπολαύσεις! Σὲ μιὰ σειρά «Nourritures Terrestres», πῶς καθημερινές, πῶς ταπεινές ἀπ' ἐκεῖνες ποὺ τραγουδῆσε ὁ Gide θὰ ἔπρεπε νὰ σημειωθοῦν ἀπ' τὶς πρῶτες. Καὶ νὰ σκέπτομαι ὅτι ἰώρα μὲ τὴ στομαχικὴ πάθησή μου—τὴν ὄχι, εὐτυχῶς! ἐξακριβωμένη—δὲ θὰ μπορούσα ἢ δὲ θὰ πρεπε, καὶ ἂν τᾶχα, νὰ τὰ χαίρομαι ὅλ' αὐτά!

Δὲν ἤξερα ὅτι ἡ εὐχαρίστηση γιὰ τὸ τέλειωμα μιᾶς πράξης, ὀνομάζεται «ἀγωγή θριάμβου», εἴτε βάζεις τὴν ὑπογραφή σου κάτω ἀπὸ ἕνα γράμμα ποὺ τέλειωσες, εἴτε κυριεύεις μιὰ πόλη. Το μαθαίνω στὰ κείμενα μιᾶς ὀμιλίας τοῦ Μουστοξύδη γιὰ τὸν κινηματογράφο, ποὺ μοῦ τῶδωσε νὰ τοῦ διαβάσω. Στὸ μεγάλα ζητήματα (γράψιμο μακρᾶς πνοῆς ἔργων) ζόρισα πάντα τὸν ἑαυτὸ μου ὡς ποὺ νὰ γνωρίσω αὐτὴ τὴν «ἀγωγή θριάμβου». Στὰ μικρά, ἀντίθετα στὶς καθημερινές μικροδουλειές, μιὰ νευρικότητα μὲ κάνει νὰ θέλω νὰ τὴ γνωρίσω πολὺ γρήγορα, ἂν εἶναι δυνατόν, μὲς' σὲ μιὰ μέρα. Γιὰ νὰ ἐλευθερώνομαι ἀπὸ τὶς μικροέγνοιες ἢ γιατί ἡ δράση ποὺ ἀπαιτοῦν (γοργή, ἀλαφριά, πυρετικὴ, εὐχάριστη) μοῦ δίνει τὴν ψευδαίσθησιν ὅτι δὲν εἶμαι ἕνας aboulique, ἕνας velléitaire ;

Τὸ μοθημὰ μου γιὰ τὸ Μαλακάση, ποὺ τῶκανα προχτές, τὶ «μνημεῖα» παλιές δὲ ζωντανέψε μέσα μου! Τὶς λέω παλιές, ἐνῶ εἶναι τὰ αἰώνια τωρινά, γιατί σὲ ὅποια βάθη κι' ἂν βρίσκονται καταχωνιασμένα ἐντὸς μου, δὲν παύουν οὔτε στιγμή νὰ μὲ κυβερνοῦν, ἀφοῦ αὐτὰ ἔπλασαν τὴν εὐαίσθησί μου, αὐτὰ μ' ἔφτιασαν τέτοιον ποὺ εἶμαι. Ἐνα μέρος τοῦ μαθήματος το ἀφιέρωσα στὶς προσωπικὲς μου ἐντυπώσεις ἀπὸ τὶς ἐπαφές μου μὲ τὸ Μαλακάση. Αὐτὲς ὅμως δὲν ἤμουν ἐγὼ ἦταν «ἐξωτερικά» πράματα. Ἐγὼ ἤμουν τὰ μακρυνὰ, τὰ ἐφηβικά, τὰ «Παναθήναια», ὅπου πρωτοδιάβασα στίχους τοῦ Μαλακάση, ὁ Πάρης ποὺ τοὺς ἀγαποῦσε τοὺς στίχους τοῦ Μαλακάση καὶ ποὺ ἀπὴνγγελλε συχνὰ κάτι τετράστιχά του καὶ ὅλο τὰ ἴδια («Μὲς στὰ σκοτάδια τῶν δεντρῶν...» — «Ἀνθάκια ποὺ σὰς πέταξαν...»), τὸ Παρίσι, ὅπου πρωτογνώρισα τὸ Μαλακάση. Γι' αὐτὰ ὅλα θὰ ἤθελα νὰ μιλῶ ὦρα, ὦρα καὶ νὰ μὴν τελειώνω! Πῶσα δὲ θὰ εἶχα νὰ πῶ! Τὸ τραῖνο ποὺ μὲ πήγαινε στὴν Ἑλβετία (Ἀπριλὸς ἢ Μῆης τοῦ 1910) καὶ ὅπου γερμένος στὸ παράθυρο καὶ βλέποντας νὰ φεύγουν τὰ τοπία, μουρμούριζα τὸ τετράστιχο :

Μὲς στὰ σκοτάδια τῶν δεντρῶν σκιές ἀπόψε τριγυροῦνε

Λησμονημένων ποὺ ἔτυχε ποτὲ ν' ἀγαπηθοῦν,

Καὶ κάτι πνεύματα ἱερὰ ποὺ σὰν κ' ἐμὲ πονοῦνε

Ποὺ μῆτε ἀγαπηθῆκανε γιὰ νὰ λησμονηθοῦν...

κ' ἐνιωθα νὰ βουλιάζην γλυκὰ σὲ μιὰ λαγгерή μουσικὴ ἢ ψυχὴ μου ἔπειτα το ταξίδι μου στὸ Παρίσι—στὸ Παρίσι!—τὴν ἴδια ἐκείνη

χροιά, τὰ Χριστούγεννα. "Οποῖος διαβάσῃ τὸ «Παραμύθι» μου (τὰ δαιιοθανθῆ ἴσως τί ἦταν γιὰ μένα, ἀπὸ τὰ πιὸ μακρυνὰ παιδιάτικα χρόνια μου, τὸ Παρίσι, τὶ «κρυσταλλώσεις» γύρω στὴ λέξη Παρίσι εἶχαν κάνει οἱ ρεμβασμοί μου, καὶ κατολοβαίνω κ' ἐγὼ τώρα γιατί δταν ἔριξα τὶς πρώτες ματιὲς στὸ γράμμα τοῦ πατέρα μου καὶ εἶδα ὅτι συγκατάνευε νὰ πάω νὰ περάσω τὶς χριστουγεννιάτικες διακοπές μου μὲ τὸν Πάρη, στὸ Παρίσι, μουρλοθηκα κυριολεκτικὰ, καὶ πηδοῦσα καὶ τραγοῖδοῦσα καὶ φιλοῦσα τὸ μέλη τῆς οἰκογενείας "Οφμανν, ὅπου ἐγευματίζα (βλέπω καθαρὰ, ὀλοκάθαρα τὶς φυσιογνωμίες καὶ τοῦ "Οφμανν καὶ τῆς γυναίκας του καὶ τῆς Germaine καὶ τοῦ Fissot, καὶ τοῦ «παποῦ», μόνο τὸ μικρότερο ἀγοράκι προβαλλεῖ συγκεχυμένα στὴ μνήμη μου) κ' ἐγὼ δὲν ξέρω τί ἔκανα. Ἐκεῖνο τὸ ταξίδι, τὶ νὰ πρωτοθυμηθῶ! Εἰκόσιες μπερδεύονται μέσα μου, καθὼς πάω νὰ τὶς ξεκαθορίσω, σπάζουν, ἀχισίνουν, χάνονται ἀκόμα περισσότερο καὶ μόνο μερικές «ἐπιπλέουν». Ἡ κάμαρα τοῦ Γεωργακόπουλου, νέου πλοῦσιου ἀπὸ τὸ Κοῖρο (μεταξωτὴς κάλτσες, ὠραῖο, λεπτο σταχτί pardessus) ὅπου πρωτοξεφύλλισα, οὐ πολυτελὴ ἔκδοση, τὶς «Stances» καὶ πού μᾶς ἐπαίξε στὸ πιάνο του τὴ «Danse de la Rourée», κομματόκι φρεσκογρομμένο καὶ φρεσκοτυπωμένο τοῦ Βάρβουλη· ἡ pensio τοῦ Πάρη (στὴν ὁδὸ Turanne καί.. ὄχι Turin, κοντὰ στὴ Rue Vieille du Temple) ὅπου γευματίσαμε καὶ ὅπου ἔκαμαν ἐντύπωση σ' ὅλους τὰ γαλλικά μου (κ' ἐγὼ ἐνοιώθη ὅτι τὰ μιλοῦσα περὶ καλὰ), ὁ μουσικολῆς «οἰώνιος» φοιτητῆς (τῆς Ἰατρικῆς) ἀπὸ τὴ Belfort, πού ἀπήγγελλε στὸ ποράθυρο, γιὰ νὰ τὸν ἀκούῃ ἡ κοπέλλα τοῦ ἀντικρυνοῦ σπιτιοῦ, τὸ mon coeur creuse un sillon, ποίημα; στίχος; τὸ ὑποδωμάτιο στὸ ἀπάνω πάτωμα, ὅπου μὲ φιλοξένησε ὁ Πάρης, κ' ἔπειτα ὁ «Τανχόιζερ», στὴν Ὀπερα (ψηλά, ψηλά, πλάϊ, μὲ μόχθο, σκύβοντας πολὺ, μόλις ἐβλεπα) καὶ ἡ Carmen στὴν Opera - Comique (μὲ τὴ Lucienne Bréval) καί—σὲ κάποιο ἄλλο θέατρο—τὸ «La Femme et le Pantin». Καὶ τὸ φτάσιμό μου στὸ Παρίσι, μὲ καθυστέρηση (ὁ Πορὴς μὲ περιμένε στὸ σταθμὸ) καὶ ἡ ἀνυπομονήσῃ μου νὰ το γνωρίσω, νὰ τριγυρίσω στοὺς δρόμους του, νὰ δῶ γυναῖκες, κέντρα, μαγαζιά, θέατρα, καὶ πού μ' ἔκαμε, δταν πήγαμε στὴν κάμαρα τοῦ Πάρη γιὰ νὰ κοιμηθοῦμε, νὰ τοῦ λέω: «θὰ κοιμηθοῦμε, ἐνῶ...ξέω εἶναι τὸ Παρίσι!» καὶ πού μᾶς ἐσπρωξε νὰ βγοῦμε περασμένα μεσάνυχτα καὶ νὰ περιπλανηθοῦμε σ' ἓνα κουρασμένο, νυσταγμένο Παρίσι (πόσο διαφορετικὸ ἀπὸ ὅ,τι τὸ φανταζόμουν!) στὰ «boulevards» τὰ βρώμικα, τὰ σκονισμένα, τὰ γιομάτα παλιόχορτα, πεταμένα ἐδῶ κ' ἐκεῖ, μὲ τὰ περισσότερα κέντρα κλειστά, μὲ κάτι πολὺ ἄσπρα φῶτα, καὶ μὲ ἀραιοὺς διαβάτες πού πηγαίνουν νὰ κοιμηθοῦν. Καὶ ἡ ἀνάχωρηση, ὕστερα ἀπὸ 15 μέρες, μὲ εἰσιτήριο, γιὰ κάθε ἐνδεχόμενο, προαγορασμένο. Τὶ ἔκανα τὶς 15 αὐτὲς μέρες στὴν πόλῃ πού τὴν εἶχε «πλάσει» τόσο περίπαθα ἡ παι-

1) Δημοσιεύθηκε στὴ «Νέα Ἐστία» (Γενάρης—Ἀπρίλης τοῦ 1944).

δική μου ψυχή και πού τὸ «Ἴνδαλά» της ζοῦσε μέσα της, μὲ ὅση τίποτε ἄλλο ζέση; Ποῦ πῆγα, ποῦ περιπλανήθηκα, τί χαρές, τί λαχτάρες, τί πίκρες, τί πυρετοὶ μ' ἀνατάραξαν; Ἐλάχιστα πράματα καταφέρνω νὰ θυμηθῶ, καὶ τόσο ἀσήμαντα! Τὰ «μνημεῖα», (Βερσαλλί-ες, Λοῦβρο, Τροκαντερό) ἡ βραδυὰ τοῦ «réveillon», σὲ μιὰ μπουρ-αρία, μὲ πολὺ κόσμο, πολλές φωνές, πολλοὺς καπνοὺς, ὅπου δὲ θᾶνιωσα σπουδαία εὐχαρίστηση (ἴσως καὶ νᾶπληξα, ἴσως καὶ νὰ στεναχωρέθηκα), μερικὰ μαγαζιά, καὶ τίποτε ἄλλο. Τὰ ἄλλα χάθηκαν· τὰ σκέπασαν τὰ χρόνια καὶ οἱ πιὸ πρόσφατες τοῦ 1930, τί παλιές κιόλα κ' ἐκεῖνες! ἐντυπώσεις μου ἀπὸ τὸ Παρίσι. Καὶ καταντᾶ νὰ μὴ μένη μέσα μου πραγματικό, ζωντανό, παρὰ τὸ «ὄνειρο» πού παιδί εἶχα πλάσει γιὰ τὸ Παρίσι!

* * *

Κάπου, στὴν ἀρχὴ τοῦ «ἡμερολογίου» αὐτοῦ σημείωνα, σχετικὰ μὲ τὴ λογοτεχνική μου δουλειά: «Στὸ ἐξῆς, ἀπόλυτα χωρισμένα, τέχνη καὶ λογοτεχνία «βιοποριστική». Καὶ τὰ λίγα «καλλιτεχνήματα», πού ὁ Θεὸς νὰ μοῦ δώση τὴ δύναμη νὰ τὰ γράψω, νὰ τὰ γράψω πάρα πολὺ ἀργά. Ἡ—ἐπρόσθετα—ἀν αὐτὸ εἶναι ἀδύνατο, τότε νὰ περιορισθῶ σὲ πράματα σύντομα, «ἀποστάγματα»—*νὰ εἰπωθῶ*..» Τώρα βλέπω πόσο δυνατὴ εἶναι ἡ λαχτάρα μέσα μου στὸ νὰ *εἰπωθῶ*, πόσο δυνατότερη ἀπὸ τὴ λαχτάρα στὸ νὰ εἰπωθῶ (γιατί ὅ,τι καὶ νὰ πῶ, κι ὅπως κι ἂν τὸ πῶ, τὸν ἑαυτό μου θὰ ἐκφράσω) «καλλιτεχνικά». Θέλω προπαντὸς ν' ἀνακοινώσω, νὰ δειχθῶ, νὰ ἐξομολογηθῶ, νὰ ἱστορηθῶ (μέσα μου τὴν ἀνάγκη αὐτὴ τὴν ἔνιωσα σὺν κάτι ἐκρηκτικό πού θὰ μ' ἔσπαζε) παρὰ νὰ μετουσιώσω, νὰ συνθέσω, νὰ δημιουργήσω «καλλιτεχνήματα», καὶ ἄς δίνη τὴ λύτρωση, τὴν ἀληθινή, τὴν ὀλοκληρωτική, μονάχα ἡ ἔκφραση ἢ καλλιτεχνική. Τὴν ἀνάγκη αὐτὴ ἱκανοποιῶ γράφοντας τὸ ἡμερολόγιό τοῦτο. Καὶ αὔριο, συνεχίζοντας τὴν αὐτοβιογραφία μου, ἢ γράφοντας μελέτες, ἢ δοκίμια ἢ καὶ ποιήματα ἀκόμα, τὴν ἴδια ἀνάγκη αὐτὴ προπαντὸς ἢ καὶ μόνο θὰ ἱκανοποιήσω, θὰ βγάλω ἔξω ἕναν κόσμο πού θέλει *ὅπως ὅπως* νὰ βγῆ. Εἶναι τοῦτο ἕνα εἶδος αὐτοξεγάσματος; Μεγαλώνω τὴν ἀνάγκη τῆς ἐξομολόγησής σὺν ἀνάγκη καὶ μόνο ἐξομολογητική, γιατί βαριοῦμαι, γιατί νοιώθω ὅτι ὀὲ διαθέτω τὸ χρειαζούμενο καιρὸ, ἢ, σὲ μακρὰ διάρκεια, τὴν ἀπαραίτητη ψυχικὴ διάθεση, ἢ γιατί κάτι (πολὺ κρυφὰ ἀλλὰ πολὺ ἐπίμονα καὶ πολὺ πειστικά) μοῦ λέει μέσα μου ὅτι μοῦ λείπουν οἱ δημιουργικὲς ἱκανότητες γιὰ τὰ καλλιτεχνήματα πού θᾶθελα καὶ ὅπως θᾶθελα νὰ τὰ γράψω καὶ *καταφεύγω* στὴν ἐξομολογητικὴ ἀνάγκη σὰ σὲ *δικαιολογία* καὶ στὸ «ἡμερολόγιό» (εἶδος τόσο εὐκόλο) σὺν σ' ἕνα, πῶς νὰ τὸ πῶ; «*pis—aller*»; Ἴσως δὲν ξέρω. Πάντως τὴν ἐξομολογητικὴ ἀνάγκη τὴ νοιώθω, ἐδῶ καὶ τρία-τέσσερα χρόνια, βιαιότατη μέσα μου. Πράμα πολὺ εὐεξήγητο· ἀφοῦ εἶμαι φύ-

ὅτ' τόσο ἑγωκεντρικὴ καὶ ἀφοῦ ὁ ἑγωκεντρισμὸς μου τόσο «κατα-
πιστήκε» ἀφότου ἐπεδόθηκα στὴν κριτικὴν.

* * *

Ἡ τρυφεράδα, ἡ καλωσύνη, ἡ εἰλικρίνεια, ὁ ἐξομολογητικὸς
πορὸς ἐκείνη ἢ εὐγένεια ἢ ἀπαλή, ἢ χαδιάρσα.— ἢ gentillesse.— δὲν
ἔναι ἴσως γιὰ καμιὰ ἐπαφὴ κάπως «κοινωνικὴ» δὲν εἶναι ὅμως
ἐπιπάντων γιὰ τὰ «σαλόνια». Στὰ σαλόνια πρέπει νὰ εἶσαι κλει-
στός, κρατημένος, καὶ νὰ μὴ φοβῆσαι νὰ φανῆς καὶ κακὸς καὶ βί-
βλος καὶ πρόστυχος (στὴν ἀνάγκη καὶ μὲ τρόπο ἢ καὶ χωρὶς τρό-
πο—)σκαίος. Καὶ στὸν τόνο τῆς φωνῆς, στὸ μορφασμὸ, στὴν κίνη-
το στὴ χειρονομία, πρέπει νᾶσαι γλήγορος κ' εὐστροφος σὰν πο-
ταρροπος θεατρίνος.

ΚΛΕΩΝ ΠΑΡΑΣΧΟΣ

ΟΝΕΙΡΑ

Τὸ σῶμα σου στὴν ἀσφαλιτο τῶν συνειτῶν βαδίζει.
ἀλλ' ἡ ψυχὴ σου ἀγιάτρευτη τοῦ ὄνειρου νοσταλγὸς
ἀπὸ τῶν στείρων λογισμῶν τὸ φράχτη φτερουγίζει—
κορυδαλλὸς πὺν τοῦ γαιῶν ὁ πόθος τοῦ ὁδηγός.

Μὰ τὸ τραγοῦδι ἐπνίγηκε πρὶν ἀντηχήσει στὰ ὕψη
κι' ὁ πόνος τώρα ἀβάσταχτος βαραίνει στὴν καρδιά.
— Τίναξε τίς φτεροῦγες σου κι' ἀποδίωξε τὴ θλίψη,
πρὶν τὰ καινούργια σου ὄνειρα εβηστοῦν σὰν τὰ πουλιὰ.

ΑΜΦΙΒΟΛΙΑ

Ἡ μέρα αὐτὴ σὰ ροδανθὸς πὺν ξεφυλλᾷ στὴ δύση
κι' ἐκπνέει μὲ τὸ παράπονο τοῦ ἀνέμου στὰ κλαδιά,
τάχα νὰ προμηνᾷ μιὰ αὐγὴ στὴ ζήση μας πρὶν ἀβῆσει
ἢ φέρνει πιά τ' ἀνέλπιδο σκοτάδι στὴν καρδιά ;

Α. Σ. ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗΣ

Κ. ΚΑΒΑΦΗΣ*

Υπάρχουν ποιηταί πολυόργανοι, συμφωνικοί. Τέτοιοι ἦσαν ὁ Οὐγκώ, ὁ Παλαιῶς. Εἶναι οἱ χεῖμαρροι "Ἄλλοι τραγούδησαν ἕνα μόνο σκοπὸν, τὸν κατάδικόν τους. Οἱ ποῶτοι ἐπιβάλλονται, θαμπώνουν, ἀλλὰ δὲν μᾶς καταχτοῦν καὶ πάντα ὀλοκληρωτικά. Οἱ χεῖμαρροι σέρνουν ἀναγκαστικά κατ' ὅλα ἀπορρίματα. Ὅποιος δὲν ἀπλώνεται, φθάνει συνήθως σὲ πολὺ μεγαλύτερο βάθος, σὲ πολὺ περισσότερη δξύτητα.

Ἄπ' ὅλο τὸ ἔργο τοῦ Καβάφη ἀναδίνεται μιὰ νότα δξύτατη, κ' ἐντελῶς προσωπική του. Πιστεύω καὶ ἔχω συχνὰ ὑποστηρίξει, ὅτι ἀπ' ὅλους τοὺς ποιητὲς μας ἐκεῖνος ποὺ ἔχει τὶς περισσότερες πιθανότητες ἂν μεταφρασθεῖ χωρὶς νὰ προδοθεῖ—καὶ μιὰ τέτοια ἔργασια ξέρω πῶς ἔχει γίνεῖ—νὰ ἐπιβληθεῖ στοὺς παγκόσμιους πνευματικούς καὶ λογοτεχνικούς κύκλους, νὰ τοὺς δονήσῃ καὶ νὰ τοὺς συγκινήσῃ, εἶναι ὁ Καβάφης. Γιατί ἡ φωνὴ του δὲν εἶναι ὅμοια μὲ κανενὸς ἄλλου, γιατί ὁ Καβάφης φέρνει ἐκεῖνο ποὺ πάντα ἀναζητεῖται σ' ἕνα ξένο ποιητὴ καὶ συγγραφέα, ἐκεῖνο ποὺ ἀποκαλεῖται: ἕνα «καινούργιο ρίγος».

Ποῖα εἶναι ἡ ἰδιοτυπία τοῦ Καβάφη; Θὰ τὴν ἀνεύρωμε βέβαια καὶ στὸ τί τραγούδησε, στὸ περιεχόμενον τῶν τραγουδιῶν του, στὸν ἰδιαιτέρου τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο αἰσθάνθηκε τὴ ζωὴ, στὴν ἀντιληψη ποὺ σχημάτισε γιὰ τὴ ζωὴ, ἀλλὰ πολὺ περισσότερο ἀκόμα στὸ πῶς τραγούδησε, στὴ μορφή καὶ στὴν τεχνολογία τῶν ποιημάτων του. Σὲ ὕστατη ἀνάλυση ὅ,τι οὐσιαστικὸν προσφέρει καθένας εἶναι παραλλαγὴς γύρω ἀπὸ ἐλάχιστα βασικὰ μοτίβα· τὰ μοτίβα αὐτὰ τ' ἀνανεώνει καὶ τ' ἀναβαπτίζει, τὰ πλημμυρίζει μὲ χυμὸν ποὺ θὰ διαχυθεῖ στὸ δέχτη καὶ θὰ τὸν κάνει νὰ νομίσῃ ὅτι τὰ ἀκούει γιὰ πρώτη φορά, ὅταν φυσικὰ δὲν τὰ ἀντλεῖ ἔτοιμα ἀπ' ἔξω, ὅταν ἀποτελοῦν βίωμά του, ἀλλὰ προπάντων ὅταν κατορθώνει νὰ τὰ παρουσιάσῃ μὲ μιὰ πρωτότυπη ἐπένδυση.

Θυμᾶμαι μιὰ συζήτηση ἐδῶ στὴν Ἑλλάδα γιὰ τὸ ποιητικὸν ἔργο τοῦ Βαλερύ· ἄλλοι ὑποστηρίζανε πῶς ἡ κυριώτερη του ἀξία ἔγκειται στὶς φιλοσοφικὰς του ἰδέας· ἄλλοι ἀποδείχνανε ὅτι ὅλες αὐτὲς οἱ ἰδέες ἔχουν διατυπωθεῖ πρὶν ἀπὸ αἰῶνες ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους ἑλληνεὺς φιλοσοφοὺς καὶ ὅτι ἡ συμβολὴ τοῦ Βαλερύ εἶναι ἡ ἔκφραση ποὺ τὶς ἔδωσε. Στὸ τέλος ἐπενέβηκε στὴ συζήτηση ὁ ἴδιος ὁ ποιητὴς ποὺ τὴν πληροφόρηθηκε στὸ Παρίσι ὅπου ζοῦσε· ἔδωσε δίκιο σ' ὄσους θαύμαζαν πρωταρχικὰ τὴ μορφήν τῶν ποιημάτων του καὶ παρατήρησε μάλιστα γι' αὐτοὺς πῶς τοῦ προκάλεσε κατάπληξη καὶ χαρὰ ὅτι στὴν Ἑλλάδα συνήντησε τὸ ἔργο του μὴ τόσο βαθύτατη καὶ ἀπόλυτη κατανόηση.

* Ὁμιλία ποὺ ἔγινε στὸ ραδιόφωνο στίς 11 Ὀκτωβρίου 1946.

Ἡ προσωπικὴ συμβολὴ τοῦ Καβάφη εἶναι μιὰ τέλεια ἀπογύμνωσις τοῦ λυρικοῦ στοιχείου· ἀλλὰ δὲν φθάνει σ' αὐτὴν, ὅπως ἄλλοι ποῦ ἐπίσης κυνήγησαν τὴν «ἀγνή» ποίηση, μὲ ἕναν ὑπερτονισμό τῆς μουσικότητος· γι' αὐτὸν ἀκόμα καὶ ἡ μουσικὴ εἶναι ἑξωτερικὸς παράγοντας καὶ τὴν ἀφαιρεῖ. Δὲν ἐπιδιώχνει νὰ μεταδώσει ἀκαθόριστες ρεμβαστικὰς διαθέσεις καὶ δὲν θέλει νὰ χρησιμοποιήσῃ, γιὰ νὰ ἔρθῃ σ' ἐπαφὴ μὲ τοὺς ἄλλους, μιὰ ὁποιαδήποτε μαγανεία· ἐκεῖνο ποῦ λέει, ἐκεῖνο ποῦ θέλει νὰ πεῖ, εἶναι κάτι πολὺ συγκεκριμένο· εἶναι τὸ ἐπώδυνο ἔσωτερικὸ τοῦ δράμα ποῦ δὲν εἶναι καθόλου γι' αὐτὸν ἀνάιτιο. Καὶ πραγματοποιεῖ τὸν ἄθλο ἀποφεύγοντας, ἑξορίζοντας κάθετι τὸ διακοσμητικόν, ἀκόμα, οἷς τὸ ἐπαναλαμβάνω, καὶ τὴ μελωδικότητα, φθάνοντας τυλμηρὰ στὰ ὄρια τῆς πεζότητος· κ' ἐναποθέτει τόσο νόημα, τόσο πάλλο σ' αὐτὴν ἀκριβῶς τῇ φαινομενικῇ πεζολογικῇ ἔκφραση, ὥστε ἀνυψώνει τὸν τὸν ἴδιο τὸν καθημερινὸ λόγον στὸν κόσμον τῆς μαγείας. Φανερώνει ὅτι ἀπὸ τῆ σφιχτῆ συμπύκνωση ἀναπηδᾷ τὸ θέαμα, ἡ ποίηση, ἴδια ἐκθαμπωτικὴ ὅπως καὶ ἀπὸ τὴν ἔξαρση καὶ ἀπὸ τὴν ἔκσταση· δὲν μιλᾷ φυσικὰ γιὰ τὴ ρητορεία ποῦ αὐτὴ τῇ διαλύει. Φανερώνει, ὅπως δὲν τὸ εἶχε φανερώσει κανένας ἄλλος πρὶν ἀπ' αὐτὸν, ὅτι ὁ ἐνδόμυχος ἔντονος κραδασμὸς εἶναι ἀρκετὸς γιὰ νὰ παραχθεῖ ὁ λυρικὸς σπινθήρας· δὲν ἔχει ἀνάγκη νὰ τὸν ἐνισχύσει κανένα φραστικὸ ἀναφτέρισμα, καμιὰ ἠχητικὴν, κανένα λεχτικὸ στολίδι.

Βέβαια εἶναι ἐνδεχόμενον ὅσοι πρωτοέρχονται σ' ἐπικοινωνίαν μὲ τὸν Καβάφη, συνειθισμένοι ὅπως εἶναι ν' ἀκοῦν στὴν ποίηση ἕναν τραγουδιστὸ τόνον, νὰ ξαφνιασθοῦν, καὶ στὴν ἀρχὴ καὶ ν' ἀντιδράσουν. Ὅταν τοὺς ἀπαγγελοῦν στίχοι σὰν κι αὐτοί,

*Νέος εἰκοσιοκτὼ ἐτῶν μὲ πλοῖον τήνιον
ἔφθασε εἰς τοῦτο τὸ συριακὸν ἐπίνειον*

ἢ

*Βιωτικὰς ἀνάγκας ἐκίμανε τὸν ἕνα
νὰ φύγει μακριὰ Νέα Ὑόρκη ἢ Καναδᾶ*

ἢ

*Μὲ φαίνεται πὸς ὁ Λεύκιος μεγάλως θ' ἀγαπήθη
ἐν τῷ μηνί Ἀθίῳ ὁ Λεύκιος ἐκοιμήθη*

εἶναι πιθανὸ νὰ διερωτηθοῦν: «Μὰ εἶναι ποιητὴς ὁ Καβάφης;» Μὰ σιγὰ σιγὰ ἡ γοητεία θὰ ἐπιενεργήσῃ ἐπάνω τους καὶ θὰ τοὺς κατακτήσῃ, γιὰτὶ θ' ἀντιληφθοῦν ὅτι αὐτὴ ἡ φαινομενικὴ πεζότης, αὐτὴ ἡ στεγνότης δὲν εἶνε ἀποτέλεσμα εὐκολίας καὶ προχειρότητας, εἶναι θελητὴ καὶ συνειδητὴ, ἔχει τὴν ἀπόλυτη αἰσθητικὴν τῆς δικαιοσύνης. Συμφωνεῖ μὲ τὴ διάθεση ποῦ θέλει νὰ ἐκφρασθεῖ μέσον αὐτῆς, μιὰ διάθεση ἀπελπισμένη ἀπὸ τὸ θέαμα τῆς ζωῆς, ἀπὸ τὴν τραγικοκομωδία τῆς ζωῆς, μιὰ διάθεση ἀπελπισμένη ἀλλὰ ποῦ δὲν καταδέχεται καὶ κανέναν θρήνον, καμιὰ οἰμωγὴν, γιὰτὶ ξέρει ὅτι οἱ κραυγὰς εἶναι περιττὰς καὶ ὅτι μονάχα θὰ καταστρέψουν τὴν ἀξιο-

πρέπεια τοῦ ἀνθρώπου, ἡ ὁποία τοῦ ἔχει παραμείνει σὺν μοναδικῷ καταφύγιῳ. Ἡ στεγνότητα συμφωνεῖ μὲ τὴν ἀντίληψη τοῦ ποιητῆ, ὅτι ὅλη ἡ ζωὴ δὲν εἶναι παρὰ μιὰ ἄσκοπη κι ὀδυνηρὴ πρυσπάθεια νὰ τῆς δώσουμε ἕνα σκοπὸ πού δὲν ὑπάρχει. Ἰσαμε πού ἀναγνωρίζομε τὴν τρομερὴ Ἀλήθεια καὶ παραδεχόμεστε τὰ δεσμὰ μας καὶ σκύβωμε, κουρασμένοι πιά μέσα στὴ φυλακὴ μας. ἔγκαρτερικοί. Τὰ φτερά...Τὶ οὐτοπία! Πῶς θ' ἀποχτήσει ἀναφτέρισμα μιὰ ποίηση πού δὲν πιστεύει στὰ φτερά;

Κι' ὁ πῶ ἀπληροφόρητος ἀναγνώστης σιγὰ σιγὰ θὰ ἀντιληφθεῖ, θὰ διαισθανθεῖ, θὰ ὑποπτευθεῖ ὅτι ἡ κάθε λεπτομέρεια εἶναι τοποθετημένη στὴ θέση της· κ' ἑναρμονίζεται μὲ τὸ σύνολο καὶ συντείνει κι αὐτὴ στὸ νὰ παραχθεῖ ἡ ἀτμόσφαιρα, στὸ νὰ συνδεθεῖ σφιχτὰ καὶ νὰ ὀλοκληρωθεῖ ἡ σύνθεση, στὸ ν' ἀποχτήσῃ ἡ σύνθεση ἄρηχτη συνόχῃ κ' ἐνότητα. Ἡ ἀρχιτεχτονικὴ, πού εἶναι ἕνα ἀπὸ τὰ κύρια αἰσθητικὰ στοιχεῖα, γιατί γιὰ νὰ συγκινηθοῦμε αἰσθητικὰ πρέπει νὰ σχηματισθεῖ μέσα μας ἕνα αἶσθημα ἀρμονίας, πρέπει νὰ συναισθανθοῦμε ὅτι ὁ ποιητὴς μᾶς μεταφέρει μέσα σ' ἕναν διαπλασμένο κόσμο, πλούσιο ἀλλ' ὄχι καὶ στερημένο ἀπὸ ὀρόσημα, ἡ ἀρχιτεχτονικὴ εἶναι στὸν Καβάφη ἀσφαλτῆ. Δὲν ὑπάρχει μέσα σέ κανένα ποιημά του, πού εἶναι ὅλα σχεδὸν πολὺ σύντομα, ἀκριβῶς γιατί εἶναι πολὺ συγκεντρωμένα καὶ συμπυκνωμένα, οὔτε ἕνας στίχος περιττός. Κάθε φόρτος, κάθε πολυτέλεια ἀποφεύγεται. Δὲν θὰ δοῦμε πληθωρικές εἰκόνας, δὲν θὰ δοῦμε νὰ ξετυλίγεται μπροστά μας μιὰ κινηματογραφικὴ ταινία· κάθε ποίημα περιορίζεται—κι' αὐτὴ εἶναι μιὰ ἰδιομορφία τοῦ Καβάφη—νὰ παρουσιάσῃ μιὰ μόνη εἰκόνα. Ὁ Καβάφης δὲν ἐξόρισε καὶ τὴν εἰκόνα· τουναντίον· ἡ εἰκόνα εἶναι ὁ ἀποκλειστικὸς ἐκφραστικὸς τοῦ τρόπος· ἀπ' ὅλα τὰ μέσα πού διαθέτει ἡ ποίηση γιὰ νὰ διοχετευθεῖ, τὸ μόνο πού διατήρησε εἶναι ἡ εἰκόνα. Ἀλλὰ τίς εἰκόνας του δὲν τίς συσσωρεύει ὅπως ἄλλοι. Ἀπ' ὅ,τι θέλει νὰ προβάλλει, ἀπομακρύνει κάθε τι τὸ ἄσχετο καὶ φροντίζει μόνον αὐτὴ ἢ μιὰ του εἰκόνα πού ἀποβλέπει νὰ ἀναπαραστήσῃ πλαστικά, χωρὶς διασσηφνίσεις κ' ἐπεξηγήσεις στὸ περιθώριον, ξερὰ κι' ἀξιόπρεπα μιὰ σκηνὴ τοῦ ὀδυνηροῦ ἐνδόμυχου ψυχικοῦ του δράματος, νὰ εἶναι παραστατικὴ κι' ἀναγλυφικὴ, ὥστε νὰ μεταδοθεῖ τὸ νόημα κατευθείαν μὲ ὅση εἶναι δυνατὸ περισσότερη ἔνταση.

Τίς εἰκόνας του τίς ἀντλεῖ ἀπὸ τὴ γύρω του κίνηση τοῦ «δρόμου καὶ τοῦ μαγαζιοῦ» ἀλλὰ τίς πῶ πολλές φορές ἀπὸ τὴν ἱστορία. Ἡ ἱστορία τὸν ἐνδιέφερε ἐξαιρετικὰ ἴσως γιατί τοῦ ἔδινε τὴν εὐκαιρία νὰ διαπιστώνει τὴν ἀλύτρωτη πορεία τοῦ ἀνθρώπου, μὰ ἴσως καὶ γιατί ἱκανοποιοῦσε τὴν περιέργεια ἡ ὁποία κάπως τὸν παρηγοροῦσε ἀπὸ τὴ θλίψη του, κι ὀλοένα τὴν μελετοῦσε. Εἶταν ἰδιαίτερα ἐνημερωμένος στὴν ἀλεξανδρινὴ καὶ στὴ βυζαντινὴ ἐποχὴ ἀλλ' οὐδέποτε στὸ ἔργο του κάνει ἐπίδειξη τῶν γνώσεών του. Ποτὲ δὲ λησμονεῖ ὅτι εἶναι ποιητὴς κι ὄχι ἱστορικὸς. Παίρνει ἀπὸ

τὸ ὄλικό πού ἔχει συγκεντρώσει μόνον ὅ,τι τοῦ χρειάζεται γιὰ νὰ δώσει περίβλημα στὸ δικό του σκοπό, καὶ μὲ βαθιὰ ἐπίγνωση ὅτι ὁ ποιητὴς δὲν εἶναι ὑποχρεωμένος σὲ καμιὰ ἀκρίβεια, ὅτι ὁ ποιητὴς δὲν φωτογραφεῖ καὶ δὲν πληροφορεῖ, ὅτι ὁ ποιητὴς δημιουργεῖ, συχνὰ ἀναπλάθει ἐντελῶς ἐλεύθερα τὴν ἱστορία. Πλάττει στὰ πραγματικά ἱστορικά πρόσωπα πού ἀνασταίνει καὶ στὰ ὅποια ἐμφυσᾷ τὴ δική του ψυχοσύνθεση, παρουσιάζει καὶ σειρὰ ἄλλων πού δὲν εἶναι παρὰ δῆθεν ἱστορικά, πού ὁ ἴδιος τὰ χαρακτηρίζει ἄγνωστα καὶ λησμονημένα, καὶ πού εἶναι φανταστικά πλάσματα πού ὀπτασιάζεται. Τέτοιοι εἶναι ὁ *Καίσαριον*.

Θὰ μπορούσα ἀκόμα νὰ σᾶς μιλήσω καὶ γιὰ τὴν εἰρωνεία τοῦ Καβάφη, μιὰ εἰρωνεία πολὺ λεπτὴ καὶ διακριτικὴ, πού δὲν προβάλλει ποτέ σὰν αὐτοσκοπός, πού δὲν εἶναι παρὰ ἡ ἀσφαλιστικὴ δικλίδά πού σχεδὸν αὐτόματα ἀνοίγεται ὅταν πλημμυρίζει τὴν ψυχὴ ἢ μελαγχολία· οἱ πολὺ πικραμένοι, γιὰ νὰ ἀνεχθοῦν τὸ ἄγχος καταλήγουν νὰ γελάσουν, νὰ σαρκάσουν. Θὰ μπορούσα ἀκόμα νὰ σᾶς μιλήσω καὶ γιὰ τὴ γλώσσα τοῦ Καβάφη, μιὰ γλώσσα λόγια ὅσοι πολὺ περισσότερο παρὰ ζωντανή, μιὰ γλώσσα σχηματισμένη ἀπὸ ἓνα κράμα τύπων τῆς καθαρεύουσας καὶ τῆς δημοτικῆς μὲ ὑπεροχὴ καὶ μάλιστα τῶν πρώτων, μιὰ γλώσσα πού θεωρητικὰ εἶναι ἀπαράδεκτη σὰν λογοτεχνικό ὄργανο· ὁ Καβάφης ὅμως κατορθώνει κι' αὐτὴ νὰ ἐπιβάλλει, νὰ μᾶς ἐξαναγκάσει νὰ ἀναγνωρίσουμε ὅτι αὐτὴ πρὸς τὴν πλαστὴ, ἢ ἐγκεφαλικὴ μιχτὴ τοῦ εἶταν ἀπαραίτητη, ὅτι κι' ἂν ὀκτὸ ἀκόμα δὲν ὑπῆρχε καθόλου ἐν χρήσει, θὰ ἔπρεπε νὰ τὴν εἶχε εὐρεῖ, γιατί κι' αὐτὴ συνδέεται ἄρηχτα μὲ τὸ ρυθμό, μὲ τὸν ὀλόκληρο τόνο τῶν ποιημάτων του. Ὁ Καβάφης εἶχε ἀνάγκη γιὰ νὰ ἀσπασθεῖ στὸ ἀποτέλεσμα πού ἐπιδίωχνε ἀπὸ ἓνα ὄργανο μουγγό ὅσο πού νὰ μὴν πολλαπλασιάζει καὶ νὰ μὴν αὐξάνει τοὺς ἤχους, ἀπὸ ἓνα λεχτικό ἀπνεκρωμένο, χωρὶς χυμούς, χωρὶς αὐτούσια ζωντάνια, χωρὶς συνειρμούς μὲ προϋπάρχουσες ζωντανὲς παραστάσεις, ἀπὸ ἓνα ὄργανο συντονισμένο μὲ τὴν ὄλη του προσπάθεια ἢ μορφομένη μέσα στὴν ὁποία θὰ ἐγκλείσει τὸν κόσμον του νὰ εἶναι ἀποσφικτὰ προσαρμοσμένη σ' αὐτὸν δίχως αὐτὴ τίποτε νὰ τοῦ προσθέτει.

Δὲν πρόκειται ὅμως μέσα στὸ σχετικὰ σύντομο χρόνον πού ἐπιδιώκω νὰ σᾶς γνωρίσω ὀλόκληρο τὸ ἔργο τοῦ Καβάφη, ἓνα ἔργο ὅσο πού ἔστω κι' ἂν δὲν εἶναι πολὺ ὀγκῶδες, εἶναι ἐξαιρετικὰ πλούσιο. Δὲν ἀποβλέπω σὲ τίποτε ἄλλο παρὰ νὰ σᾶς ὑποδείξω μερικὲς ἀπὸ τὰ ὅποια τοῦ, παρὰ νὰ σᾶς καθοδηγήσω μέσα σ' αὐτό, παρὰ νὰ ἐνθουσιάσω τὸ ἐνδιαφέρον σας καὶ νὰ ἐλπίζω καὶ τὴν ἀγάπη σας, τὴν ἀνακαλύψετε μόνοι σας. Ἄλλωστε μόνον ὅ,τι ἐπιδιώκω καὶ σὲ κάθε ἄλλῃ περιοχῇ, γίνεται ἀληθινὰ χτήμα μας, ἀφομοιώνεται μὲ τὸ εἶναι μας καὶ μπορεῖ νὰ μᾶς προσφέρει ὅ,τι ἔχει ἐνὶ μᾶς χαρίσει.

Γι' αὐτὸ πρέπει ν' ἀκοῦτε πολὺ περισσότερο Ἐκείνον καὶ πολὺ λιγότερο ἑμένα. Ἀκοῦστε τον :

ΜΟΝΟΤΟΝΙΑ

Τὴν μὰ μονότονην ἡμέραν ἄλλη
μονότονη, ἀπαράλλακτη ἀκολουθεῖ. Θὰ γίνων
τὰ ἴδια πράγματα, θ' ἔξαγαγίουν πάλι—
ἢ ὅμοιες στιγμὲς μᾶς βροσκοῦνε καὶ μᾶς ἀφίνουν.

Μῆνας περνᾷ καὶ φέρνει ἄλλον μῆνα.
Ἀντὰ τοῦ ἔρχονται κανεὶς εὐκόλα τὰ εἰκάζει
εἶναι τὰ χθεσινὰ τὰ βαρετὰ ἐκεῖνα.
Καὶ κατατᾷ τὸ αὔριο πιά σὰν αὔριο νὰ μὴ μοιάζει.

Τίποτε δὲν μπορεῖ ν' ἀλλάξει, τίποτε δὲν μπορεῖ νὰ δώσει τὴν αἴσθησιν τοῦ ἀγευστοῦ, τίποτε δὲν μπορεῖ νὰ ἐλαφρώσει τὴν πλήξιν, κανένας καβαλλάρης δὲν μπορεῖ ν' ἀναφανεῖ στὸν ὀρίζοντα μ' ἓνα χαρμόσυνο μῆνυμα, γιατί κι' ἂν ἀνοίξουν τὰ παράθυρα...

ΤΑ ΠΑΡΑΘΥΡΑ

Σ' αὐτὲς τὲς σκοτεινὲς κάμαρες, τοῦ περνῶ,
μέρες βαρυνές, ἐπάνω κάτω τοιγυρονῶ
γιὰ ν' ἄβρω τὰ παράθυρα. — Ὅταν ἀνοίξει
ἓνα παράθυρο θάνατι παρηγορία.—
Μὰ τὰ παράθυρα δὲν βροσκοῦνται, ἢ δὲν μπορῶ
νὰ τ' ἄβρω. Καὶ καλλίτερα ἴσως νὰ μὴν τὰ βρῶ.
Ἴσως τὸ φῶς θάνατι μιά νέα τυραννία.
Ποιὸς ξέροι τι καινούρια πράγματα θὰ δείξει.

Καὶ περνοῦν οἱ μέρες, καὶ περνᾷ ἡ ζωὴ τοῦ κουτὰ πιστεύουμε ὅτι ἡ μόνη τῆς δικαιολογία θὰ εἶταν νὰ αἰσθανθοῦμε κάπως εὐ-
τυχισμένοι, ἡ ζωὴ τοῦ δίχως χαρὰ παραμένει ἓνα φαινόμενο ὀλό-
τελα ἀνεξήγητο, περνᾷ ἡ ζωὴ χωρὶς τὸ πέρασμά της καθόλου νὰ
μᾶς ἱκανοποιήσει.

ΚΕΡΙΑ

Τοῦ μέλλοντος ἢ μέρες στέκοντ' ἐμπροστά μας
σὰ μιά σειρά κεράκια ἀναμένα—
γορσά, ζεστά, καὶ ζωηρὰ κεράκια.

Ἡ περασμένε, μέρες πίσω μένουν,
μὰ θλιβερὴ γραμμὴ κεριῶν σβησμένων
τὰ πὺδ κοντὰ βγάζουν καπνὸν ἀκόμη,
κρύα κεριά, λυωμένα, καὶ κρυτά.

Δὲν θέλω νὰ τὰ βλέπω· μὲ λυπεῖ ἡ μορφή των,
καὶ μὲ λυπεῖ τὸ πρῶτο φῶς των νὰ θνυμοῦμαι.
Ἐμπρὸς κυττάζω τ' ἀναμένα μου κεριὰ.

Δὲν θέλω νὰ γυρίσω νὰ μὴ διῶ καὶ φορίζω
τὴ γρήγορα ποῦ ἢ σκοτεινὴ γραμμὴ μακροαίνει,
τὴ γρήγορα ποῦ τὰ σβυστὰ κεριὰ πληθαίνουν.

ΠΑ' Από τότε πού γεννηθήκαμε κι' ἴσαμε νὰ πεθάνουμε μεγάλα
πρωμαπέραστα τείχη μᾶς περισφίγγουν στὸν κλοιό τους.

Τ Ε Ι Χ Η

Χωρὶς προίσκεψιν, χωρὶς λύπην, χωρὶς αἰδῶ
μεγάλα κ' ὑψηλά τριγύρω μου ἔκτισαν τείχη.

Καὶ κάθομαι καὶ ἀπελπίζομαι τὴν ἑδῶ.
Ἄλλο δὲν σκέπτομαι: τὸν νοῦν μου τρώγει αὐτὴ ἡ τύχη.

διότι πράγματα πολλὰ ἔξω νὰ κάμω εἶχον.
Ἄ ὅταν ἔκτιζαν τὰ τείχη πῶς νὰ μὴν προσέξω.

Ἄλλὰ δὲν ἄκουσα ποτὲ κρότον κτιστῶν ἢ ἤχον.
Ἄνεπαισθήτως μ' ἔκλεισάν ἀπὸ τὸν κόσμον ἔξω.

Ἦν' αὐτὸ τὸ ποίημα ἐπιτρέψτε μου μιὰ παρένθεση. Τελευταῖα
κτάλυψα μέσα του μιὰ ἔννοια πού βέβαια δὲν τὴν εἶχε ὑπο-
βῆθε ὁ Καβάφης, ἀλλ' αὐτὸ δὲν ἐμποδίζει νὰ τὴν διακρίνομε·
ὅτι ἴδιο τῶν μεγάλων, τῶν ξεχωριστῶν ἔργων νὰ ξεπερνοῦν τὸ
συμγῶγος ἐπιδέχονται κι' ἄλλες ἐρμηνεῖες ἀπὸ κείνες πού
μας φαντάστηκε. Κοντὰ στὰ τείχη πού ἔχτισε γύρω μας ἡ μοίρα
μας συγχά κ' οἱ ἴδιοι παραπλανημένοι τείχη ἴδια μεγάλα κ'
ἴδια. Μερικοὶ ἐπιτήδειοι πιστεύοντας ὅτι ἡ ὑποδούλωσις κι' ὁ
εὐρισμὸς τῶν ἄλλων θὰ τοὺς ἐπιτρέψει νὰ καταχτήσουν πε-
ρύτερη ἐξουσία καὶ ν' ἀνεβοῦν πρὸς τὸ πάνω ἀπὸ τὰ τείχη, παρα-
νοήθουν μὲ ἀπατηλὴς ὑποσχέσεις τοὺς ἄλλους νὰ χαλκεύουν τὴν
καρδίαν τους ἀλυσίδες. Ὁραματίσθηκα ποῖο θὰ εἶναι τὸ ξύ-
λο τῶν ὄλων ἐκείνων πού ξεγελοῦνται μὲ κούφια λόγια καὶ ἄκουσα
τὸ στίχους τοῦ Καβάφη σὰν εἰδοποίησι.

Ἦν' ἀφήσουμε ὅμως τὴν παρέκβασις κι' ἄς ἐπιστρέψομε στὸν
ἀπὸ τὸν Καβάφη. Ἡ ἀπελπισία του φθάνει στὸ κατακόρυφο στὸ
κέντρον τῶν *Βαρβάρους*, πού εἶναι, νομίζω, μέσα στὴν παγ-
νή ποιήσις τὸ πιὸ συγκλονιστικὸ ποίημα πού ἔχει ἐμπνεύσει ἡ
καρδία· δὲν τὴν ἀπαλύνει καμιὰ δοκιμὴ ἀντίδρασης κι' οὔτε τὸ

ἀνακουφιστικό παράπονο. Τίποτε ἄλλο δὲν μπορεῖ νὰ μᾶς γλωτῶσει παρὰ ὁ ἔσχατος ὄλεθρος.

Μερικοὶ πού θεωροῦν ὅτι ἡ Τέχνη πρέπει νὰ εἶναι κι' ὠφελιμιστική, ὅτι ἡ Τέχνη πρέπει νὰ ἐξυπηρετεῖ πρωταρχικὰ τὸν κοινωνικὸν ἄνθρωπο, κατηγορήσαν τὸν Καβάφη γιὰ τὸν πεσσιμισμό του. "Ὅσοι ὅμως πιστεῦουν ὅτι σκοπὸς τῆς Τέχνης δὲν εἶναι ἄλλος παρὰ νὰ γνωρίσει καὶ ν' ἀποκαλύψει τὸν ἐνδόμυχο ἄνθρωπο, ὅτι σκοπὸς τοῦ ποιητῆ, τοῦ κάθε συγγραφέα, εἶναι νὰ μᾶς ξεσκεπάσει μὲ τὴ διάρασή του μιὰ πτυχή τοῦ ἀνθρώπου, καὶ φυσικά, μιὰ πού ἀπ' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους τὸν ἑαυτὸ του ξέρει καλύτερα, νὰ μᾶς ἀφήσει μιὰ μαρτυρία γιὰ τὸν ἑαυτὸ του, στὸν ὁποῖο φυσικά καὶ οἱ ἄλλοι θ' αὐτογνωρισθοῦν ἀφοῦ οἱ ἄνθρωποι εἶναι ὅλοι ἄνθρωποι, ἀναγνωρίζουν ἀνεπιφύλαχτα ὅτι ὁ Καβάφης ἐχτέλεσε ἐξαίρετα τὸν προορισμό του. "Ἄλλωστε ἡ προσφορά του δὲν εἶναι μόνον ἡ προβολὴ τῆς μελαγχολικῆς, τῆς ἐναγώνιας διάθεσης. Ἡ ἔκφραση, σκεφθῆτε το, εἶναι μιὰ κάθαρση, μιὰ ἀπολύτρωση. "Ὅταν κατορθώσετε νὰ ἐκφράσετε ἐκεῖνο πού σᾶς πιέζει, ἔχετε ἀποτινάξει ἕνα σημαντικὸ μέρος τοῦ βάρους. "Ὅσοι δὲν ἔχουν τὴν ἱκανότητα, τὴ δυνατότητα νὰ διατυπώσουν οἱ ἴδιοι τὰ συναισθηματά τους, ἀναζητοῦν στὸν ποιητῆ τὴ διαμόρφωση στὴν ὁποία δὲν εἶναι σὲ θέση μόνοι τους νὰ καταλήξουν. "Ἐνας ἀπὸ τοὺς κύριους ρόλους τοῦ ποιητῆ εἶναι νὰ δίνει φωνὴ στὴν πληθώρα τῶν βουβῶν ἀνθρώπων. Στὶς πένθιμες ὥρες, πού εἶναι συχνότερα ἢ ἀραιότερα τοῦ καθενὸς ὁ κληρὸς, ἕνας στίχος, ἕνας στίχος τοῦ Καβάφη μπορεῖ νὰ εἶναι πολὺ ἀνακουφιστικός.

Ὁ ἄνθρωπος ὅμως εἶναι ἀντιφατικὸς καὶ πολύπλευρος. Ἀκόμα καὶ στὸ ἔργο τοῦ Καβάφη ὅπου κυριαρχεῖ ἡ ἀπαισιοδοξία θ' ἀνεύρομε κι' ἄλλους τόνους. "Ὅσο κι' ἂν βασανίζει ἡ ζωὴ, εἶναι γεγονὸς ὅτι εἴμαστε προσκολλημένοι σ' αὐτήν, ὅτι τὴν ἀγαποῦμε. Μιὰ πού λοιπόν, παρ' ὅλο πού ἡ σκέψη μας τὴν καταδικάζει, ὅλο τὸ εἶναι ὄχι μόνον τὴν παραδέχεται ἀλλὰ καὶ περισφίγγεται σ' αὐτήν ἐρωτικά, πρέπει νὰ συμβιβασθοῦμε, νὰ συμφιλιωθοῦμε μαζί της. Τὸ σύνολό της μᾶς προκαλεῖ τὸ ἄγχος, ἀλλ' ἄς ἀξιοποιήσουμε τουλάχιστο μερικὲς της λεπτομέρειες. Ὁ Καβάφης δὲν προχωρεῖ σταθερὰ πρὸς τὴ λύση· τὸ λυρικὸ ἔργο δὲν εἶναι δράμα μὲ τοποθετημένη πλοκὴ καὶ λύση· μὲ ἐλιγμούς, ὀρισμένες στιγμὲς μᾶς ἐκμυστηρεύεται ὁ Καβάφης πὼς κατορθώνει νὰ ὑπερνικᾷ τὴν ἀπόγνωση.

Τὴν κάποια χαρὰ δὲν τοῦ τὴ δίνει τὸ θέαμα τῆς φύσης καὶ τῆς ἐκθαμπωτικῆς τῆς ὁμορφιάς· τὴ φύση τὴν ἀγνοεῖ, κι' αὐτὴ ἡ παράβλεψη ἑνὸς ἀπὸ τὰ πιὸ βασικά στοιχεῖα τοῦ κόσμου εἶναι κι' αὐτὴ μιὰ χαρακτηριστικὴ του ἰδιοτυπία. Ὁ πληθωρικὸς ὀργασμὸς της, γιατί εἶναι τόσο ἀντίθετος στὴ δική του ἔλλειψη κάθε διάχυσης, θὰ πλήγωνε βαθιὰ τὴν ἀκονισμένην του εὐαισθησία καὶ

γενέει σ' αὐτὴν τὰ μάτια. Μιὰ μόνο φορά σ' ἓνα ποίημα του τὴν
 ἀφαιρᾷ ἐντελῶς παροδικά.

ΘΑΛΑΣΣΑ ΤΟΥ ΠΡΩΪΟΥ

*Ἐδῶ ἄς σταθῶ. Κι' ἄς δῶ κ' ἐγὼ τὴν φύσι λίγο.
 Θάλασσας τοῦ πρωῖοῦ κι' ἀνέφελου οὐρανοῦ
 λαμπρὰ μαβιά, καὶ κίτρινη ὄχθη' ὅλα
 ὠραῖα καὶ μεγάλα φωτισμένα.*

*Ἐδῶ ἄς σταθῶ. Κι' ἄς γελασθῶ πῶς βλέπω αὐτὰ
 (τὰ εἶδ' ἀλήθεια μιὰ στιγμή σὰν πρωτοστάθηκα)
 κι' ὄχι κι' ἐδῶ τὲς φαντασίες μου,
 τὲς ἀναμνήσεις μου, τὰ ἰνδάλματα τῆς ἡδονῆς.*

Τὴν κάποια χαρὰ τὴ γυρεύει καὶ τὴ βρίσκει στὴν ἡδονὴ τὴ
 ποικιλτικὴ καὶ δηλητηριασμένη· κατέληξε σ' αὐτὴν σὰν σὲ σανίδα
 ἁρτηρίας ἀπὸ τὸ ψυχικὸ του ἄλγος, ἢ μήπως ἢ κατὰχρησὴ τῆς
 ὀπιοφαρμάκι πού ἐνσταλάζει δυνάμωσιν αὐτὸ τὸ ἄλγος; Εἶναι
 πρόβλημα τὸ ὅποιο δὲν εἶναι τοῦ παρόντος νὰ συζητήσομε.
 Προχάρᾳ τὴ βρίσκει προπάντων στὴν τέχνη

Καὶ μὲς στὴν τέχνη πάλι ξεκουράζομαι ἀπὸ τὴν δούλεψιν τῆς,

τὴν ἰκανοποίησιν τῆς περιέργειας γιὰ τὴν ὁποία σὰς μίλησα πρὶν.
 Ὅτι ὑπάρχει σκοπός, λόγος, τέρμα στὸ ταξίδι μὰ ἄς ἀπολαύσομε
 ὀλιγάκι τὸ Ταξίδι. Κοιτᾷχτε πῶς μεταδίνει αὐτὸ νόημα στὴν
 ποίησιν πού εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ πιὸ περίφημά του ποιήματα.

Τὸ κυριώτερο ὅμως στήριγμα τοῦ Καβάφη, ἢ οὐσιαστικώτερον
 συμβουλή πού ἀναδίνεται ἀπ' ὄλο του τὸ ἔργο εἶναι ἡ ἀξιοπρέ-
 πεια. Τὸν τόνο τῆς σὰς τὸν ὑπέδειξα κίολας σ' ὅλη τὴν τεχνοτρο-
 πία του, μὰ κι' ἄμεσα προβάλλει συχνὰ μὲς' ἀπ' ὅλα του τὰ
 ποιήματα. Ἡ ἀξιοπρέπεια εἶναι ἡ πανοπλία τοῦ ἀνθρώπου ἀπέ-
 στάντων στὴ ζωὴ ἄς τὴ διατηρήσομε ἀνέπαφον ἴσαμε τὸ τέλος, ἴσαμε
 ὅθι θάνατο, πού, ἔστω κι' ἂν ἔρχεται νὰ μᾶς γλυτώσει, παρουσιάζει
 ὅθι ἄγνωστος, μυστηριακός, τρομερός, μᾶς πλημμυρίζει μὲ δέος
 φρόβου, εἶναι ἴσως μιὰ νέα τυραννία· αὐτὴ τὴ δειλία μᾶς μπρο-
 σὰ στὴ νέα περιπέτεια, μπροστὰ στὴν ὀλότελα νέα ἀποψη τοῦ
 ὀλιγάκι τοῦ πρὸς τὴν Ἰθάκη, ἄς μὴ τὴν ἐκδηλώσομε. (*Ἀπολείπειν
 ὁ Θεὸς Ἀντώνιον*).

Ἡ περηφάνεια πρέπει νὰ εἶναι ὁ νόμος στὸν ὁποῖο ἀπαρασά-
 ρστα θὰ ὑπακούει ὁ ἄνθρωπος· τὴν περηφάνεια ἐξαιρεῖ ἀδιάλειπτα
 ὁ Καβάφης καὶ ἰδιαίτερα σ' ἓνα του ποίημα πού πλάι στὴν καθο-
 ριστικότητά του ἔχει κ' ἓναν ἐπίκαιρον τόνο. Σὰς εἶπα κι' ὅλας ὅτι ἡ
 ἀκακικότητα μὲς στὴν καθολικότητα εἶναι τὸ γνῶρισμα τῶν ξε-
 ριστικῶν λογοτεχνημάτων.

ΘΕΡΜΟΠΥΛΕΣ

Τιμὴ σ' ἐκείνους ὅπου στήν ζωὴ των
 ὤρισαν καὶ φυλάγουν Θερμοπύλες.
 Ποτὲ ἀπὸ τὸ χρέος μὴ κινουῦντες·
 δίκαιοι κ' ἴσοι σ' ὄλες των τὲς πράξεις,
 ἀλλὰ μὲ λύπη κιόλας κ' εὐσπλαχνία·
 γενναῖοι δσάκις εἶναι πλοῦσιοι, κὶ διὰν
 εἶναι πτωχοί, πάλ' εἰς μικρὸν γενναῖοι,
 πάλι συντρέχοντες ὅσο μποροῦνε·
 πάντοτε τὴν ἀλήθεια ὀμιλοῦντες,
 πλὴν χωρὶς μῖσος γιὰ τοὺς ψευδομένους.

Καὶ περισσότερη τιμὴ τοὺς πρέπει
 διὰν προβλέπουν (καὶ πολλοὶ προβλέπουν)
 πῶς ὁ Ἐφάλης θὰ φανεῖ στὸ τέλος,
 κ' οἱ Μῆδοι ἐπὶ τέλους θὰ διαβοῦνε.

Ὁ μεγάλος ποιητὴς ὅσο κι' ἂν εἶναι ἀπομονωμένος, συνδέεται πάντα μὲ κάποια νήματα μὲ τὴν ψυχὴ ὀλόκληρου τοῦ ἔθνους του. Ὁ Καβάφης ἄντλησε τίς περισσότερες εἰκόνες τοῦ ἀπὸ τὴν πινακοθήκη τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας, ἐπίσης καὶ τὸ συμπέρασμα στὸ ὁποῖο κατέληξε, ἡ ἀξιοπρέπεια, εἶναι ἡ κυρίαρχη ἔνστιχτη ἀρετὴ τοῦ ἑλληνισμοῦ ὅπως τὸ φανερῶνει ὀλη ἡ ἱστορία του, ὅπου τὸ φαινόμενο τῶν Θερμοπυλῶν εἶναι ἐνδημικὸ καὶ μόνιμο κι' ὀλοένα ἐπαναλαμβάνεται. Σὲ τί ἄλλο ὀφείλει ὀ ἑλληνισμὸς τὴ δυνατότητά του ν' ἀνασταίνεται, ὅπως ὀ φοίνικας ἀπὸ τίς τέφρες του, καὶ τὴν αἰωνιότητά του παρὰ στίς Θερμοπύλες, στήν παράτολμη κ' ἡρωϊκὴ, ἤρεμη, χωρὶς μάταια ἐπιφωνήματα ἀποφασιστικότητας νὰ μὴν ἀφήσει τὸ δαυλὸ πού τοῦ ἔχει παραδοθεῖ νὰ σβύσει, γιὰτί ἔτσι πρέπει;

ΑΛΚΗΣ ΘΡΥΛΟΣ

ΕΠΙΓΡΑΜΜΑ

Στὴν ἱερὴ μνήμη τοῦ ΚΩΣΤΑ ΚΡΥΣΤΑΛΛΗ,
 ἀπὸ ἀφορμὴ τὴν προτομὴ πού τοῖστησαν
 στήν πλατεία τῆς Ἄρτας.

Ἄν καὶ μὲ θεῖα δῶρα προικισμένο,
 σ' ἀδίκησαν οἱ ἀνθρώποι σὴ ζωὴ πολὺ.

Γι' αὐτό, κὶ ὡς σ' ἔχουν τῶς ἀποθαναισμένο,
 σὲ πέτρ' ἀπ' τῆς Γιενιέλης τὸ βονό,

Τῆς ζούγκλας μοῦ θυμίζεις τὸ χρυσὸ πουλί,
 πὺν κνηγοῦν, σὰν εἶνε ζωντανό,

Καὶ πέφτουν καὶ τὸ προσκνοῦν μπαλοσαμωμένο.

ΣΤΑ ΓΡΑΦΤΑ

Ὅσο πανώρηες κ' ἄν εἶνε σβύνουν
οἱ μορφές· τὰ λόγια λησμονιένται·
καὶ μόνα πὸν πολύζωα μένουν,
τὰ γραφτά.

Αὐτὰ θὰ μᾶς θυμίζουν,

Σὰν βραεῖς· πλακώσουν οἱ χειμῶνες,
καὶ γύρω τίς βραγέες μας ξεφυλλίσουν
ἀνήλει οἱ βοριάδες,

αὐτὰ θὰ μᾶς θυμίζουν,

στοῦ δειλινοῦ τὸ ἀγιοφορεμένο
σοῦρουπο,
τοῦ Γήλιου τ' ἀγκαλιάσματα,
τοῦ Μάη τὰ λουλούδια.

Καὶ θὲ νὰ δίνουν
σιτὸ ἀδυνατισμένο μας κορφάος,
νέα ζωή, καινούργιο γαῖμα·
Ἀπόμακρες, παλῆες ἐνθύμησες,
γλυκόλογα λησμονημένα.

Γ. ΛΟΓΟΣ ΠΡΟΣ ΝΙΚΟΔΗΜΟΝ

Παρ' ὄλο πὸν σιγὰ μᾶς λές,
πανάρετε Νικόδημε,
πὼς ὁ Θεὸς σὲ ξέχασε,
κ' ἡ Τύχη πιά σοῦ φέρονται σκαιῶς,

Σιτὸ δρόμο, σὰ σὲ βλέπω νὰ προῖας,
—ἔται ὅπως εἶσαι κ' ὑψηλός,
ρικνός, ρακένδυτος, ἀναμαλλιάρης,—

Δὲν ξέρω τὸ γιατί καὶ πὼς
—μπορεῖς ἀκόμα καὶ γιὰ τρεῖλλα νὰ τὸ πάσης—

Βαθὺς μὲ πᾶνει κάποιος σεβασμός,
πὸν στέκομαι σὲ προσοχή,
καὶ λέγω :

εἴδὲς τὸ δσοτυχή,
θαροῦς,
τοῦ Δίκηου καὶ τῆς Ἀρετῆς,
πὼς εἶνε ὁ ἴδιος ὁ Θεός·

ΠΕΤΡΟΣ ΜΑΓΝΗΣ

Ο ΧΟΡΟΣ ΤΩΝ ΠΕΙΝΑΣΜΕΝΩΝ ΜΑΓΕΙΡΩΝ

(Συνέχεια από τὸ προηγούμενο καὶ τέλος)

Στὰ πράματα αὐτοῦ τοῦ κόσμου ἔχει πολὺ νόημα τὸ πρὶν καὶ τὸ ἔπειτα. Ἡ στιγμή πού περνᾶ εἶναι τόσο σύντομη! Ζοῦμε μέσα στὴν ἀπαντοχὴ καὶ τὴν ἀναπόληση μας κι ἡ πραγματικότητα εἶναι τέσσερις τοῖχοι ἄδειοι, ἓνα βαρὺ γραφεῖα, ὁ Θεσπελης κι ἓνα μεγάλο ρολόγι καβάλα στο σβέρκο τοῦ καιροῦ, να χτυπᾶ μὲ τὸν ἄρμὸ τοῦ διπλωμένου μεσοδάχτυλου, τὸκ, τὸκ τὸ γυμνὸ μέτωπό του. Στὸ ρυθμὸ του περνοῦν ἀργοπάτητες, σταχτιές, κουκουλωμένες οἱ ὠρες. Ὁ Θεσπελης σκεπτικός τις παρακολουθᾷ ἔξω ἀπὸ τὸ χαμηλὸ παράθυρο, στὸ κενὸ σύθαμπο τῆς πλήξης του. Τέτιες εἶναι πάντα οἱ ὠρες ἔπειτα ἀπὸ τις παρδαλές στιγμές τοῦ γλεντιοῦ. Οἱ στιγμές σβήνουν μὰ ποτὲ δὲ χάνονται ὀλοτελα. Ποῦ καὶ ποῦ ξανάρχονται ἀναμαλλιάρες κι ὀργιαστικές να ἱστορήσουν τοὺς γυμνοὺς τοίχους τῆς μνήμης κι ἔπειτα φεύγουν νυχοπατώντας, μὲ δυνατὰ χάχανα. Πάλι ἔρχονται. Τώρα φοροῦν τσόκαρα. Θορυβοῦν μὲ ροκάνες καὶ κρόταλα. Ξετραχηλίζονται σὲ διοβολικὰ πειράγματα. Νά, πήραν ἓναν κόκκινο σκούφο καὶ τὸν φόρεσαν στὸν κ. ἐπιτετραμένο τῆς Ἀρχοντίας, ἐνῶ ἓνας σοφὸς παπᾶς τῆς Δοξασίας τριγυρνᾷ μὲ μακριὰ αὐτιά χάρτινα. Τότε οἱ πιὸ σοβαροὶ κύριοι κατασπαταλοῦνται σὲ ἀτήμαντα πράματα. Ἀγοράζουν μικροσκοπικὲς καλτσοδέτες, παίζουν μὲ κουκλίτσες κι ἀκριβοπληρώνουν σκουριασμένες σακοράφες γιὰ νὰ κουτσοράψουν τὴν πλήξη τους. Κι αὐτὰ ὅλα στὸ τρανὸ ὄνομα τῆς ἀγάπης γιὰ τὸν ἄνθρωπο!

Μόνο ἡ κ. Λένα φόρεσε τίμια τὴν ποδίτσα τῆς δουλιᾶς κι ἔκανε τίμια ἓνα σκάνδαλο. Ἐκεῖ, πού ἡ κ. Θεσπελη παράμερα μετροῖσε τις εἰσπράξεις, πού τῆς κουβαλοῦσαν, ἐρχόταν ἀναφοβαμένη, ἄδειαζε τὴν ποδίτσα της πάνω στὸ τραπέζι, τάληρα, ἓνα βουνὸ τάληρα, καὶ πάλι ἔφευγε.

— Ἴδου κι ἓνα τσέκ γιὰ τοὺς φτωχοὺς σας. Μ' αὐτὸ πληρώθηκα μιὰ ὀδοντογλυφίδα πού μεταχειρίστηκα, παινεύτηκε. Εἶπατε τίποτα;

Τι νὰ ποῦνε; Δυὸ περασμένες καὶ σπουδαῖες κυρίες πού πήγαν νὰ ἔψουν παραίτηση ἐξ αἰτίας τῆς, κατάπιαν ἀμέσως τὴ γλώσσα τους. Ὁ ἀριθμὸς τις νίκησε. Οἱ γυναῖκες ἦσαν φιλόνητες. Ὡστόσο οἱ παλαβὲς στιγμές ἄδραξαν τὸ Θεοσεβούμενο καὶ τὸν σέρνανε. Δὲν ἤξερε πιά πού ν' ἀκουμπήσῃ ὁ ἄνθρωπος, παράδερνε, γιὰτὶ καὶ τ' ἄσπιλα κορίτσια, λὲς κι εἶχε μπεῖ μέσα τους ὁ διάολος καὶ τὰ εἶχε μεταμορφώσει σὲ τόσες μικρὲς Λένες, ξέφρενες. Τρέχανε πεταχτά, ἀναφοβαμένα, λαμπυρίζοντας, κερνοῦσαν, πίνανε, γελοῦσαν, νεύανε, κι ἅμα τὰ κόκκινα χειλάκια τους ξεβάφαν, ἡ κ. Λένα, πού σὲ ὅλα εἶχε τὸ μάτι της, τις ἔστειλε ἀμέσως νὰ τὰ ξαναβάψουν καὶ νὰ πουδρᾶρουν μὲ τὴν περίσταση καὶ τὴ μύτη τους. Μόνο ἡ Κατερί-

λύσιούλα, ἔχασε ὀλότελα τὰ νερά της κι ὄλο ξέκοβε. Πεισσωμένος ὁ ἀνὴρ Λένας τὴν κυνηγοῦσε, γιατί εἶχε πάθει κι' αὐτὸς σὰν τὸ χωριάτη, ὁμοίωσιν τοῦ δείξαν ἕνα δοκάρι καὶ τοῦ εἶπαν : Μ' αὐτὸ θά σὲ παντρέψω, εἶπε. Πῆγαινε τὸ κοίταζε, ἐρχόταν τὸ κοίταζε, ὥσπου σκουνοτύφλησε. Ὁ Λένας κατάφερε κι ὁ Λένας νὰ ξεμοναχιάσει τὴν Κατερινούλα.

—Κατερινούλα μου, μὲ τέτοια μάτια ἀγνά, σὰν τὸ νερό τῆς θάλασσας, πού ὅτι κι ἂν πέσει μέσα του δὲ μολύνεται, δὲν κάνει νὰ φθάρθῃς τόσο πολὺ τὰ χειλάκια σου..

—Ὅλα αὐτὰ τὰ ἔλεγε μὲ χειρονομίες καὶ σχήματα καὶ ρουφούσε καὶ τὰ ματάκια της κι ὄρεγοταν τὰ χειλάκια της κι ἡ Κατερινούλα ἀντιδρούσε ν' ἀνασάνει πιά δὲν κόταγε.

Εὐτυχῶς ἡ κ. Λένα ἢ πολυξερῆ, πού σ' ὄλα εἶχε τὸ μάτι της, ἀντιδρούοντας τὸν Γκριζο καὶ τὸ πείσμα της, πλεούρισε τ' ὄρατο ζευγάρι.

—'Εσένα μικρούλα μου, πρέπει πιά νὰ σὲ μάθομε νὰ φιλάς. Γιὰ τὸλοιοῦται ! καὶ σφιχτοφίλησε τὸν Γκριζο. Μπροστά στὸ σύζυγο ! Κι ὁ ἀνὴρ Λένας τὸν χαστούκισε. Ὁ ὑπάλληλος τὸν προϊστάμενο ! Τέτοιο σκάνδαλο ! Εὐτυχῶς ὁ Θεοσεβούμενος μπήκε ἀμέσως στὴ μέση καὶ νώφωναξε :

—Στρέψον καὶ τὴν ἄλλην παρεϊάν ! Στρέψον καὶ τὴν ἄλλην παρεϊάν !

Ἄλλομονο, αὐτὰ τὰ πράματα λέγονται, ἀλλὰ δὲν γίνονται. Ὁ Γκριζος ἔπαθε σὰν τὸ παιδάκι πού κρατᾷ γυαλικά καὶ τὸ ξαφνιάσουν : ΦΑΑφησ' τα καὶ πιάσ' τ' αὐτιά σου ! Τὴν ἔστρεψε κι ὁ Λένας τὸν ξαναχαστούκισε. Ἐδῶ τὸ σκάνδαλο τελείωσε. Γιατί οἱ ἄνθρωποι ἴσαμ' ἴσωνά σημεῖο μποροῦν νὰ φθάσουν, δὲν ἀντέχουν περισσότερο. Τότε ὁ ἀνὴρ Λένας ἀποτραβηχτήκε μὲς στὸ πετοῖ του γιὰ ν' ἀπολάψει τὴν ἀφροσύνην διὰ τὴν ἀποθήκευσε τὸν κόσμον ὀλόκληρον καὶ χύθηκε νωστάντου δυνατὴ ὄσμη ἀνεκπλήρωτων πόθων καὶ σβήσανε ὄλα καὶ ἀνέβηκε μονάχα μαργαριταρόχρωμα κορμιά γυναικῶν ἀνάερα καὶ ἀπολαμπὸ φίλντισι καὶ χλωμὰ τριανταφυλλὰ, κι ἕνα μεγάλο ρολόγι πού ἐχέει πάσει πιά νὰ χτυπᾷ τὸ σιφὸ μὲτῶπο τοῦ καιροῦ πού κι' αὐτὸ ἀντιδρούσε.

Λοιπὸν εἶχε δίκη ἑκεῖνος πού ἔλεγε : Οἱ φιλανθρωπικὲς γιορτὲς τυξοῦνται πολλοὺς σκοποὺς. Ἄλλὰ ἄς σκεφτοῦμε πιά καὶ τὴ φιλανθρωπιά μας. Ξεδίπλωσε τὴν ἐφημερίδα καὶ ξαναδιαβάσε τὸ δημοσίευσμα του.

Εἰδοποιεῖται πᾶς ἀνεργὸς μάγειρος νὰ παρουσιασθῇ ἕνα λάβη καὶ τὸν ὀφείλει ἢ Κοινωνία.»

—Τὶ τοῦ ὀφείλει; ἔσκυψε ἀμέσως στ' αὐτὸ τοῦ ἡ σκιά τοῦ Ριτωνατοῦ. Δουλιὰ ἄλλο τίποτα.

—Κανένας δὲν ὀφείλει στὸν ἄλλο τίποτα, σφύριξε στᾷλλο του τὸ πῦρ τὸ φάντασμα τοῦ Μαύρου. Κάνοντας τὸ κέφι σου κάνεις εὐχαριστήσιμο τουλάχιστον ἕνα ἄνθρωπον. Αὐτὸ εἶναι τὸ μόνον καθήκον σου.

—Ὁ ἄνθρωπος ὀφείλει συμπάθειαν στὸν ἄνθρωπον, δασκάλεσε ξεθωριασμένη ἡ φωνὴ τοῦ Θεοσεβούμενου.

—'Αξίζει πιό πολὺ ἓνα τρανταχτὸ τάληρο, εἶπε κι' ὁ Γκριζος τὸ λόγο του.

—Τί νὰ τοῦ κάνει ἓνα τάληρο;

—Μὰ πού αὐτὴν τῆ φορά τὰ τάληρα εἶναι πολλὰ, κι' ἓνας ὁ εὐεργετούμενος.

—Τόσο τὸ χειρότερο. Θὰ τὸν διαφθείρουν. Θὰ ξεμάθει τῆ δουλιά.

Εὐτυχῶς στὴν ὥρα παρουσιάστηκε ὁ εὐεργετούμενος. Ἄμέσως χάθηκαν ὅλα κι ἔμειναν τέσσερις τοῖχοι ἄδειοι, τὸ βαρὺ γραφεῖο, ἡ Θέσπελης καὶ τὸ ρολόγι νὰ χτυπᾶ τὰ δευτερόλεπτα.

—Τικ τὰκ, τικ τὰκ.

*
*
*

Ἡ εὐεργετούμενος στὸ φῶς τῆς μέρας, φάνηκε πιό ψηλός, πιό χαμνός, πιό κακομοιριασμένος.

(Ἡ τραγωδία! Το μαῦρο σακάκι τῆς δουλιᾶς στὸ φῶς τῆς ἀλήθειας). Οὔτε χειραφίες βέβαια οὔτε χαμόγελα. Στεκόταν, Ὁ ἄλλος καθόταν. Ὁ Θέσπελης τοῦ ἀνάγγειλε προστατευτικά:

—Σώθηκες. Θὰ τὰ πάρεις ὅλα, βέβαια ἂν δὲν παρουσιαστῆ ἄλλος.

—Τί ὅλα, κύριε πρόεδρε (καλὸ τοὺς εὐργέτες πάντα νὰ τοὺς λέει κανεῖς πρόεδρους) πού ἀπ' ἔξω κάθονται πεντ' ἔξι.

—Ἄ ναι; ἔκανε καταχαρούμενος ὁ κ. Θέσπελης.

Ἐκείνη τῆ στιγμή, δειλὰ δειλὰ, πρόβαλε στὴ θύρα ἓν ἄνθρωπο. Ὅλα του ἦσαν μυτερά. Πηγούνι, μύτη, ὦμοι. Τὸ πετσί πολὺ ζαρωμένο, τὰ μάτια πολὺ πονηρά.

—Ἐδῶ δίνουν τὰ βοηθήματα;

—Ὁχι. Ἐδῶ θὰ πάρεις ἀριθμὸ γιὰ σειρά. Τὰ βοηθήματα θὰ τὰ μοιράσουν πλάι, οἱ κυρίες, στίς δώδεκα. Γιὰ προχώρα. Μάγειρας εἶσαι τοῦ λόγου σου;

—Ναί. Δηλαδή... ἔπαιζα τὸ μάγειρο σὲ μιὰν ἐπιθεώρηση. Μη-νες ὀλόκληρους.

—Θεατρίνος λοιπόν. Τότε, φίλε μου...

—Τί πᾶ νὰ πεῖ θεατρίνος! Τώρα πεινώ ἢ δὲν πεινώ;

—Δὲ γίνεται τίποτε.

—Ληξιαρχεῖο εἶν' ἐδῶ, γιὰ φιλανθρωπία;

Μηῆκαν μαζί μαζί, ἓνας γέρος κ' ἓνα ψηλόλιγνο καμπουριασμένο παλικάρι. Ὁ ἓνας ἔσπρωχνε τὸν ἄλλο γιὰ νὰ πάρει κουράγιο.

—Τί θέλετε;

—Τῆ φιλανθρωπία.

—Ἐδῶ εἶναι. Εἶσθε μάγειροι;

—Μοῦ δῶσαν εἶδηση γιὰ τὴν ἀγγελία σου, εἶπεν ὁ γέρος θλιβερὰ. Ψάχτηκε, ἔβγαλε μιὰν τσαλακωμένη ἔφημερίδα κι' ἄρχισε ν' ἀπαγγέλλει ἀπὸ σιήθους; Εἰδοποιεῖται πᾶς ἄνεργος..

- — Καλά καλά, τὰ ξέρουμε. Εἶσαι μάγειρος; Δὲν ἐργάζεσαι;
- — Τὸ ἀπαγόρευε ἡ ἀστυνομία, εἶπε τρέμοντας ἀπὸ θυμὸ ὁ γέ-
 Τ. Τηγάνιζα πατάτες ἔξω ἀπὸ τὸν κινηματογράφο. Ἐπαγορεύε-
 ρισ δίχως ἄδεια. Ἦρθα, παιδί μου, νὰ μὲ βοηθήσετε νὰ βγάλω ἄ-
 ἔ. κα. Εἶμαι κουρασμένος, ἀγράμματος, δὲν ξέρω ἐγὼ ἀπὸ τέτοια.
 ὦν ὦ νὰ πάω, τί νὰ πῶ; Ἀστυνομίες, μπερδέματα... ἔλεγε καὶ τοῦ
 οὐδὲν ὁτὸν κλάμα.
- — Γιὰ τὴν ἄδεια δὲν εἶναι δουλιὰ μας, μπάρμπα. Ὅμως ἔνοια
 κ. οὐ, κάτι θὰ σοῦ εἰσομε.
- — Δὲ θέλω ἐγὼ λεφτά. Ἄδεια.. ἄδεια ἀπ' τὴν ἀστυνομία νὰ
 ἰννανίζω.
- — Καὶ σὺ τί θέλεις;
- — Νὰ μπῶ στὸ νοσοκομεῖο. Βοήθεια...
- — Ἡ βοήθεια εἶναι μόνο γιὰ τοὺς μαγείρους. Κουράστηκα νὰ
 ὠλέω. Καὶ μόνο χρηματικὴ.
- — Γιὰ τοὺς μάγειρους; Δουλεύοντας γι' αὐτοὺς χτίκιασα. Εἶ-
 το στοιχειοθέτης. Δούλεψα στὴν ἀνατύπωση τοῦ Τσελεμεντέ.
- — Δὲν ἔχεις δικαίωμα. Ἄλλος...
- Ο° Ὁ ἄλλος ἦταν ἓνα παιδάκι ξυπόλυτο, λιγνὸ, ψηλὸ, σὰν κάτι
 βιγνιὰ τῶν δέντρων, ποῦ δὲ βρῖσκουνε θροφή ἀπὸ τὴ γῆ καὶ ξεπε-
 νοῦνται ὀλόχλωμα νὰ ρουφήξουν ἄερα.
- — Ἐσὺ πάλι τί μᾶς κουβαλήθηκες;
- — Ἦρθα γιὰ βοήθεια. Ἐδῶ τὴ δίνουνε;
- — Ἐδῶ. Ἀλλὰ μόνο στοὺς μάγειρους. Μπᾶς κι' ἀπὸ τώρα εἶ-
 ἔμ μάγειρος, μυξιάρικο;
- Ο° Ὅλοι γέλασαν.
- — Ὅχι, δὲν εἶμαι μάγειρος. Ἦταν ὁ πατέρας. Πέθανε. Κι' εἶ-
 ἔμ ἡ μάνα... ἄς δοκιμάσουμε... Ἴσως...
- — Τράβα στὸ καλὸ παιδάκι μου. Κληρονομιά θαρρεῖς πάει τὸ
 ἀλλήλειο;
- Π Πάλι γέλασαν.
- Ξ° Ἐκεῖνη τὴν ὥρα ἔγινε πολὺς θόρυβος. Ὅρμησαν μέσα πολλοὶ
 ὁ ἢ φωνάζοντας:
- — Ἀπ' τίς ὄχτῳ ξεροσταλιάσαμε στὸ ποδάρι.
- χθ Βρῖσαν τὸ Θεσπελη, καρχαρία, ἀπατεῶνα, ἐσὺ καλὰ κάθεσαι,
 ἔπιπᾶτε... Μπήκε στὴ μέση ὁ μάγειρας τῆς λέσχης, στάθηκε μπρο-
 στ του. τοὺς ἔβγαλε μὲ τίς σπρωξιές κι' ὄλο ἔλεγε: Πλάϊ, πλάϊ,
 ἔδ; δώδεκα ἀκριβῶς, οἱ κυρίες τῆς ἐπιτροπῆς. Δὲν πρόφθασαν νὰ
 ἀφεφέρουν κι' ἄλλο κῦμα τοὺς καβάλησε. Γιόμισε τὸ παράθυρο γυ-
 ναικείες φάτσες, ἡ θύρα κορμιά, τὸ δωμάτιο ποδιές καὶ φοῦστες.
- — Ζήτω ἡ κ. Θεσπελη, φώναζαν. Βγήκε καὶ μιὰ στὴ μέση μὲ

μιά σφιχτοδεμένη πελώρια άνθοδέσμη. Τότε όλες μαζί άρχισαν ένα παράχορδο ύμνο:

Εὐλογία στήν Μέγα Φιλάνθρωπο
Δόξα στήν πάσα πονόψυχο.

Ο Θεσπελης με τὸ μάγεира σκοτωνόνταν νά τοὺς ξεγοῦν Πλαί, πλαί, εἶναι ἡ κ. Θεσπελη. Ξάφνου μὲς στοῦ μπουλούκι δι- κρινε τὴ μαγειρίσά του.

—Ἐ κυρά Μαριγῶ, Τί γίνηκες; Τί τρέχει;

—Τῆς κακοφάνηκε πολὺ τῆς κυρᾶς ποὺ ξενούχτησα;

—Ἄσε τώρα τὴν κυρά σου καὶ πές μας τί εἶναι τοῦτα;

—Παλιές μαγειρίσες καὶ τὰ συμπεθεριά τους. Ἐγὼ τίς ξεσκῶσα.

—Γιὰ βοηθήματα!;

—Ἄσχι καλὲ. Γιὰ τιμὴ στήν κυρά μου.

Δὲν πρόλαβαν νά βγοῦν με ψηλά τὴν άνθοδέσμη καὶ τ' ἄσμα- τα, ποὺ ἄλλο κύμα πιδ ὄρμητικὸ στριμῶχνόταν στήν εἴσοδο. Γ- ναῖκες κι αὐτές, ἀλλὰ νιές καὶ γλυκοθώρητες.

—Τί θέλετε; Τί θέλετε;

Μ' ἓνα στόμα φώναξαν: Δικαιοσύνη! Ἰσότητα! Τί; Μόνο ε- ἄντρες ἔχουν δικαιώματα; Ἐμεῖς ψυχὴ δὲν ἔχομε; Κοιλιά δὲν ἔχομε; Ράχη γιὰ ντύσιμο; Δικαιοσύνη! Ἰσότητα!

—Ὅλες ἄνεργες μαγειρίσες εἴσαστε;

—Τί μαγειρίσες καὶ ξεμαγειρίσες. Εἴμαστε ἀνύπαντρες. Ὅλε- οὶ ἀνύπαντρες εἶναι ἄνεργες μαγειρίσες. Θέλομε ἐπίδομα.

Μάτια σπίζιζαν, μαλλιά ἀνέμιζαν, στόματα λουλούδιζαν. Ο- δυὸ ἀρσενικοὶ κοιτάχτηκαν ξαφνιασμένοι καὶ χαμογέλασαν.

—Σὰ νᾶχουν δίκιο τὰ κορίτσια. Πόσες εἴσαστε;

Κλειδῶσαν τὴν θύρα γιὰ νά τίς μετρήσουν.

—Ἦσυχα, ἦσυχα, όλες θά πάρετε.

Ο Θεσπελης τίς ἀράδιασε καὶ τίς μέτρησε με χαριτόλογα, μάγειρας σκυφτὸς λογάρισε:

—Τόσες γυναῖκες διὰ τόσες λίρες, σὲ καλὸ μου, τόσες λίρε- διὰ τόσες γυναῖκες.

Ἄπο τέσσερα σελίνια ἑπτὰ γρόσια τοὺς πέφτουνε.

—Λογάρισες καὶ τὸ γέρο ποὺ τηγάνιζε πατάτες; τοῦ θύμι- οῦ Θεσπελης.

—Ὄχ τὸν ξέχασα. Ποῦ νά ξανακάνω τώρα τέτιο λογαριασμ-

—Ἄστονε. Ἐπιτέλους μάγειρας λέγεται αὐτὸς γιὰ πλανόδιου- Μπορεῖ καμιά ὥρα νά γίνει ἰδιαίτερος χορὸς γιὰ τοὺς πλανόδιου-

Ἄστούσο οἱ μικροῦλες χαίρονταν.

—Σχεδὸν πέντε σελίνια! Μιά καλὴ πούδρα...

—Ἐγὼ ἓνα τσεμπέρι κίτρινο. Νά σοῦ πῶ τὸ λαχτάρησα.

Μαλιὰ ἀνέμιζαν, μάτια σπίζιζαν, στόματα λουλούδιζαν. Παί- ναν κάθε μιὰ τὸ χαρτάκι με τὸν ἀριθμὸ καὶ βγαῖναν με τσακ-

σματά. Ὁ μάγειρας κρατοῦσε τάξη, ὁ Θεσπελης ἔδωσε τοὺς ἀριθμοὺς καὶ μιὰ μιὰ τις καμάρωνε.

Σὰ βγήκαν ὅλες, ἄλλες πολλὲς φτάσανε.

—Πολὺ ἀργὰ κοκῶνες μου, πολὺ ἀργὰ. Τὰ ἐπιδόματα μοιράστηκαν.

—Σὰ δὲν ἔχετε τὰ μέσα γιατί ξεσηκώνετε τὸν κόσμον. Μονογιά ν' ἀκούγεστε;

Πάλι ὁ μάγειρας ἰδρωκόπησε, ὥσπου τις βγάλαν ὅλες ἔξω καὶ μέναν οἱ δύο τους.

Τότε ἀμπαρώθηκαν. Ὁ ἕνας κατέβαζε τὰ ἀνασκουμπωμένα μανίκια του, ὁ ἄλλος ξεσκονιζόταν κι ἀνάσαινε. Στὸ τέλος κοίταχθηκαν καὶ χαμογέλασαν.

—Καὶ σὺ φίλε μου ἔχεις δικαίωμα στὰ πέντε σελίνια. Ἐξ ἄλλου τὰ κέρδισες.

Τὰ ἔβαλες στὸ λογαριασμό;

—Δὲν τὸ στοχάστηκα.

Πάλι χαμογέλασαν. Ἐπειτα ὁ Θεσπελης δειλά δειλά, ἔβγαλε μιὰ λίρα, τις ἔκανε δύο, τρεῖς, πέντε, δέκα, εἴκοσι...

—Πόσο καιρὸ νὰ σὲ φθάσουν κακομοίρη μου; ἔλεγε κουνῶν τας τὸ κεφάλι.

Κουνοῦσε κι ὁ μάγειρας τὸ κεφάλι του.

—Ἔχεις παιδάκια; τὸν ρώτησε.

—Τρία

—Νὰ σοῦ ζήσουν. Κι ἡ γυναίκα σου;

—Τρώγεται.

—Νὰ τὴ χაίρεσαι.

—Ὅλο χαμογελοῦσαν.

—Λοιπὸν ξέρεις τί θὰ κάνομε; Τις λίρες θὰ τις δώσομε στὸν προσωπάρχη τῆς λέσχης, θὰ τοῦ μιλήσω κι ἐγὼ ἰδιαίτερα νὰ σὲ ξαναπάρει στὴν θέση σου, μπορεῖ καὶ μὲ αὔξησι. Δὲν εἶναι καλύτερα;

—Πολὺ καλύτερα.

Κι' ὁ Θεσπελης τοῦ ἔσφιξε ἐγκάρδια τὸ χέρι.

ΜΑΡΙΑ ΡΟΥΣΣΙΑ

ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ

ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΣ ΟΜΙΛΟΣ ΚΥΠΡΟΥ

Στις 30 του Μάρτη εκείνο πού χρόνια οι πνευματικοί εργάτες της Κύπρου ζητούσαν, άρχισε νά γίνεται πραγματικότητα: νά ένωθούν σέ μιá πνευματική οργάνωση, όπου νά έρχονται ος στενωότερη έπαφή άναμεταξύ τους και νά μπορούν νά δρούνε συντονισμένα για την πνευματική καλλιέργεια της Κύπρου. Ήδη μιá ομάδα πνευματικών έργατών στη Λευκοσία αποτέλεσε τόν πρώτο πυρήνα της οργάνωσης αóτης και ίδρυσσε τόν «Ελληνικό Πνευματικό Όμιλο Κύπρου», πού στις 30 του Μάρτη πήρε «σάρκα και όστα» με την έγκριση του καταστατικού του και την έκλογή του πρώτου διοικητικού συμβουλίου του.

Μεταφέρω άπό τó καταστατικό τά άρθρα πού αναγράφουν τó σκοπό και τά μέσα του Όμιλου:

Α' άρθρον 2. Σκοπός του Όμιλου είναι: α) ή στενωότερα επικοινωνία και πνευματική έπαφή των μελών του· β) συζητήσεις και έρευναι επί επιστημονικών και γενικώτερον πνευματικών θεμάτων αναφερομένων πρωτίτως εις τά ελληνικά γράμματα και τέχνας καθ' όλην την συνεχή εξέλιξιν των από της δοχαιότητας μέχρι σήμερον, και επί σχετικών θεμάτων των άλλων πολιτισμένων χωρών, κυρίως των σχετιζομένων με την ανάπτυξιν και καλλιέργειαν του ελληνικού πολιτισμού· γ) ή δασν τó δυνατόν ενούτθρα επίδοσας και άπονοβολία του Όμιλου προς κατονήσειν του ελληνικού πολιτισμού και ή δι' αυτού ανάπτυξιν της πνευματικής ζωής της Κύπρου· δ) ή σύσφιγξις των πνευματικών δεσμών της Κύπρου μετά της λοιπής Ελλάδος και ή πνευματική επικοινωνία αυτής μετά των άλλων πολιτισμένων χωρών.

Α' άρθρον 3. Ο Όμιλος δέν δύναται νά έχη κομματικές επιδιώξεις.

Α' άρθρον 4. Οι άνωτέρω σκοποί θά επιδιωχθούν διά συζητήσεων μεταξύ των μελών και στενού κύκλου φίλων του Όμιλου, διά διαλέξεις και επιστημονικών άνακοινώσεων, διά διδασκαλίας δρα-

μάτων, συναυλιών και εκδόσεων τέχνης, δι' εκδόσεων συντόμων μελετών προς ενούτθρον διάδοσιν των γραμμάτων και των τεχνών, δι' εκδόσεως περιοδικού, επιστημονικών εργασιών και βιβλίων, διά μορφωτικών εκδρομών κυρίως εις Ελλάδα αλλά και εις άλλας χώρας, και δι' ίδρύσεως πνευματικού κέντρου του Όμιλου. Διά την εκλήρωσιν των σκοπών του Όμιλου δύναται νά ζητηθῆ και ή συνεργασία επιστημόνων, λογοτεχνών και καλλιτεχνών εις Ελλάδας».

Μεγάλος και δύσκολος ό σκοπός, πολλά και δύσκολα τά μέσα. Έχουν όμως δεοντολογικό χαρακτήρα παρά την άμεση δυνατότητα νά πραγματοποιηθούν τώρα. Οι ίδρυτές είχαν ύπ' όψη τους πώς έπρεπε νά δοθεί καθαρά κι όριστικά ένας ευρύτατος σκοπός και νά όριστούν από τώρα τά ποικίλα μέσα για την πραγματοποίησή του, για νά μπορέσει ό Όμιλος νά περιλάβει και νά χρησιμοποιήσει όλες τις ζωντανές πνευματικές και καλλιτεχνικές δυνάμεις του τόπου και νά τους δώσει την ευκαιρία της οργανωμένης έκφρασης και δράσης για την πνευματική καλλιέργεια της Κύπρου. Δέν είναι βέβαια δυνατό νά γίνουν όλα αυτά άμέσως, είναι όμως οι στόχοι στους όποιους θά τείνουν με συγκεντρωμένη προσπάθεια οι καλοσχεδιασμένες και ένωμένες ενέργειες του Όμιλου.

Γιατί είναι αλήθεια πώς οι πνευματικοί εργάτες της Κύπρου δρούνε διασπασμένα, άνοργάνωτα, άτομικά, κ' έτσι τά έκπολιτιστικά άποτελέσματα της δράσης των είναι μικρά. Άλλά με τόν Όμιλο ή πνευματική εργασία καθενός χωριστά και όλων μαζί θά γίνεται οργανωμένα και συστηματικά, ώστε ή άπήχησή της στο κοινό νά φέρνει πραγματικά άποτελέσματα.

Φιλικά, άπροκατάληπτα, δημοκρατικά, θ' ανταλλάσσουν τις σκέψεις και τις άπόψεις των τά μέλη, θά διαφωτίσουν και θά διαφωτίζονται, θά συζητούν τά σημερινά πνευματικά και καλλιτεχνικά προβλήματα, θ' άνακοινώνουν τις πνευματικές άνησυχίες πού τους άπασχολούν, και τά θετικά πορίσματα της συνεργασίας αυτής θά παρουσιά-

ζωνται στο κοινό είτε σά διαλέξεις είτε σά διαφωτιστικά φυλλάδια. Κ' είναι τόσα τὰ ζητήματα πού ἀπασχολοῦν σήμερα τὸν πνευματικὸν ἄνθρωπο! "Υστερ' ἀπὸ τὸν τελευταῖο πόλεμο, πού ἀνατάρραξε ἀπὸ τὶς ρίζες τῆς τῆ ζωῆ, τὴν ἑλληνικὴν προπάντων ζωῆ, χίλια μύρια πνευματικὰ καὶ ἠθικὰ ἑρωτήματα ὀρθώθηκαν, στὰ ὁποῖα καλεῖται ὁ πνευματικὸς ἄνθρωπος νὰ δώσει μιὰν ἀπάντησιν. Αὐτὰ τὰ ἑρωτήματα πρέπει κι ὁ Κύπριος πνευματικὸς ἐργάτης νὰ τὰ κάνει συνειδησὴ του, ζωντανῆ ἀπασχόλησιν, κ' ἔργο ἐπιταχτικόν. Τὸ καθῆκο αὐτοῦ τοῦ τὸ ἐπιβάλλει τὸ ὑψηλὸν λειτουργημὰ του μέσα στὴ σύχρονον κοινωνία, τοῦ τὸ ἐπιβάλλει ὁ λαός, πού ζητᾷ τὴν στοργικὴ διαφώτισιν, τὴν πνευματικὴν καὶ καλλιτεχνικὴν καλλιέργειαν ἀπ' ὅσους μποροῦν νὰ τοῦ τὴ δώρουν.

Μέσα στὴ σημερινὴ γενικὴ σύγχυση καὶ ἀτασθαλία, ἡ ὀργανωμένη διαφώτισιν τοῦ λαοῦ ἀπὸ τοὺς πνευματικὸς ἀνθρώπους πάνω στὰ ορθωσασικὰ ζητήματα τοῦ πολιτισμοῦ, εἶναι αἰεὶ βαρετὸ βέβαια ἀλλὰ καὶ πολὺ τιμητικόν. Τώρα πού διακωσαλεύεται ἡ πίστιν τοῦ ἀνθρώπου ὅσο στὸν "Ἀνθρώπο καὶ στὴν καλὴ του οὐσούσια, πρέπει οἱ πνευματικοὶ ἐργάται νὰ σταθοῦν δίπλα στὸ λαόν, νὰ καθοδηώσουν τὴ μάχην τοῦ πνεύματος καὶ ὅσο τοῦ πολιτισμοῦ, ἀπόστολοι καὶ κηρυκτοὶ αὐτοὶ τῶν ὑψηλῶν ἀγαθῶν ὅσο τοῦ ἀνθρώπου. Καὶ τὰ ἀγαθὰ πού εὐκλεινεῖ ἡ ἔννοια ἑλληνικὸς πολιτισμοῦ εἶναι ἄξιοι στόχοι γιὰ μιὰ κεννέα πνευματικὴ ἐξόρμησιν. Γι αὐτὸ τὰ οἱ ἴδρυτὲς τοῦ Ὀμίλου βάλανε νόστον ἑλληνικόν πολιτισμὸν σάν τὸ νῆκέντρο τῆς δράσεως του, χωρὶς ὅμως ν' ἀποκλείσουν ὅτι ὑψηλὸ καὶ ἄξιον κρηδμιούργησαν στὸν πολιτισμὸν τὰ κρητὰ ἄλλα ἔθνη.

Ὅλων τῶν πνευματικῶν καὶ καλλιτεχνικῶν δυνάμεων τῆς Κύπρου σὴ συμμετοχὴ κ' ἡ συνεργασία στὸν Ὀμιλόν εἶναι ἀπαραίτητη καὶ πολὺ τιμητικὴ, γιὰ νὰ πιτύχει ὁ μεγάλος σκοπός. Σήμερα προπάντων πού ὁ κυπριακὸς ἀγῶνας πῆκε στὴν δευτερευτέρῃ του φάσιν, πρέπει οἱ Ἕλληνες κρηδιανοοῦμενοι καὶ καλλιτέχνες τῆς Κύπρου νὰ συντονίσουν τὶς ἐνέρ-

γειές των, γιὰ νὰ δείξουν στὸν ἑλληνικόν κυπριακόν λαόν τὸν ἑλληνικόν πολιτισμὸν, τὸν παλαιότερον καὶ τὸ σύχρονον—προπάντων τὸ σύχρονον—, νὰ τὸν κατατοπίσουν—ἀφοῦ πρώτα διαφωτιστοῦν οἱ ἴδιοι— πάνω στὰ ποικίλα προβλήματά του καὶ νὰ διαπιστώσουν ἔτσι ἔμπραχτα πῶς ἡ πνευματικὴ Κύπρος τίποτε ἄλλο δὲν εἶναι παρὰ ἓνα ζωντανὸ κομμάτι Ἑλλάδας. Ἡ στενότερη μάλιστα πνευματικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ ἐπικοινωνία μὲ τὴ μητροπολιτικὴ Ἑλλάδα, πού εἶναι μιὰ ἀπὸ τὶς ἐπιδιώξεις τοῦ Ὀμίλου—καὶ πού κι ἄλλοτε μ' ἀπασχόλησε ἀπὸ τὴ στήλη αὐτῆ—ἐπιβάλλει περισσότερο τὴν ὀργανωμένην καὶ ἐνωμένην παρουσίαν καὶ δράσιν τῶν ἑλληνικῶν πνευματικῶν δυνάμεων τῆς Κύπρου.

Τὸ ξεκίνημα ἔγινε ἀπὸ τὴ Λευκωσία. Πρέπει ὅμως ν' ἀπλωθεῖ σ' ὅλη τὴν Κύπρον, καὶ νὰ ἐνωθοῦν στὴν κοινὴν πνευματικὴν καὶ καλλιτεχνικὴν πορείαν τοῦ Ὀμίλου ὅλοι ὅσοι δέχονται τοὺς σκοπούς του καὶ μποροῦν νὰ δουλέψουν γιὰ τὴν πραγματώσιν τους. Ὅσοι πιστοί!

ΚΩΣΤΑΣ ΠΡΟΥΣΗΣ

ΚΡΙΤΙΚΗ

Διον. Ἀ. Ζακυθηνοῦ: Οἱ Σλάβοι ἐν Ἑλλάδι. Συμβολὴ εἰς τὴν Ἱστορίαν τοῦ Μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἀθῆναι 1945, ἔκδ. Ἀετοῦ, σελ. 17+102.

Εἶναι πολὺ παρήγορον ὅτι εὐθὺς μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος πλείστοι Ἕλληνες ἐπιστήμονες συνεχίζοντες ἐργασίαν, τὴν ὁποίαν εἶχον ἀρχίσει κατὸ τὴν διάρκειαν τῆς ξενικῆς κατοχῆς, ἠσχολήθησαν καὶ ἀσχολοῦνται ἐπὶ ἐπιστημονικῶν ζητημάτων ἐχόντων ἄμεσον σχέσιν μὲ τὰ σύγχρονα προβλήματα τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου. Μεταξὺ τῶν ἐπιστημόνων τούτων πρώτην θέσιν κατέχει ὁ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν Δ. Ζακυθηνοῦ διὰ τοῦ ἔργου του «Οἱ Σλάβοι ἐν Ἑλλάδι». Τὸ θέμα τοῦτο, ὡς γνωστόν, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς

τοῦ γερμανοῦ Φαλλμεράϋερ κατετάραξε τὸν ἐπιστημονικὸν κόσμον, ἠπειλήσθη τὰ ἔθνικὰ δίκαια τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου καὶ παρὰ τὴν ἐν τῷ μεταξύ ἀνάγκην τῆς περὶ ἐκολαβισμού τῆς Πελοποννήσου ἰδίας θεωρίας, τὴν γενομένην κυρίως ὑπὸ ἐπιστημόνων συμπατριωτῶν αὐτοῦ, ἐξακολουθεῖ μέχρι σήμερον ἀκόμη νὰ παρέχη πρόσφορον τὸ ἔδαφος εἰς τοὺς ἐχθρούς τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, διεὶ ἡ νέα σλαβικὴ ἐπιδρομὴ κατ' αὐτοῦ λαμβάνει οὐσιαστικώτερον μορφήν.

Τὸ ὑπὸ ἐπιθεώρησιν ἔργον πραγματεύεται πρῶτον συντόμως περὶ τῶν Σλάβων, ἧτοι τῶν ὀνομάτων των, τῆς ἀρχικῆς των κοιτίδος, τὴν ὁποίαν τοποθετεῖ ὁ συγγραφεὺς εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Πολωνίαν, τῆς διαίτης των κατὰ τὸν βυζαντινὸν ἱστορικὸν Προκόπιον, καὶ τῆς ἐντελῶς ὑποτυπώδους πολιτικῆς των ὀργανώσεως, ἔπειτα δ' ἐξετάζει ἐκτενέστερον τὰ περὶ τῶν πρῶτων, ἀλλ' ἀποτυχουσὶν σλαβικῶν ἐπιδρομῶν ὑπὸ τοὺς Κουτριγούρους, προγόνους τῶν σημερινῶν Βουλγάρων, καὶ τοὺς Ἄβουρους, ἀποδεικνύει δὲ ὅτι αὗται ἔγιναν ἐντέος τοῦ πλαισίου μεγαλυτέρων καὶ καθολικωτέρων λαϊκῶν κινήσεων. Εἰσερχόμενος ἔπειτα ὁ συγγραφεὺς εἰς τὸ κύριον θέμα πραγματεύεται πρῶτον τὰς ἐντεῦθεν τοῦ Δούναβως σλαβικὰς ἐγκαταστάσεις ἐπὶ τῆ βάσει τῶν πηγῶν, εἰς τῶν ὁποίων τὸν ἔλεγχον ὡς καὶ τὰς ἐπὶ τῆ βάσει τούτων θεωρίας καὶ τὸν χαρακτηρισμὸν των προβαίνει μετὰ πολλῆς ἐπιστημονικῆς δεξιότητος καὶ ἄνευ προκαταλήψεων. Ἀναιρεῖ τὴν ἄποψιν τοῦ Φαλλμεράϋερ καὶ τῶν σὺν αὐτῷ «ὅτι ἡ Πελοπόννησος πλην ἐλοχιστῶν παραλίαν κατεκτήθη καὶ κατελήφθη ὑπὸ τῶν ἀρκτικῶν ἔθνων» ἀποδεικνύων ὅτι καὶ εἰς αὐτὰ τὰ παρὰ τὸν Δούναβιν ἐδάφη διετήρουν καὶ ἐσυνέχισαν τὰ ἄστικὰ κέντρα τῶν ἑλληνορρωμαϊκῶν καὶ χριστιανικῶν των βίων.

Τὸν κύριον ὄγκον τῶν σλαβικῶν ἐποικήσεων ἐκ τῶν ἐπιδρομῶν τούτων ἐντοπιζει ὁ Ζακυθηνὸς εἰς τὰς ἐπαρχίας τῆς Ἰστρίας, τῆς Δολματίας, τῆς Δαρδανίας καὶ τῆς Μυσίας, ἐνῶ οἱ ἐποικισμοὶ καὶ εἰς τὴν Βουλγαρίαν αὐτῆν ἦσαν ἀραιότεροι, ἐλάχιστοι δὲ καὶ ἄνευ ἀξίας εἰς τὴν Μακεδονίαν, τὴν Ἡπειρον καὶ τὴν Θεσ-

σαλίαν, καὶ ἄνευ πολιτικῆς ὀργανώσεως. Τονίζει περαιτέρω τὸ τεῖλασισον ἀφομοιωτικὸν ἔργον τοῦ Βυζαντίου μετὰ τὴν πώροδον τῶν πρῶτων ἐτυπώσεων, εἰς ὃ συνειργασθησαν ἡ Ἐκκλησία καὶ ὁ Ἑλληνισμὸς καὶ διὸ οἱ ἔποικοι κατὰ τὸν Λέοντα Σοφὸν «ἐγραιοκώθησαν».

Τὸ τρίτον κεφάλαιον πραγματεύεται ἐκτενῶς περὶ τῶν Σλάβων ἐν Πελοποννήσῳ, ἧτοι ἐκθετεῖ τὰς γνωστὰς θεωρίας τοῦ Φαλλμεράϋερ περὶ ἐκσλαβισμού τῆς χώρας μετ' ἐλεγχου αὐτῶν καὶ ἐρμηνείας τῶν πηγῶν καὶ ἐξιστορεῖ τὰς σλαβικὰς ἐποικισεῖς μέχρι τῆς φραγκικῆς κατακτήσεως. Ἐν τῷ φιλολογικῷ ἐλέγχῳ τῶν πηγῶν καταλήγει εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι τὰ διαφθορα κείμενα τῶν βυζαντινῶν συγγραφέων πρέπει νὰ ἀναχθῶν εἰς μίαν πηγὴν ἀπηχοῦσαν ἐπιτοπίους παραδόσεις πλαισιωθεισας χρονολογικῶς ἐπὶ τῆ βάσει ἀσαφῶν καὶ ἀορίστων μαρτυριῶν. Πλην τούτου ἡ ἐκκλησιαστικὴ καὶ ἡ στρατιωτικὴ ὀργανώσις τῆς Πελοποννήσου κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους, ἀναμφισβητήτως μαρτυρουμένη, ἀποδεικνύει ὅτι ἐκ τῶν ἐπιδρομῶν τούτων οὐδὲως κατελύθη ἐν αὐτῇ ἡ βυζαντινὴ κυριαρχία.

Τὴν πολιορκίαν τῶν Πατρῶν θεωρεῖ ὁ Ζακυθηνὸς ὡς προκληθεῖσαν ὑπὸ τῶν Ἀράβων ἐπιδωκόντων ἐσωτερικὰς ἀνωμαλίας εἰς τὸ βυζαντινὸν κράτος καὶ ὡς ἔχουσιν χαρακτηριστὰ ἰσχυρὰ τοπικῆς ἀνταρσίας. Τούναντιον ἢ ἡ ἀντιδρασίς τοῦ ἑλληνισμοῦ καὶ ἡ εὐχερὴς καθυποτάξις τῶν Σλάβων ἀποδεικνύει τὴν ἀπόλυτον ὑπεροχὴν τοῦ ζωντανοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου.

Ἡ περαιτέρω ἔρευνα μετὰ τὸν 9. αἰ. μέχρι τῆς Φραγκοκρατίας καὶ τῆς Τουρκικῆς κατακτήσεως ἀποδεικνύει ὅτι αὗται εἶναι ἀκόμη ὀλιγωτέρας σημασίας καὶ ὅτι πρόκειται περὶ ἀσημαντῶν λειψάνων τόσοσιν, ὥστε αἱ πηγαὶ ἀπὸ τοῦ Λ. Χαλκοκδνδύλη καὶ ἔπειτα ἐνῶ ὀμιλοῦν περὶ φυλετικῶν ὁμάδων μικροτέρας σημασίας, οὐδεμίαν μνησάν κἀμνοῦσι τῶν Σλάβων. Οὕτω εἴχε συντελεσθῆ τὸ ἔργον τοῦ ἐκπολιτισμοῦ καὶ τῆς ἀφομοιώσεως.

Σημαντικώτατον εἶναι τὸ ἐπόμενον κεφάλαιον περὶ τῶν γλωσσικῶν καταλοιπῶν, τὸ ὁποῖον παρουσιάζει πλείστας δυσχερείας ἀπὸ γλωσσικῆς καὶ

ιστορικής απόψεως. Διά μέσου του λαβυρινθού τούτου διερχόμενος ὁ Ζακυθηνός καὶ ἐρευνῶν μετ' ἀντικειμενικότητος τὰ διάφορα ζητήματα, ἴδιως τὸ τῶν σλαβικῶν τοπωνυμιῶν καὶ τὴν ἀποδεικτικὴν αὐτῶν σημασίαν περὶ τοῦ ὄγκου καὶ τῆς κατανομῆς τῶν Σλάβων ἐποίκων, καταλήγει εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι «οἱ Σλαβόφωνοι τῆς Δυτικῆς καὶ τῆς Βορείου Μακεδονίας οὐδεμίαν σχέσιν ἔχουν πρὸς τοὺς Σέρβους ἢ τοὺς Βουλγάρους, ἀλλ' εἶναι ὑπολείμματα τῶν πάλαιότατων μεταναστευτικῶν κινήσεων τῶν Σλάβων, αἱ ὁποῖαι συνειλεθσάντων πολὺ πρὸ τῆς ἐμφανισέως καὶ τῶν Βουλγάρων καὶ τῶν Σέρβων». Τὸ ζήτημα εἶναι σημαντικώτατον διὰ τὰς σημερινὰς βλέψεις τῶν λαῶν τῆς Βαλκανικῆς Παρ' ὅλον δὲ ὅτι τὸ κεφάλαιον τοῦτο δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἐξαιληθῇ τὸ θέμα τὸ τόσο ἐν εὐρύ, εἶναι ἐν τούτοις ἡ διαπραγματεύσεις αὐτοῦ ἡ περισσότερο πρωτότυπος ἐν τῷ ὄλῳ ἔργῳ ἀπὸ ἀποψεως μεθόδου ἐρεύνης.

Εἰς τὸ πέμπτον καὶ τελευταῖον κεφάλαιον ἐξετάζεται τὸ ἔργον τῆς ἀφομιώσεως καὶ τοῦ ἐκπολιτισμοῦ εἰδικώτερον παρὰ τὴν ἔλλειψιν ἐπαρκῶν πηγῶν. Τὸ τοιοῦτο ἔργον ὑπεβοηθήθη ἐκ τῆς μὴ ὑπάρξεως πολιτικῆς ὀργανώσεως καὶ πολιτικῶν θεσμῶν τῶν ἐπιδραμόντων Σλάβων ὡς καὶ ὑπὸ τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων τῶν χρόνων τῆς Φραγκρατίας. Ἡ ἀπορρόφησις τῶν Σλάβων ἐπεδιώχθη διὰ τῆς διασπασέως καὶ τῆς τεχνητῆς ἀραιώσεως τῶν φυλετικῶν ὁμάδων καὶ διὰ τῆς πνευματικῆς ἐπιδρασεως τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ περιόδος οὕτη συμπίπτει πρὸ τὴν ὕπαρξιν καὶ δράσιν σημαντικῶν ἐκκλησιαστικῶν προσωπικοτήτων καὶ τὴν μετατόπισιν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ κέντρου τῆς Πελοποννήσου ἀπὸ τῆς Κορίνθου εἰς τὴν Λακεδαίμονα. Διὰ τῶν τρόπων τούτων μέχρι τοῦ τέλους τοῦ 15. αἰ. εἶχον ἐξαφανισθῆ καὶ τὰ τελευταῖα λείψανα τῶν Σλάβων.

Τοῦτο εἶναι εἰς γενικὰς γραμμάς τὸ ἔργον: Ὁ συγγραφεὺς εἶναι τελείως γνώστης τῶν πηγῶν τόσο τῶν συγγρόνων πρὸς τὸ πρόβλημα ὅσον καὶ τῶν νεωτέρων, κάμνει δ' αὐτῶν ἐξαιρετικὸν χρῆσιν. Τὸ ἔργον του εἶναι μεγίστη ἐθνικὴ συμβολὴ εἰς τὰ σύγ-

χρονα μεγάλα ἐθνικὰ προβλήματα τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους. Ὁ ἐπιστημονικὸς τρόπος τῆς ἐρεύνης τοῦ ὄλου ζητήματος καὶ ἡ ἀποφυγὴ ἐν αὐτῷ πάσης πολιτικῆς σκοπιμότητος καθιστῶσι τὸ ἔργον ὄχι μόνον χρησιμώτατον εἰς τὴν σημερινὴν κρίσιμον περίοδον τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς μετέπειτα χρόνους θὰ ἀποτελῇ βασικὸν ἐπιστημονικὸν ἔργον πρὸς μελέτην τοῦ ὄλου προβλήματος. Ἡ ἱστορικὴ βιβλιογραφία ἐπλουτισθῆ οὕτω δι' ἑνὸς λιαν ἀξιολογοῦ συγγράμματος καὶ ὁ ἐθνικὸς ἀγὼν τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῆς νέας ἐπιδρομῆς τῶν Σλάβων δι' ἰσχυροτάτου β-πλου. Εἶναι πολὺ εὐχάριστον καὶ ἐθνικῶς χαρμσοῦνον ὅτι ὁ Ζακυθηνὸς δὲν ἔμεινε μόνος εἰς τὸ τοιοῦτο ἐθνικὸν ἔγχειρημα. Ἄλλαι ἀξιολογοὶ δημοσιεύσεις ἐνισχυτικαὶ καὶ τῶν αὐτῶν ἀποψεων ἠκολούθησαν καὶ ἐλπίζομεν νὰ ἐξακολουθήσῃ καὶ εἰς τὸ μέλλον. Διότι ὁ σημερινὸς ἐθνικὸς ἀγὼν χρειάζεται ἀνάλογα πνευματικὰ ἔργα ὡς ἰσχυρότατα ὄπλα ὄχι ὀλιγώτερον παρὰ τὰ πολεμικά. Ἄλλ' ὀπωσθήποιε τὸ ἔργον τοῦ Ζακυθηνοῦ θὰ εὕρισκεται εἰς τὴν πρῶτην γραμμὴν τῶν συντελεστικῶν τῆς πνευματικῆς καὶ ἐθνικῆς μας νίκης κατὰ τῆς νέας σλαβικῆς ἐπιδρομῆς.

*

Ἀλεξάνδρου Ν. Διομήδη: Αἱ Σλαβικαὶ ἐπιδρομαὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ πολιτικὴ τοῦ Βυζαντίου. Ἀθήναι 1946, σελ. 8+252.

Τὸ ἔργον τοῦτο τοῦ Ἀλεξάνδρου Διομήδη ἀποτελεῖ τὸν β' τόμον τῶν Βυζαντινῶν τοῦ Μελετώ, τῶν ὁποίων ὁ α' τόμος εἶχεν ἐκδοθῆ τῷ 1942. Εἰς τὸν τόμον ἐκείνον εἶχε πραγματευθῆ ὁ συγγραφεὺς δι' ὀλίγων τῶν αὐτῶν θέμα εἰς τὸ I παράτημα τοῦ I μέρους σελ. 98—105. Ὁλόκληρος ὁ β' τόμος ὑπὸ τὸν ἄνω τίτλον εἶναι ἐπέκτασις τῆς διαπραγματεύσεως ἐκείνης γενομένης ἐξ ἀφορμῆς ἄλλων προβλημάτων τοῦ βυζαντινοῦ κράτους.

Ἀπὸ τὴν ἀνασκοπήσιν καὶ μόνον τοῦ περιεχομένου τοῦ τόμου τούτου

φαίνεται ἡ σοβαρότης τοῦ ἔργου. Ἀναλύει εἰσαγωγικῶς πρῶτον τὰς δοξασίας τοῦ Φαλλμεράϋερ καὶ τὰς πηγὰς, ἔπειτα τὴν κάθοδον τῶν Ἀβασροσλοβῶν πρὸς τὴν Βαλκανικὴν, τὴν ἑδαφικὴν διαμόρφωσιν τῆς χώρας καὶ τὴν πολεμικὴν κατάστασιν εἰς τὰ βορρᾶ μέρη τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας, τὴν πολιτικὴν τοῦ Βυζαντίου ἔναντι τῶν Σλάβων, τὴν πολιτικὴν καὶ κοινωνικὴν κίνησιν ἐν Ἑλλάδι κατὰ τὸν 7. αἰ., τὴν ἔθνο-λογικὴν κίνησιν ἐν αὐτῇ κατὰ τὸν 8 αἰ., τὰς σλαβικὰς ἐξεγέρσεις ἐν αὐτῇ ἀπὸ τοῦ 9. αἰ. καὶ τὴν συντριβὴν τῶν, τὸ πρόβλημα τῆς γλωσσικῆς ἐπιδράσεως καὶ ἐν τέλει τὴν καλλιτεχνικὴν καὶ τὸ δίκαιον ἐν σχέσει πρὸς τὰς σλαβικὰς ἐπιδρομάς.

Ὁ συγγραφεὺς εἰς τὴν μακρὰν τούτην ἀνασκόπησιν κάμνει χρῆσιν τῶν συγχρόνων βυζαντινῶν πηγῶν καὶ τῶν μεταγενεστέρων κρῖσεων, ὡς αὐτῶς δὲ ἔκτενῶς τῆς νεωτέρας περὶ τοῦ προβλήματος τούτου καὶ ἐν γένει τοῦ Βυζαντίου βιβλιογραφίας, ζήτην προ παντός, τὴν ὅποιαν ἤρηνθη εἰς τὰς ἐν Ἑλλάδι βιβλιοθηκὰς νὰ ἀνεύρη. Ἡ χρῆσις τῶν πηγῶν εἶναι πολὺ εὐσευειδητός, ἡ δὲ ὅλη διαπραγματεύσις γίνεται μετὰ πολλῆς νηφολιότητος ἀνευ ἔθνικιστικῆς προκαταλήψεως. Ἐν τῇ ἐρευνῇ τοῦ ζητήματος δὲν ἐπεχείρησεν ὁ συγγραφεὺς νὰ πρωτοτυπήσῃ, ἀλλὰ συνεκέντησε τὰς δυνατὰς πηγὰς καὶ ἐργασίας κατὰ τοιοῦτον τρόπον ταξειτήσας, ὥστε νὰ δώσῃ πλήρη εἰκόνα τῆς τότε καταστάσεως τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους καὶ νὰ συναγάγῃ τὰ πορίσματα τοῦ ἀβιόσιως καὶ οὐκ ὑπὸ τὸ κράτος βιαίων προκαταλήψεων. Διὰ τοῦτο τὸ ἔργον ἀποκτᾷ μεγάλην σιμασιν ἀδιὰ τὸ ἐρευνώμενον πρόβλημα. Εἰς τὴν ἀνάλυσιν τῶν ἐπι μέρους πιθανῶν ἐνίοτε νὰ πλατειάζῃ ἀλλ' ἡ τοιαύτη ἔκφρασις ἐνῶ δὲν ζημοῖ τὸ ὅλον ἔργον, τούναντιον καθιστᾷ αὐτὸ περισσότερον σαφές καὶ εἰς τοὺς μὴ δυναμένους μὲ τὸν ἀπολύτως ἐπιστημονικὸν τρόπον τῆς ἐρεῦνης νὰ ἀντικρύζωσι τὸ ζήτημα.

Τινὰ τῶν κεφαλαίων ἔχουσι ἰδιόζουσαν σημασίαν. Τὰ περὶ τῆς πολιτικῆς τοῦ Βυζαντίου ἔναντι τῶν Σλάβων καὶ ἰδίως τὰ περὶ ἐποικιστικῆς πολιτικῆς αὐτοῦ, τῆς πολιτικῆς

καὶ κοινωνικῆς κινήσεως ἐν Ἑλλάδι τὸν 8 αἰ. κ. ἄ., ἐνῶ βοηθοῦσι τὰ μάλιστα τὴν κατανόησιν τῶν ἀπόψεων τοῦ συγγραφεῦς ὡς πρὸς τὸ συζητούμενον θέμα, εἶναι συγχρόνως καὶ σημαντικὴ συμβολὴ εἰς τὴν μελέτην ἐν γένει τοῦ βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ.

Πολὺ ἐνδιαφέροντα εἶναι ὡσαύτως ὅσα γράφει ὁ συγγραφεὺς περὶ τῆς ἐν Ἑλλάδι παρὰ τὰς σλαβικὰς ἐπιδρομάς ἐπιβιώσεως τῆς παλαιότερας καλλιτεχνικῆς ἰδιοφυίας, ἡ ὅποια δὲν θὰ συνετελείτο, ἂν ἡ χώρα ἐξεσλαβίζετο, ὡς φρονεῖ ὁ Φαλλμεράϋερ, ὡσαύτως δὲ τὰ περὶ ἐλλείψεως πάσης σλαβικῆς ἐπιδράσεως ἐπὶ τὸ δίκαιον, τὰ ὅποια εἶναι ἀναμφισβήτητα τεκμήρια τοῦ ἀπολύτως λαθασμένου τῶν ἀπόψεων τοῦ Γερμανοῦ ἱστορικοῦ καὶ τῶν μετ' αὐτοῦ ὑποστηρικτῶν τῶν ἀπόψεῶν του.

Τὴν ἀντικειμενικὴν ἔρευναν τοῦ ζητήματος πιστοποιοῦσι καὶ τὰ συμπεράσματα τοῦ συγγραφεῦς. Παραδέχεται ἀραιὸν καὶ βραδείαν νομοδικὸν χαρακτήρος διεισοδυσιν τῶν Σλάβων, ἀλλ' ἐξαιρεῖ τὴν ἀντιδροσιν τῶν ἐγχωρίων καὶ δι' τὴν πληθυσμῶν τῆς Πελοποννήσου, οἱ ὅποιοι καὶ ἀπερρόφησαν σὺν τῷ χρόνῳ τοὺς ἐπήλυδας, ἀποδεικνύει δὲ ὡς προελθόντα ἐκ τελείας παρεξηγήσεως τὸν ἰσχυρισμὸν τοῦ Κωνσταντίνου Πορφυρογεννήτου ὅτι «ἐσλαβώθη πᾶσα ἡ χώρα» Τούναντιον καταλήγει εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἐγένετο «ριζικὴ ἐξελλήνισις καὶ ἐκχριστιάνισις τῆς σλαβικῆς μεονότητος, ἧτις σὺν τῷ χρόνῳ συνεχανεύθη μὲ τὸν πολυπληθέστερον καὶ ἐπικρατέτερον ἐγχώριον πληθυσμὸν». Πρὸς καλύτεραν κατανόησιν τῶν ἐκτιθεμένων ὁ συγγραφεὺς ἔκρινε σκόπιμον νὰ γράψῃ ἴδιον κεφάλαιον περὶ φυλῆς καὶ ἔθνους καὶ περὶ τῶν σχέσεων καὶ διαφορῶν τῶν ἐθνῶν τούτων. Ἡ τοιαύτη προσθήκη ἦτο ἀνάγκη ἀδιὰ τοὺς πολλοὺς, οἱ ὅποιοι ἐνίοτε κάμνουσι σύγχυσιν σὺτῶν πρὸς μεγίστην ζημίαν τῶν ἀντικειμενικῶν ἐπιστημονικῶν πορισμάτων. Τὰ προγματα τοποθετεῖ ὁ συγγραφεὺς καὶ ἀναλύει πολὺ ὀρθῶς. Τὸ τελευταῖον συμπέρασμα του μετὰ τὴν ἀνάλυσιν τῶν ἀπόψεων τούτων εἶναι ὅτι ὁ χαρακτὴρ τοῦ Ἑλλήνος παρέμεινεν ἀμετάβλητος μετὰ πόροδον

τόσων αίωνων και ἐν μέσῳ τόσων πολλῶν περιπετειῶν.

Ὁ συγγραφεὺς κατέχεται ἀπὸ γη-
σίαν πίστιν εἰς τὴν ἀξίαν τοῦ ἑλλη-
νικοῦ ἔθνους καὶ τὴν ἀποστολὴν του.
Προσέφερε διὰ τοῦ ἔργου του μεγα-
λὴν συμβολὴν εἰς τοὺς πνευματικοὺς
ἀγῶνας πρὸς διακήρυξιν τῶν δικαιω-
μάτων τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους καὶ ἀν-
τικρουσίν τῶν ἐπιβουλῶν τῶν ἐχθρῶν
του, γειτόνων ἢ ἀπομεμακρυσμένων
ἐκ τῶν συνόρων του λαῶν. Τὸ ἔργον
τοῦ εἶναι ἐξ ἐκείνων, τὰ ὁποῖα πρέ-
πει νὰ μελετήσῃ κάθε Ἕλληνας πού ἀ-
γαπᾷ τὴν πατρίδα του καὶ θέλει νὰ
διδασθῆ ἀπὸ τὸ παρελθόν περὶ τοῦ
σημερινοῦ παρόντος καὶ τοῦ μέλλον-
τος τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους. Αἱ ὀλίγαι
ἀντιρρήσεις, τὰς ὁποίας θὰ εἶχεν ἔ-
ως ὡς πρὸς τὴν μέθοδον τῆς ἐρεῦ-
νης εἰς τινὰ σημεία, διότι ὁ συγγρα-
φεὺς δὲν εἶναι ἐκ συστήματος ἱστο-
ρικός—, ὡς καὶ διὰ τὸ ὅτι ἑλληνικά
ἔργα ἀναγράφει μὲ λατινικοὺς τί-
τλους ἐπὶ τῆ βάσει ξένων ἐκδόσεων
καὶ τὰ σχετικῶς πολλὰ τυπογραφικὰ
λῶθη δὲν σκιαζοῦν τὴν μεγάλην ἀξίαν
τοῦ ἔργου.

Ὁ Ἄ. Διομήδης ἐχάρισεν εἰς τὸν
ἑλληνικὸν κόσμον ἕνα ἀξιόλογον ἔρ-
γον, τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ γίνῃ κτήμα
καθενὸς πονοῦντος τὸ ἑλληνικὸν ἔ-
θνος καὶ ἐνδιαφερομένου διὰ τὴν
ἐπιβίωσιν αὐτοῦ ὡς συνεχιστοῦ εὐ-
κλεῶν ἡμερῶν καὶ δημιουργοῦ ἀπα-
ραμίλλου πολιτισμοῦ. Καὶ οἱ πρῶτοι,
οἱ ὁποῖοι πρέπει νὰ ἐνδιαφέρωνται
εἰς τὸ τοῦτο, πρέπει νὰ εἶναι αὐτοὶ οἱ
Ἕλληνες. Τὸ ἔργον τοῦτο συνεχίζει
ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς τὴν κατεύ-
θυνσιν τοῦ ἀνωτέρω ὡσαύτως ἀνα-
λομένου καὶ ἀποτελεῖ παρήγορον
σημεῖον εἰς τὴν σημερινὴν σύγχυσιν,
ἀπὸ τὴν ὁποῖαν ποσὴν δυστυχῶς τὸ
ἑλληνικὸν ἔθνος

Κ ΣΠΥΡΙΔΑΚΙΣ

*

Βασ. Δαούδα: Σόλων ὁ Νομο-
θέτης. Βιβλιοπωλεῖον τῆς «Ἐ-
στίας». Ἀθῆναι 1946, σ. 116.

Εἶναι ἡ πρώτη συνθετικὴ ἐργασία
τοῦ φίλου κ. Β. Δαούδα πού εἶχα
τὴν εὐκαιρίαν νὰ διαβάσω. Στὸ τέ-
λος ὁμως τοῦ βιβλίου του αὐτοῦ

ἀναγράφει πολλὰ δημοσιεύματά
του, πῶς δυστυχῶς δὲν μπόρεσα
ἀκόμη νὰ τὰ ἰδῶ, γιατί βγήκανε
μέσα στὸν πόλεμον καὶ δὲν ἤρθανε
ἀκόμη στὴν Κύπρο. Γιά τὴν ὁλότε-
λα πρώτη ἐργασία του, τὴν κριτι-
κὴ κ' ἐρμηνευτικὴ ἔκδοσι τοῦ «Ἰω-
νός» τοῦ Πλάτωνος (1937) ἔγραψα
στὴν «Ἐλευθερία» (18 Σεπτ. 1938).
Ἀπὸ τότε ὁμως ὡς τώρα ὁ κ. Λα-
ούδας προχώρησε μὲ μεγάλα βή-
ματα, καὶ δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία
πὼς εἶναι ἀπὸ τοὺς πιὸ ζωντανοὺς
καὶ παραγωγικοὺς νέους φιλολό-
γους.

Στὸν πρόλογό του γράφει: «Τὸ
βιβλίον πού ἔχει τώρα στὰ χέρια
τοῦ ὁ ἀναγνώστης γράφτηκε ἀπὸ
τὴν πεποίθησι τοῦ συγγραφέα πὼς
καὶ γιὰ τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτοῦ του καὶ
γιὰ τὴ χώρα του ἡ παρουσία σήμε-
ρα τοῦ Σόλωνος εἶναι ὑπέρτατη ἀ-
νάγκη. Ἡ ἀύστηρή αὐτὴ καὶ βα-
θιορριζωμένη μορφή τοῦ ἀρχαικοῦ
Νομοθέτη εἶναι καὶ πρέπει νὰ εἶναι
μέτρο τῆς ζωῆς μας, γιατί ὁ Σόλων
δὲν στάθηκε ἕνας ἀπλὸς νομοθέτης
πολιτείας, ἀλλὰ ὁ κατ' ἐξοχίην νο-
μοθέτης».

Δὲ συζητῶ τὴν ἀλήθεια τῆς ἀπο-
ψης αὐτῆς, ἀμφιβάλλω ὁμως ἂν ὁ
συγγραφεὺς κατορθῶναι νὰ τὴν ἀ-
ποδείξῃ καὶ νὰ τὴ στηρίξῃ, καὶ
προπάντων ἂν πιτυχαίνει στὴν πρό-
θεσή του, ἂν μᾶς πείθῃ πὼς εἶναι
ἀνάγκη νὰ βάλουμε σήμερα σὸν
πρότυπον τὸ Σόλωνα. Εἶναι ἀλήθεια
πὼς τὸ θέμα δὲν εἶναι κ' εὐκόλο,
γιατὶ κ' οἱ πηγές εἶναι λίγες κ' οἱ
ἀναλογίες τῆς ἐποχῆς τοῦ Σόλω-
νος μὲ τὴ δική μας ὄχι τόσο καθα-
ρές. Ὅστόσο ὁ κ. Λαούδας προσ-
πάθησε νὰ φωτίσῃ τὸν ἀθηναϊκὸ
ἔχτο αἰῶνα π. Χ., πολιτικὰ καὶ κοι-
νωνικὰ ἰδιαίτερα, μὲ τὸ πρῶτον του
κεφάλαιον «Ἡ ἀριστοκρατικὴ πολι-
τεία», καὶ νὰ διαγράψῃ τὴν πρώτην
δράσιν τοῦ Σόλωνος μὲ τὸ «Σόλω-
λος πρῶτος πλοῦς» καὶ «Ὁ πολί-
της». Στὸ τελευταῖον τοῦτο κεφάλαιον
παραθέτει καὶ περὶ μετὰφραση με-
ρικῶν ποιημάτων τοῦ Σόλωνος, ἀλ-
λὰ μόλις θίγει τὴν οὐσίαν τους ἀν-
τιπαραβάλλοντάς τὴν πρὸς ποιήμα-
τα ἄλλων ποιητῶν, καὶ τ' ἀναλύει
πολὺ βιαστικὰ. Τὸ ἐπόμενο κεφά-
λαιον «Ἡ νομοθεσία», ἀποτελεῖ—ἔ-

πρεπε ν' αποτελεί—τὸ κύριο μέρος τοῦ ἔργου. Περιγράφει τὶς κυριώτερες νοθετικές διατάξεις τοῦ Σόλωνος, καὶ ἰσχυρίζεται πῶς στὸ σύνολο τῆς ἢ νομοθεσίας αὐτῆ «ἦταν καινούργια μέθοδος ζωῆς (ὕπογραμμίζω ἐγὼ) καὶ μαζί θεμέλιο γιὰ ἀργοβάδιστες, ἀλλὰ στερεώτατες πολιτικές ἐξελίξεις». Δὲν πείθουν ὅμως τὰ ἐπιχειρήματα τοῦ γιὰ τὴν «καινούργια μέθοδο ζωῆς» ποὺ ὑπαγόρευαν τάχα οἱ νόμοι τοῦ Σόλωνος. Γιατί, ἐπειδὴ ἀκριβῶς εἶχαν κίολας, δημιοσχηθεῖ νέες ἀντιλήψεις γιὰ τὴ ζωὴ (πολιτικές, κοινωνικές, οἰκονομικές, καὶ πνευματικές ἀκόμη), γι' αὐτὸ παρουσιάστηκε καὶ στάθηκε ἡ νομοθεσία τοῦ Σόλωνος. Ἡ νομοθεσία δὲν ἦταν τὸ αἶτιον ἀλλὰ τὸ ἀποτέλεσμα. Ἦταν ἡ νομικὴ ἔκφραση μιᾶς ἤδη ὑπάρχουσας κατάστασης, ἡ νομικὴ διατύπωση τῆς ἀλλαγῆς ποὺ ἔγινε κίολας στὸς ὅρους τῆς ζωῆς κατὰ τὸν ἔβδομο καὶ ἔχτο αἰῶνα π. Χ. Βέβαια δὲν μειώνεται μ' ὑπὸ τῆς τερᾶστια ἱστορικῆς σημασίας τῆς νομοθεσίας τοῦ Σόλωνος, γιατί δὲν ἔρχεται ἀμφιβολία πῶς ἔγινε τὸ «θεμέλιο γιὰ» (ὄχι «ἀργοβάδιστες» ἀλλὰ γοργές καὶ «στερεώτατες πολιτικές ἐξελίξεις».

Ἐπειτα ἀπὸ τὸ «Σόλωνος γῆρας τὸ ἔργο καταλήγει μὲ τὸ κεφάλαιο «Ὁ Σόλων ὡς μῦθος», στὸ ὁποῖο παραθέτει οὐ μὲτὰφραση ἀρκετὰ μεγάλα ἀποσπάσματα ἀπὸ μεταγενέστερους συγγραφείς γιὰ νὰ δείξει τὴν ἀπήχηση καὶ σχεδὸν τὴν καταστέρωση στὸν κόσμο τοῦ μύθου ποὺ εἶχε στὸς κατοπινοὺς ἑλληνικοὺς αἰῶνες ἡ μεγάλη μορφή τοῦ Σόλωνος. Ὡστόσο τὸ κεφάλαιο, στὸ ὁποῖο ἔπρεπε, νὰ πραγματοποιηθεῖ ἡ «πρόθεση» τοῦ κ. Λαούρδα, ποὺ τὴν τονίζει στὸν πρόλογό του, πῶς, δηλαδή «ἡ μορφή τοῦ ἀρχαίου Νομοθέτη εἶναι καὶ πρέπει νὰ εἶναι μέτρο τῆς ζωῆς μας», δὲν ὑπάρχει. Ἴσως γιατί, ἀναπαθάνθηκε πῶς κι ὁ ἴδιος δὲν ἠπόρεσε ν' ἀποδείξει τὴ, σὲ πολλὰ σημεῖα, γενικὰ σωρῆτῃ ἄλλωστε ἀποψη αὐτῆ, ἢ ἴσῳ ἀκόμη γιατί, ἡ σύγχρονη ἑλληνικὴ πραγματικότητα, θὰ τὸν ἔφερνε σὲ παραλ-

ληλισμούς καὶ λύσεις ὄχι πάντα σύμφωνα μὲ τὸ ἔργο καὶ τὴν ἐποχὴ τοῦ Σόλωνος. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς νομίζω πῶς εἶναι πολὺ κομπαστικὸ ὅτι γράφει στὸν πρόλόγο τοῦ: «Αὐτὴ ἦταν ἡ προέλευση καὶ πρόθεση τοῦτοῦ τοῦ βιβλίου. Ὁ συγγραφέας τοῦ τὸ παρουσιάζει ὡς μιὰν θετικὴ ἐπιστημονικὴ συμβολή (ὕπογραμμίζω ἐγὼ) στὴ μελέτη τοῦ Σόλωνος, ἀλλὰ καὶ ὡς μιὰν πράξη παιδείας». Μὲ τέτοια ἀυτοπεποίθηση δὲν ξαίρω ἂν θὰ μπορούσε νὰ γράφει γιὰ ἔργο τοῦ κι ὁ Jaeger, φιλόλογος παγκόσμιου κύρους, κι ὄχι ὁ φίλος συνάδελφος κ. Λαούρδας, ὅσο καλὸς κ' ἐργατικὸς ἐπιστήμονας κι ἂν εἶναι. Οἱ ἀυθεντίες κ' οἱ ὀξίες δὲν αὐτοδιαφημίζονται, ἀλλὰ ἐργάζονται ἐπίμονα καὶ μὲ μετριοφροσύνη κ' ἐπιβάλλοντα μὲ τὸ ἔργο τους. Ἰδιαίτερα στοὺς νέους ἢ σεμνότερα κ' ἡ μετριοφροσύνη εἶναι στοιχεῖα ἀπαραίτητα γιὰ νὰ κερδίσει ἡ ἐπιστημονικὴ τους ἐργασία τὴν ἀναγνώριση καὶ τὴ ἐχτίμηση.

Κάποιες ἄλλες λεπτομερειακὲς παρατηρήσεις: Στὴ σ. 2 γράφει ὁ κ. Λαούρδας «...πάνω στὸ ἔδαφος (τὸ Ἀττικὸ) ποὺ ἀπλώνεται πολὺ μορφο καὶ στὴν πολυμορφία τοῦ ρητοῦ καὶ ἐνιαῖο». Καὶ στὴ σ. 20: «ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐνώνει (τὸ φῶς τοῦς ἀνθρώπου).. μέσα στὴν ἴδια ρητὴ καὶ ὄρατῃ περιοχῇ.» Τί πάει νὰ πεῖ «ρητὸ ἔδαφος» καὶ «ἡτῆ περιοχῇ»; Ὁμολογῶ πῶς εἶμαι πολὺ ἐπαρχίωτης καὶ πολὺ καθυστερημένος, ὥστε νὰ ἐπιμένω ἀκόμη πῶς, κάτω ἀπὸ τὸ καθάριο ἑλληνικὸ φῶς ποὺ διαμορφώθηκε ἡ καθάρια ἑλληνικὴ σκέψη μὲ τὴ διαύγεια καὶ τὴν ὀριστικότητα στὴν ἐκδήλωσή καὶ διατύπωσή της μὲ λέξεις, πρέπει νὰ εἶμαστε λαγαροὶ καὶ σάφεις στὴν ἔκφρασή μας οἱ Ἕλληνες, καὶ νὰ μὴ τὴ θολώνομε ἢ νὰ τὴν περιπλέκομε μὲ λογικούς καὶ φραστικούς ἀκροβατισμούς. Καὶ δυστυχῶς αὐτὰ δὲν εἶναι τὰ μοναδικὰ παραδείγματα στὸ βιβλίό τοῦ κ. Λαούρδα. Κι ἄλλοῦ ἢ γλώσσα στὸ τυπικὸ καὶ στὴ σύνταξί της ὑποφέρει κ' ἔτσι ἡ σκέψη παρουσιάζεται θολωμένη κι ἀκαθόριστῃ (π.χ. λέξεις σάν; καλοπό-

ταγος, άνεμίαϊος, μακρύπραχτης δηλ. «έκάεργος», θεάζομαι δηλ. «θεώμαι» κ. ά.). Στη σ. 19 μου φαίνεται κάπως έκζητημένη και παρατρατραβηγμένη ή παρατήρηση κ' ή αναλογία άνάμεσα στην πολιτική διαμόρφωση και στη σύγχρονη μορφή της τέχνης. Στη σ. 32 γράφει: «Η στερεότητα τούτης της ζωής του (του άρχαϊκού 'Αθηναίου) ήτανε ή αίτία που δέν είχε άνταπίζει παρά ή αίτία ποίηση και όχι πεζογραφία». Μά ούτε απόλυτη στερεότητα (σταθερότητα, καλύτερα, και όριστικότητα στους τύπους της) είχε ή ζωή του άρχαϊκού 'Αθηναίου, ούτε κι αυτός είναι ό μοναδικός λόγος της μη άνάπτυξης της πεζογραφίας. Στη σ. 34: «Η άρχαϊκή τούτη θρησκευτικότητα είναι ίσοδύναμη με τό πραιο χαμόγελο των κορών και των κούρων στους ναούς της 'Αττικής». Μά γιατί; που βρίσκεται τό «ίσοδύναμο»; Στη σ. 61: «Σταύος στιχους του αυτούτος (του Σόλωνος, άπόσπ. 28 «Πρός Φώκον») ή άνθρωποπλαστική δύναμη της γής της 'Ελλάδας βρήκε την τέλεια έκφρασή της». Τι σχέση έχουν οι ύπερήφανοι ή άπολογητικοί αυτοί στιχοί του Σολωνος με την «άνθρωποπλαστική δύναμη της γής της 'Ελλάδας», άλλα και τι σημαίνει ή άνθρωποπλαστική αυτή δύναμη της έλληνικής γής; Που στηρίζεται για ν' άνρηθεί (στη σ. 94) στο Σύλωνα την παρότητα του νόμου: «ός άν στασιασούσης της πόλεως μη θήται τά όπλα μηδέ μεθ έτέγων, άτιμον είναι και της πόλεως μη μετέχειν»; 'Ο νόμος αυτός, που τον άναφέρει κι ό Πλούταρχος, άλλα προπάντων μά τόσο έγκυρη κι άνομιφισήτητη πηγή όπως ό 'Αριστοτέλης στην «'Αθηναίων πολιτεια» του, είναι από τους πιο βασικούς και τους πιο *χαρακτηριστικούς* της νομοθεσίας του Σολωνος, κ' έκανε όλους τους 'Αθηναίους να ενδιαφερούν πραγματικά για τά πολιτικά της πατρίδος των. Στις σημειώσεις σ. 108 γράφει σχετικα με τη «σεισάχεια»: «Διεξοδικός λόγος δέν χρειάζεται να γίνει έδω, γιατί πάντως είναι βέβαιο πως ό δδΣ Σόλων έξεμηνδεν σε κάθε χρέος προς τό δημόσιο ή προς τά άτομα». Μά ποί ίσα ίσα που δέν είναι διόλου *βέβαιο* ό αυτό, και γι αυτό άκριβώς, όπως κι ύ ό ό ίδιος όμολογεί, «έβγαναν και στα

άρχαία και στα νεώτερα χρόνια πολλές συζητήσεις».

Κατερίνας Ι. Κακούρη: Προαισθητικές μορφές θεάτρου. Οι Φίλοι του Βιβλίου. 'Αθήνα, 1946. σ. 192.

Η μελέτη αυτή της κ. Κακούρη είναι από τις πιο πρωτότυπες κ' ενδιαφέρουσες έργασίες στον πνευματικό αυτό κύκλο, που τόσο λίγο άπασχόλησε τη νεοελληνική επιστήμη. Σκοπός της έρευνας αυτής, γράφει στον πρόλογό της, είναι να συγκεντρώσει και να μελετήσει τά πρωταρχικά κοινωνικά και ψυχικά φαινόμενα που στάθηκαν πηγή του θεάτρου. Να έκτιμήσει τά προαισθητικά θεατρικά στοιχεία και τις ψυχοβιολογικές άνάγκες που τά γεννάνε. Να παρακολουθήσει τη θεατρική πορεία από τις πρώτες προαισθητικές μορφές του μιμικού λαϊκού αυτοσχεδιασμού—που θαρρείς τις πλείθει πρότερο ή φύση παρά ή άνθρώπινη επίνοηση—ός τό εξέλιγμενο και συγκροτημένο αισθητικό θέατρο».

Και τό σκοπό της αυτό τον έκπληρώνει με θαυμαστή εύσυνειδησία και μ' έπιτυχία έξαιρετική. Με τη βοήθεια ποικίλων έπιστημών, που τις παρατηρήσεις και τά πορίσματά των τά χρησιμοποιοεί σοφά στην έρευνά της ή κ. Κακούρη, φτάνει σ' όρισμένα θετικά και σοστά συμπεράσματα για τις προαισθητικές μορφές θεάτρου, που στάθηκαν τό πρώτο κι άνομιμο βήμα για τη δημιουργία του αισθητικού θεάτρου. Βοηθεί κ' έξηγεί τις αίτιες και τις έκδηλώσεις του θεατρικού όρμέμφυτου, που όδηγησε πρώτα στό μιμικό αυτοσχεδιασμό, κ' ύστερα με τό χορό και την παντομίμα μπήκε στη θρησκευτική λατρεία από τους πανάρχαιους χρόνους ως σήμερα. Τό θεατρικό στοιχείο παρουσιάζεται ζωηρότερα και πιο έκδηλα στα λαϊκά πανηγύρια όπου άνθόρμητα ή και όργανωμένα θεάματα εξέλιχτηκαν σιγά σιγά σε μεωότερες μορφές λαϊκού θεάτρου στό όποιο δε λείπουν οι θρησκευτικές έπιβιώσεις. Έτσι φανερώνεται σίγουρα, όπως τό θέατρο γεννιέται από μία εσωτάτη, μία έμφυτη όρμη που μπροστά της οβήνον-

ται οι διακρίσεις τόπου ή χρόνου και πώς, δ. τ. ονομάζουμε λαϊκό, αυτοσχέδιο, προαισθητικό θέατρο, είναι μία παγκόσμια έκδήλωση μέσα στην ανθρώπινη κοινωνία, ένα ακατάλυτο φαινόμενο, που ήν άεί και έστιν και έσται». Γιατί το θεατρικό όρμέφυτο είναι κοινό σ' όλους τους λαούς όλων των εποχών, κ' έκδηλώνεται κ' ίκανοποιείται ανάλογα με τους ψυχολογικούς και κοινωνικούς παράγοντες στον καθένα, σχεδόν όμως πάντα με την ίδια κλιμάκωση από τις πιο πρωτόγονες μορφές προς τις συνθετικώτερες, τις μεσιότερες και τις πιο γειτονικές προς το καλλιτεχνικό θέατρο.

Γι αυτό σπουδαιότατη πηγή στη μελέτη αυτή παρέχει το λαογραφικό υλικό όλων των λαών, που το εξετάζει προσεχτικά ή κ. Καζούρη, με κατανόηση και διορατικότητα, άνασυνθέτοντας κ' αναπλάθοντάς το οργανικά και κριτικά.

Στό σημείο αυτό έχω να παρατηρήσω πως πολλά θεατρικά στοιχεία υπάρχουν και στο κυπριακό λαογραφικό υλικό: σ' αρκετά παιδικά παιχνίδια (αϊχμάλοτος, έχω πάπλωμαν χρυσόν, άρτηριτζή τζιάι γιαζιτζή, τσιάμπουρος, κ. ά.) στο χορό του δρεπανιού, στις γαμήλιες έτοιμασίες, σέ λαϊκές γιορτές (κατακλυσμός, τσιαντισματα, κ. ά.) σέ μαγικές πράξεις, και σέ πολλές άλλες ακόμη έκδηλώσεις της λαϊκής ζωής. Γι αυτό νομίζω πως είναι άνάγκη νά μελετηθεί από τους Κύπριους έπιστήμονες το λαογραφικό υλικό της Κύπρου κ' από την άποψη των θεατρικών στοιχείων του.

Χρ. Εύελπίδη: 'Η μυθιστορηματική λογοτεχνία. 'Αθήνα 1947. σ. 192.

Νομίζω πως είναι ή πρώτη σχετικά δλοκληρωμένη ελληνική εργασία για το μεγάλο αυτό θέμα, — έγώ τουλάχιστο δέν ξαίρω άλλη στη γλώσσα μας. Ξσκόρπιες μελέτες υπάρχουνε βέβαια για το μυθιστόρημα όρισμένων περιόδων ή για όρισμένους μυθιστοριογράφους ξένους και 'Ελληνες. 'Αναφέρω τη σημαντικώτερη άπ' όλες, τη μελέτη του κ. Α. Τερζάκη «Τό νεοελληνικό

μυθιστόρημα» στο περιοδικό «'Ιδέα», χρ. 1, άρ. 4—8. Όμως ό κ. Χρ. Εύελπίδης στο βιβλίό του αυτό εξετάζει το μυθιστόρημα στην ιστορική εξέλιξη του σ' όλους τους λαούς με εύρύτητα στην πνευματική διάθεση και με στοργική κατανόηση του είδους, που άξίζει νά προσεχτεί από τους ένδιαφερόμενους.

Τό βιβλίό του τό χωρίζει σέ τρία μεγάλα κεφάλαια: στην ιστορική εξέλιξη του μυθιστορηματος, στην κοινωνιολογία και στην αισθητική του. Καθένα από τά κεφάλαια αυτά χωρίζεται σέ μικρότερα. Στο πρώτο παρουσιάζεται ή μιστορηματική λογοτεχνία σά πρώτα της βήματα στην 'Αρχαία 'Ελλάδα, πώς πέρασε κατόπι από τά ρομάντσα της 'Αναγέννησης κ' απλώθηκε στην έποχή του ρομαντισμού, την έμφάνιση της ρεαλιστικής και νατουραλιστικής σχολής και την αντίδραση σ' αυτές, την εξέλιξη κατόπι στο κοινωνικό, φιλοσοφικό και ψυχολογικό μυθιστόρημα ως τη σύγχρονη έποχή.

Στό κεφάλαιο «Κοινωνιολογία» γίνεται κοινωνιολογική έπισκόπηση του μυθιστορηματος, εξετάζεται ή σχέση και ή επίδραση της έποχής και του περιβάλλοντος πάνω στο συγγραφέα και στους διάφορους λαούς και ή επίδραση και άποστολή του μυθιστορηματος μέσα στην κοινωνία.

'Η «Αίσθητική», που είναι τό σχετικό μεγαλύτερο κεφάλαιο του βιβλίου, εξετάζει τό μυθιστόρημα από την τεχνική του άποψη: Ποιά είναι τά συνθετικά στοιχεία του, ή άρχιτεχνονική του, τό Ισοζύγισμα παρατήρησης, σύνθεσης και ποίησης, ή έξωτερική πραγματικότητα, ή έσωτερική ειλκρίνεια, τό άνθρωπιστικό στοιχείο κ' ή έκφρασή του, τό ύφος, ή γλώσσα και ή τεχνοτροπία, τό περιεχόμενο κ' ή προπαγάνδα ιδεών, οι κακοτοπιές των μυθιστοριογράφων, κ' ή σχέση έπους και λυρισμού με τό μυθιστόρημα.

Κι από την άπλη μονάχα άναγραφή των γενικών και ειδικών κεφαλαίων, καταλαβαίνει κανένας τί μεγάλο πεδίο ιστορικό, πνευματικό κ' αισθητικό θέλει νά καλύψει

τὸ βιβλίο αὐτό. Ὁ κ. Χρ. Εὐελπίδης ἐξετάζει μ' εὐσυνειδησία, μὲ βαθύ στοχασμό καὶ στοργὴ τὸ μυθιστόρημα σ' ὅλες του τίς ἐκδηλώσεις, χωρὶς βέβαια νὰ ἐξαντλεῖ τὸ θέμα, ἀλλὰ μὲ πολὺ καθαρὸς καὶ καθοδηγητικὸς ἀπόψεις, πού καταλήγουν σὲ θετικὰ κι ὀριστικὰ συμπεράσματα. Τὸ πολὺ ὕλικό πού εἶχε νὰ ἐξετάσει τὸν κάνει ἄλλοτε νὰ βιάζεται καὶ νὰ παραλείπει πρόσωπα καὶ κείμενα κι ἄλλοτε νὰ πέφτει σ' ἐπαναλήψεις—ἴσως γιατί ὑπερεχτιμᾷ ὀρισμένες ἐκδηλώσεις τοῦ εἴδους—καὶ κάποτε νὰ ἔχει, λεπτομερειακὸς ἄλλωστε, ἀνακρίβειες. Ἀπὸ τοὺς νεοελληνες μυθιστοριογράφους ἔξι μονάχα ἀναφέρει, κι αὐτοὺς σ' ὑποσημείωση ἡ πεταχτά, ἐνῶ σίγουρα ὑπάρχουν περισσότερα ὀνόματα πού θὰ μποροῦσαν ὄχι μονάχα ν' ἀναγραφοῦν, ἀλλὰ καὶ ν' ἀναλυθεῖ τὸ ἔργο τους, καὶ νὰ συγκριθεῖ γενικὰ καὶ νὰ τοποθετηθεῖ τὸ νεοελληνικὸ μυθιστόρημα μέσα στὴν παγκόσμια μυθιστορηματικὴ παραγωγὴ

Γενικά ὁμως ἡ «Μυθιστορηματικὴ λογοτεχνία» τοῦ κ. Χρ. Εὐελπίδη εἶναι μιὰ πολὺ σημαντικὴ συμβολὴ στὴ μελέτῃ ἐνὸς ἀπὸ τὰ σπουδαιότερα σήμερα λογοτεχνικά εἶδη, μιὰ πρώτη ἀρχὴ πού ἀνοίγει τὸ δρόμο σὲ θετικώτερες, ὀριστικώτερες κ' εὐρύτερες ἀνάλογες ἐργασίες.

ΚΩΣΤΑΣ ΠΡΟΥΗΣΗΣ

Bruno Lavagnini: Alle fonti della Pisanella, ovvero 'D' Annunzio e la Grecia moderna p. p. 204. Palermo 1942

Τὸ βιβλίο αὐτὸ τοῦ γνωστοῦ Ἰταλοῦ Ἑλληνοστῆ εἶναι τὸ πέμπτο τῆς σειρᾶς «Λογίμα γὰ τὴν Ἰταλικὴ λογοτεχνία», πού σκοπὸ τους ἔχουν ὅπως φαίνεται ἀπ' τοὺς τίτλους τῶν ἄλλων ἔργων τῆς σειρᾶς αὐτῆς, νὰ γνωρίσουν καλῶτερα τὸ ἔργο τῶν γνωστοῦσθων Ἰταλῶν λογοτεχνῶν καὶ εἰδικώτερα τῶν ποιητῶν, ὅπως μπορεῖ κανεὶς νὰ συμπεράνει ἀπ' ὅσα ἔχουν ἐκδοθῆ ὡς τώρα.

Τὸ Α' μέρος τοῦ βιβλίου αὐτοῦ ἀναφέρεται στὰ δύο ταξίδια τοῦ Ἰταλοῦ

ποιητοῦ στὴν Ἑλλάδα, στὰ 1895 καὶ 1899, καὶ στὶς ἐπιπτώσεις του ἀπ' τὰ μέρη πού ἐπεσκέφθηκε, ὅπως αὐτὲς φαίνονται στὰ ἔργα του.

Στὸ Β' μέρος δημοσιεύονται διάφορες «μαρτυρίες» γὰ τὴν παραμονὴ του στὰς Ἀθήνας, δημοσιεύματα ἐφημερίδων, χρονογραφήματα σχετικὰ, ἕνα σχετικὸ ποίημα τοῦ Παλαιῦ κ. ἄ.

Τὸ Γ' μέρος ἀναφέρεται κυρίως σὲ μιὰν ἐπίσκεψιν τοῦ ποιητοῦ Κ. Οὐράνη στὸν Ντ' Ἀννουίντιο καὶ σ' ἕνα ποιητικὸ χαιρετισμὸ τοῦ Συμωναίου ποιητοῦ Μιχ. Ἀργυροπούλου στὸν Ἰταλὸ συνάδελφό του στὰ 1913, ὅταν ἡ Ἰταλία εἶχε καταλάβει τὰ Δωδεκάνησα, καὶ πού ἀποτελεῖ μιὰν ἐκκλήσιν κι ἕνα παράπονο «γὰ τὴν καινούργια κατάστασιν» πού δημιουργήθηκε στὰ ἑλληνικά νησιά. Στὴν ἀπάντησή του ὁμως ὁ Ἰταλὸς ποιητὴς καμώθηκε πὺς δὲν κατάλαβε τὸν σκοπὸν αὐτοῦ τοῦ ποιήματος τοῦ Ἑλλήνου ποιητοῦ.

Τὸ πρὸ ἐνδιαφέρον ὁμως τμῆμα τοῦ βιβλίου ἰδιαίτερα γὰ μᾶς τοὺς Κυπρίους εἶναι τὰ ἄλλα δύο μέρη πού ἀναφέρονται στὴν ἐπίδρασιν τῆς Ἑλληνικῆς δημοτικῆς ποιήσεως καὶ ξεχωριστὰ τῶν Κυπριακῶν Μεσαιωνικῶν μνημείων (δημοτικὰ τραγούδια καὶ χρονογράφοι) στὸ ἔργο τοῦ Ντ' Ἀννουίντιο.

Στὸ Δ' μέρος, πού ἐπιγράφεται «ὁ Ντ' Α. καὶ τὰ ἑλληνικά δημοτικὰ τραγούδια», γίνεται ἀντιπαροβολὴ ἐπιτεχνῶν ἀποσπασμάτων ἀπὸ διάφορα ἔργα τοῦ ποιητοῦ καὶ ἰδιαίτερα ἀπὸ τὸ δοῦμα του «Φαντζέσκα τοῦ Ρίμινι» μὲ ἀντίστοιχα ἀποσπάσματα ἀπὸ ἑλληνικά δημοτικὰ τραγούδια καὶ ἀπὸ μεσαιωνικοὺς Κυπρίους χρονογράφους, γὰ νὰ φανοῦν οἱ ἑλληνικὲς πηγὲς πού εἶχεν ὑπ' ὄψιν του ὁ ποιητὴς. Εἶναι χαρακτηριστικὸ ὅτι οὐ πολλὰ μέρη δὲν πρόκειται μόνον περὶ ἀπλῆς ἐκιδράσεως, ἀλλὰ περὶ ποιητῆς σχεδὸν ἀποδόσεως τῶν ἑλληνικῶν πρωτοτύπων. Ὁ Ἰταλὸς ποιητὴς γνωρίζει φησικὰ τίς ἑλληνικὲς πηγὲς ὄχι ἀπὸ τὸ ἑλληνικὸ πρωτότυπο ἀλλὰ ἀπὸ μεταφράσεις. Ὁ συγγραφεὺς παραθέτει πολλὰ ἀποσπάσματα παρεμένα ἰδίως ἀπὸ τὸν διάλογο τῆς ἠρωίδας μὲ τὴν Κυρία «σκλάβαν» τῆς, πού εἶναι σχεδὸν κατὰ λέξιν ἀπόδοση γνωστῶν Κυπριακῶν λαϊκῶν ἀσμάτων. Δίνουμε πρόχειρα μεταφρασμένο παρὰ κάτω ἕνα κομμάτι, καὶ νὰ φανεῖ ὡς ποῖο σημεῖο χρησιμοποίησε ὁ Ντ' Α. τὴν ἑλληνικὴ δημοτικὴ ποίηση.

Ἡ Σμαραγδή (ἡ βάρια τῆς Φραντζέσκας)
θέλει νὰ κάθεται σὶ τὸ παράθυρο

Ν' ἀγναντεύει τὶς φοβόστες καὶ μπρατσότρες
καὶ νὰ τραγουδάει:
Καρόβι Μπερμπερικό,
σὲ ποῖο λιμάνι θέμπεϊς,
σὲ ποῖο γιάλο θ' ἀσάξεις;
— Στὴν Κύπρο θέλω γ'ὼ νὰ μπῶ
στὴ Λεμεσό ν' ἀράξω,
νὰ ξεμπαρκάρω ναῖτες γιὰ φίλι
συντρόφους στὴν ἀγάπῃ...

Κι' ἔνα ἄλλο, ποῦ ἡ Σμαραγδή προ-
καλεῖ ἕνα ἔμπορο ἀπ' τὴ Φλωρεντία, ποῦ
πρόκειται νὰ φύγει γιὰ τὴν Κύπρο,

Χαιρέτα μου τ' ὄραϊσθουνοῦ, Χιονῶδες 1)
πῶχει τὰ χιόνια στὴν κορφή
καὶ τὴν ἑλιά στὴ ρίζα,
καὶ πῆς στὴ βρύση τῆς Τζουρκῶς
μιὰ γουλιὰ γιὰ τὴ ζοῆ μου

Κι' ἔνα σωρὸ ἄλλα ἀποσπλάσματα, «ποῦ
μαουνοοῦν, προσοθεῖι ὁ συγγραφεὺς, τὴν
εὐδαιμονία τοῦ ποιητοῦ μισοσιὰ στὰ
σκηροφυλάγια τῆς φαντασίας καὶ τὰ
σκιοτάγματα τῆς νεοελληνικῆς λαϊκῆς
Μούσας»

Ποῦν περισσότερο διωκόμενος ἐνδιαφέρο γιὰ
τὸν Κύπριο ἀναγνώστη παρουσιάζει τὸ
Ε' μέρος τοῦ βιβλίου, ὅπου ἀναλύεται
τὸ ἔργο τοῦ Νε' Α. «Pisanella ἢ ὁ Μυ-
ρωμένος Θάνατος», ἕνα εἶδος παραση-
μοδοράματος γραμμένου στὴν ἀρχὴ Γαλ-
λικὰ καὶ ποῦ παίχθηκε γιὰ πρώτη φορά
στὸ Παρίσι στὰ 1913. Τὴν ἀνάλυση αὐτὴ
ὁ συγγραφεὺς τὴν κάνει, γιὰ νὰ φανεῖ,
πόσο τὸ ἔργο αὐτὸ εἶναι ἐπιρροασμένο,
καθὼς οὐκ ἔλαμα δημοσιοποιημένο πάνω
στὸ γνωστὸ ἐπιστόλι τῆς Ζουάνας Λα-
λεμά, τῆς τορκικῆς ἐρωμένης τοῦ Λου-
ζιτιανοῦ βασιλιᾶ Πέτρου Α' (1358—1359),
ὅπου μᾶς τὸ παρῶδωσαν οἱ Κύπριοι χω-
ρογάφοι καὶ κατ' ἐξοχὴν ὁ Λεόντιος
ὁ Μαχαίρας, καὶ ποῦ ἐγενε ἀφορμὴ γιὰ
τὸ θηλικὸ κυπριακὸ τραγοῦδι τῆς Ἀρο-
δαφνούσας. Μετ' τὴ διαφορά πῶς σὸ
ἔργο τοῦ Ἰταλοῦ ποιητοῦ τῆς Ζουάνας ἀντι-
καθιστὰ κάποια Κατερίνα ἀπ' τὴν Πίζα
(ἀπ' ἐδῶ καὶ ὁ τίτλος τοῦ ἔργου) καὶ
ἀντὶ τοῦ Πέτρου Α' ἀναφέρεται ὁ νε-
ρὸς βασιλιᾶς Οὐγὸς ὁ Β' (1253—1267).
Ὁ πρόλογος τοῦ ἔργου αὐτοῦ, ποῦ
ἀποτελεῖ μιὰ ὀλόκληρη ποιήσῃ, θέλει νὰ
μᾶς δώσει τὴν ἀμύσφαρα τῆς φραγκι-
κῆς αὐλῆς τῶν Λουζιτιανῶν βασιλιάδων
τῆς Κύπρου, ὅπου τὴν συλλαμβάνει ἡ
φαντασία τοῦ ποιητοῦ σηραγμένη πάνω
σὺς πηγῆς ποῦ εἶχε μισοσιὰ τῷ.

1) Ἐτεῖ λέγεται σὸ χρονικὸ τοῦ Ἰταλο-
κυπρίου Φλωρίου Βουστράνιου τὸ Τρόδος.

Οἱ ἄλλες δυὸ ποιήσεις ἀναφέρονται
στὴ συνάντησιν τοῦ Οὐγὸς μὲ τὴν Κα-
τερίνα σὸ μοναστήρι, ἀπ' ὅπου τὴν παίρνει,
ἀφοῦ τὴ γλύτωσε ἀπὸ τὸν θεῖο του, τὸν
Πρόγκρητα τῆς Τύρου, καὶ σὴν ἐκδίκα-
σῃ τῆς βασιλισσας μὲ τὸν τορκικὸ θάνα-
το τῆς Κατερίνας, μὲ πολλῆς μελοδομα-
τικῆς λεπτομέρειας ποῦ τις προσοθεῖι ἡ
ἀγαλινωτὴ φαντασία τοῦ ποιητοῦ. Ἐπειδὴ
σὸ δράμα αὐτὸ ἡ ἐρωμένη τοῦ βασιλιᾶ,
διαν ἡ βασίλισσα τὴ ροιτὰ πῶς τὴ λένε,
ἀπαντᾷ πῶς «τὴν κράζουν Ἀροδαφνούσα
στὴν Κύπρο», ὁ συγγραφεὺς συνάγει διὰ
ὁ Ἰταλὸς ποιητῆς εἶχε ὑπ' ὄψη του τόσο
τὸ Χρονικὸ τοῦ Μαχαίρα (στὴ γαλλικὴ
ἀπόδοσῃ του) ὅσο καὶ τὶς διάφορες πα-
ραλλαγῆς τοῦ Κυπριακοῦ δημοικοῦ τρα-
γοῦδιου τῆς Ἀροδαφνούσας.

Προχωρώντας ὁ συγγραφεὺς μπαίνει
σὲ λεπτομέρειας, γιὰ ν' ἀποδείξει διὰ τὸ
Χρονικὸ τοῦ Μαχαίρα δὲ μπορεῖ παρὰ
νάαν γνωσιὸ στὸν ποιητὴ ἀπὸ τις πασα-
φάσεις τοῦ Στρομπαλίδι καὶ τοῦ Φλ.
Βουστράνιου. Στὸ χρονικὸ τοῦ Μαχαίρα
σηροίχθηκε ὁ ποιητῆς γιὰ νὰ δώσει τὴν
ἀμύσφαρα τῆς ἐποχῆς ἰδίως στὴν Α',
ποιήσῃ, ὅπου κριοραρεῖ ἡ ἀντίθεση ἀνά-
μεσα ἑλληνικοῦ καὶ φραγκικοῦ κλήρου.
Ἀπὸ τὸν Μαχαίρα ἀκόμη εἶναι παρμέ-
νες κι' ἔνα σωρὸ ἄλλες λεπτομέρειας, ποῦ
ἀναφέρονται σὲ τόπους καὶ πρόσωπα
γνωσιὰ στὴν Κυπριακὴ Ἱστορία, ποῦ
ἀσφαλῶς διωκόμενος σὶ αὐτὰ τῶν ξένων
ἀκροατῶν δημοσιογοῦν μιὰ μυθλοισχυρα-
τικὴ καὶ μυθολογικὴ ἐντύπωση. Ἄλλὰ
καὶ ἡ «Χωρογραφία τῆς Κύπρου» τοῦ
Στεφάνου Λουζιτιανῶν γοησιοποιήθηκε
ἐντατικὰ ἀπὸ τὸν ποιητὴ, γιὰτὶ ἀπ'
αὐτὴν εἶναι παρμένες πάρα πολλῆς ἱστο-
ρικῆς πληροφορίας σὲ βαθμὸ ποῦ τὸ
ἔργο του νὰ καταπᾷ ἕνα ποιητικὸ
συννοήτευμα ἱστορικῶν τόπων, προσώ-
πων καὶ γεγονότων. Ὅταν ἀληθινὰ πολὺ
περιεργο νὰ ξηλομαε γιὰ ποῖο σκοπὸ ὁ
ποιητῆς παρθεῖιτι διες αὐτῆς τις λεπτο-
μέρειας, ἀφοῦ βρῖνκε ἀκόμη εὐκαιρία νὰ
ἐπαναλάβῃ κι' αὐτὸ τὸ ἐτυμολογικὸ λάθος
τοῦ Στεφάνου Λουζιτιανῶν «διὴ ἡ λέξη
Κύπρος σημαίνει Ἀφροδίτη».

Ἐκκλήροσεται κανεῖς ἀληθινὰ γιὰ τὸ
βαθμὸ στὸν ὅποιο ἐχορημοποίησε τις
ἑλληνικῆς καὶ κυπριακῆς πηγῆς σὴν δη-
μοιογία τοῦ ἔργου του ὁ Νε' Α. καὶ
ἀναρωτιέται, ἂν πραγματικὰ πρόκεινται
γιὰ μιὰ συνειδητὴ ἐκμετάλλευση ἐνός
πλουσίου σὲ ποιητικὰ θέματα ὀλικῶ ἢ
ἂν αὐτὸ ξεπερνᾷ τὰ ὅρια μιᾶς πρωτό-

ωπης δημιουργίας. Αυτό όμως φυσικά είναι άλλο ζήτημα.

Τό βιβλίον τοῦ κ. Α. εἶναι ἐν πάσῃ περιπτώσει μιὰ εὐνοειδῆτη ἐργασία, πού δείρνει ἀναμφισβήτητα τίς πηγές τοῦ Ἰταλοῦ ποιητοῦ. Τό βιβλίον ἔχει, ὅπως ἐσημειώσαμε, χρονολογία ἐκδόσεως τό 1942, ἀλλά οὔτε στόν πρόλογο οὔτε ἄλλοῦ γίνεται ὑπαινιγμός: στά δραματικά γεγονότα καί στίς σέσεις Ἑλλάδος καί Ἰταλίας ἀπό τὰ 1940 καί ὕστερα. Θά θέλαμε πολύ νά ξαίραμε, ἀν κυκλοφόρησε τό στήν Ἑλλάδα τό βιβλίον, κί ἂν ἡ ἐκδόσή του ἀπέβλεπε καί σέ κανένα ἄλλο σκοπό, δυστυχῶς ὅμως δέ μπορούσαμε νά ἐξακριβώσουμε ἕνα τέτοιο ζήτημα μέ δ,τι εἴχαμε στή διαθέσή μας. Ξαίρουμε ὅμως δι ὁ Ντ' Α. ἦταν φανατικός ἐθνικιστής καί καθολικός κί ἀπό τοῦς πρώτους ὁραματιστές τῆς Ἰταλικῆς Αὐτοκρατορίας. Ξαίρουμε ἀκόμη (τό ἀποδείχνει ὁ συγγραφεὺς στό βιβλίον του) δι ἡ πρώτη ἐμπνευση τοῦ ποιητοῦ γιά τό δράμα του αὐτό χρονολογεῖται ἀπό τὰ 1911 σ' ἐποχή δηλαδή πού εἶχε γράφει κί ἄλλα του ποιήματα μέ «αὐτοκρατορικούς» ὁραματισμούς. Θάταν ἀνά γε πολύ ριπικίνδυνο νά ὑποθέσει κανείς δι στήν ποιίηση τοῦ ποιητή γιά τὰ θέματα αὐτά θά βγαίνει καί κάποια προσπάθεια νά δείξει τοῦς δεσμούς τῶν χωρῶν αὐτῶν τῆς Μεσογείου μέ τήν Ἰταλία καί πῶς πραγματικά ἡ θάλασσα αὐτή εἶναι καί ἱστορικά τό «mare nostrum»;

Ἀπό τὰ τέσσερα παραστήματα, πού ἀποτελοῦν τίς κωμῳδίες: πηγές τοῦ Ντ' Α σί δνὸ μεταφράσεις σιά Ἰταλικά τῶν δυὸ γνωστῶν παραλλαγῶν τῆς Ἀφοροῦ διαφροῦσης ἀπό τὰ Κυπριακά τοῦ Σακελλάριου εἶναι πραγματικά πολὺ ἐπιτυχεμένους.

Θ Α. ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

*

ΚΑ Κλέωνος Β. Παράσχου: Χρονικό. Κύκλος πρώτος. "Ἐκδόση «Φιλολογικῶν Χρονικῶν». Ἀθήναι 1945, σ. 119.

Τη στροφή στήν αὐτοβιογραφική λογοτεχνία τήν παρατήρησα πρὶν ματρία—τέσσερα χρόνια σέ λιγα περιδοδικά τῆς ἐποχῆς τῆς Κατοχῆς, πού σφαιρασανε τότε κρυφά στήν Κύπρο ἀπό νηπιτην Ἑλλάδα, καί τήν ἐξήγησα σά οἰμιάν ἀνάγκη φυγῆς ἀπο τήν τότε

σκληρῆ κι ὀδυνηρῆ πραγματικότητα σέ περασμένα χρόνια εὐτυχημένα,— προπάντων σταν παρουσιαζόταν σὸν ἀνοδρομῆ στή χρυσή περίοδο τῆς παιδικῆς ἡλικίας· ἀλλά καί σά μιάν ἀνάγκη ἐξέυρεσης κάποιου τρόπου ἐκφρασης τῆς σύγχρονης μαῦρης κατὰστασης μέ μιὰ χωρίς κίντουνους παροχέτευση τῆς σὸ περασμένα,— προπάντων σταν παρυσιαζόταν σὸν ἀνάμνηση ἡ ἀφήγησι ἡρωικῶν γεγονότων τῆς φυλῆς ἡ τοῦ ἀτόμου. Τη γνώμη μου αὐτή τῆ διαπιστώσε περισσότερο ἡ πληρέστερη γνώστια τῆς λογοτεχνικῆς παραγωγῆς μας μετὰ τήν ἀπελευθέρωση, μέ κάποιαν ὁμως προέχταση ἀνάγκαια: ὑπάρχει καί κάποια βαρεμάρα στήν αὐτοβιογραφική παραγωγή, μιὰ βαρεμάρα καταθλιπτική ἀπο τήν ἔλλειψη πίσις, ἀπο τῆ διοψευση ἐλπίδων, ὄνειρων καί πόθων κί ἀπο τῆ μη πραγματοποίηση τοῦ ἔργου πού καθενας νομίζε πῶς ἦταν ἄξιος νά ἐπιτελέσει.

Τό τελευταίον τοῦτο φαίνεται τυπικώτερα στό «Χρονικό» τοῦ κ. Κλ. Παράσχου,—ἀγκαλά εἶναι περισσότερο ἔα «Ἡμερολόγιο χωρίς ἡμερομηνίες», ὅπως ὁ ἴδιος χαρακτηρίζει το βιβλίον αὐτό, παρὸ μιὰ σωστή αὐτοβιογραφία. Εἶναι σύντομα σημεϊώματα πᾶω σέ ποικίλα θέματα κί ἀπο ποικίλες ἀφορμές κινημένα, παρατηρήσεις καί σκεψεις πού δειχνοῦν πῶς ἀντ'δροῦσε τήν κάθε φορά στά ἐξωτερικά—πνευματικά καί συναισθηματικά—ἐρεθίσματα, ἐξομολογήσεις ὀδυνηρῆς καί διαπιστώσεις θλιβερῆς γιά τὸν ἐζυτο τοῦ, γιά πρόσωπα ἄλλα καί πράγματα. Ἐχουν ὄλη τῆ φρεσκάδα τήν τόλμη καί τήν ἀγνόητη τῆς πρώτης παρόρμησης ἀφιαχτα ὅπως εἶναι τὸ σημεϊώματα αὐτά, ἄλλα καί τήν κατασταλαγμένη πείρα μιᾶς συνειδηρῆς πού πυρῶθηκε μέσα στή ζωῆ κί ἀνοζητάει τῶρα καταφύγιον. Ὅμως, ἀλίμονο! «δὲν ἔχει πλοῖο γιά σέ, δὲν ἔχει ὁδὸ», γιὰτὶ μέσα στό πνευματικό καί ἠθικό χάος τὸ σημερινὸ βυθιστηκον καί τὰ πλοῖα πού πιστεύαμε ἄλλοτε πῶς θά μπορούσαν νά μᾶς φέρουν σίγουρα στήν ἄλλη ὄχθη καί κλειστηκαν οἱ δρόμοι τῆς ψυχῆς μας.

Αὐτός ὁ τραγικός πόνος ἀναδίνεται ἔντονα μέσ' ἀπο τίς περισσότερες σελίδες τοῦ «Χρονικοῦ»: Ἡ δία:

πίστωση τῆς ρευστότητας καὶ τῆς ἀστάθειας τῶν ἰδεῶν καὶ τῶν αἰσθημάτων, ἢ ἀπουσία στηριγματος καὶ σκοπῶν μέσα στὴ ζωὴ, ἢ ἔλλειψη πίστεως στὶς ἀξίες τῆς. Γι' αὐτὸ, ἀνάλογα μὲ τὰ ἐκάστοτε κίνητρα, ὑπάρχει καὶ ἡ θέση καὶ ἡ ἔρνησή τῆς, ἢ διάθεση γιὰ τὸ μεγάλο ξεκίνημα πρὸς τὴν ἱκανοποίησιν μὲ τὴ δημιουργία, μὰ καὶ τὸ τσάκισμα τῶν φτερῶν ἀπὸ τὴν ἐπίγνωση (λαίθασμένη, κατὰ τὴν ἀντίληψή μου) τοῦ μάταιου κάθε προσπάθειας.

Τὸ δράμα τοῦτο τὸ ἐσώτερο τοῦ κ. Παράσχου εἶναι τὸ κύριο αὐτοβιογραφικὸ στοιχεῖο στὸ «Χρονικὸ» του, πού ὅμως δὲν εἶναι δικό του δράμα μόνον, μὰ καὶ τόσων ἄλλων ἀνθρώπων τῆς γενιᾶς του καὶ τῆς γενιᾶς μᾶς ἀκόμη. (Πόσοι ὅμως ἔχουν τὴν τολμηρὰ νὰ τὸ ἐξομολογηθοῦν τόσο ζωντανά, τόσο ὀδυνηρά; Μα καὶ πόσοι τὸ ἀντικρῶσαν ἀποτελεσματικά, καὶ καταπίσθησαν σοβαρὰ νὰ τοῦ δώσουν μιὰ λύση, τὴ σωστὴ λύση;...)

Ἄλλὰ ὁ ἴδιος, νομίζω πῶς ἔχει τὰ λιγώτερα ὀκαιώματα γιὰ νὰ παραπονεῖται. Γιατί καὶ πιστὴ ἔχει —τὴν ποίησιν καὶ μιὰ μεταφυσικὴ— καὶ ἔργο ἔδωσε, ἀπόρροια τῆς ἀγαπημένης του αὐτῆς πίστεως—τὴν οὐσιαστικὴ γιὰ τὴ νεοελληνικὴ ποίησιν κριτικὴ του ἐργασία. Κ' ἔχει μπροστά του ἄκόμα ἀνοιχτοὺς τοὺς δρόμους τῆς πνευματικῆς δημιουργίας. Ὁ ἴδιος μᾶς ἐξαγγελλεῖ τόσα ἔργα του τελεωμένα ἢ ἀρχινισμένα ἢ κι ἀπλῶς σχεδιασμένα μέσα του σὸν ἐφεση καὶ σὴ λυτρώση. Γιατί λοιπὸν τὸ αὐτομαστιγῶμα τοῦτο;.. Μᾶς ἀπαντᾷ ὁ ἴδιος: «Τὴν ψυχικὴ μου ἱστορία προσποθῶ νὰ γράψω ἐδῶ πέρα, σκόρπισα, ἀνάκατα, κομματιασμένα ὄλλ' ἴσως καὶ γιὰ τοῦτο ἴσα ἴσα πιὸ πιστά, σκιτσάρω τὸ πορτραῖτό μου, χωρὶς βούλησιν καλλιτεχνικὴ, ἀλλὰ μὲ ὄλη μου τὴ λαχτάρω γι' ἀλήθεια, δίνω διέξοδο, ἔστω καὶ μὲ τὸν τρόπο αὐτόν, στὶς δυὸ βαθῆς μου ὀρμές, τὴ λυρικὴ καὶ τὴν ἀναλυτικὴ, πού χρόνια τώρα λοξὰ καὶ τόσο λειψὰ ἱκανοποιούντανε, ἱστοροῦμαι, ἐξομολογοῦμαι, βγάζω ἔξω αἰσθήματα καὶ σκεψίσεις καὶ συναισθήματα πού τοὺς τελευταίους ἴδιως μῆνες μὲ κατέκλυζαν καὶ πού γύρουν ὅπως ὅπως νὰ ἀρθρωθῶ οὐ ν

(θὰ πνιγόμενον, θὰ πάθαινα κάτι ὀργανικὸ ἂν δὲν ἀνοιγα ἓνα δρόμο γιὰ ν' ἀρχίσουν νὰ βγαίνουν ὄλλ' αὐτὰ τὰ θολὰ καὶ βουερά κι ἀγριεμένα κύματα ἔξω), πασκίζω, μὲς στὴ ρευστότητα καὶ τὴν πολυμέρεια καὶ τὴν ἀλλαγὴ μου νὰ δῶ τι βοήθησε καὶ μονιμότερα εἶμαι. Τέλος, σημειώνω ἐδῶ ὅ,τι δὲν ἔτυχε ἢ δὲ μπόρεσα ἢ δὲ θὰ μπόρῃσω ἴσως ἀλλοῦ νὰ τὸ πῶ καὶ πού αἰσθάνομαι τὴν ἀνάγκη νὰ τὸ πῶ. Ξέρω: ἔξω πηγές μου, παλιές, πάντ' ἀνοιχτές καὶ πού τζούζουν. Στρέφω ὄλα τὰ κεντριά μου πρὸς τὴν ψυχὴ μου (μὲ ὀδύνη μὰ καὶ μὲ ἠδονὴ) καὶ τὴ φαρμακῶνω, τώρα πού περισσότερο παρᾶποτε τῆς χρειάζεται ἡ δύναμη. Ἄλλὰ καὶ λαφρώνω λυτρώνομαι.» (σ. 13—14).

Ἔτσι ἐξηγεῖται καὶ ἡ θέση τοῦ «Χρονικοῦ» μέσα στὸ ἔργου τοῦ κ. Παράσχου, κ' ἡ σύνθεσή του, ἢ οὐσία κ' ἡ μορφή του. Κι ὅπως θ' ἀκολουθήσουν δυὸ τόμοι τοῦ ἄκομα, θὰ μᾶς δώσει ἀρτίωτερον τὴν ψυχικὴ του ἱστορία.

Στρατηγοῦ Μακρυγιάννη: Ἀπομνημονεύματα. Κείμενον, εἰσαγωγὴ, σημειώσεις Γιάννη Βλαχογιάννη. Ἔκδοσις Β', τόμος πρῶτος. Ἔκδοσις Βιβλιοπωλείου Ε. Γ. Βαγιονάκη. Ἀθῆναι 1947, σ. 336.

Εἶχε ἀπὸ καιρὸ ἐξαντληθεῖ ἡ πρώτη ἔκδοσις τῶν «Απομνημονευμάτων» τοῦ Στρατηγοῦ Μακρυγιάννη πού ἔκανε τὸ 1907 σὲ δυὸ τόμους ὁ ἱστοριοδίφης Γιάννης Βλαχογιάννης, κ' ἦταν αἰσθητοτάτη ἡ ἀνάγκη τῆς ἐπανεκδόσεως τῶν, τώρα μάλιστα πού ἡ ζωὴ τοῦ ἔθνους ἀναδιηγανόμενα μετὰ τὶς πολεμικὰς συμφορὰς καὶ ζητᾷ νὰ στηριχθεῖ στὶς πραγματικὰ ἑλληνικὰς βάσεις τῆς. Γι' αὐτὸ τὸ Βιβλιοπωλεῖο Ε. Βαγιονάκη ἀξίζει τὴν ἔθνικὴν εὐγνωμοσύνην, πού ἀνάλαβε τὴν ἐπανεκδόσιν τοῦ πολυτίμου αὐτοῦ ἔργου καὶ πραγματοποιεῖ σὲ κίονα τὴν κυκλοφορίαν τοῦ πρώτου τόμου.

Ὁ Στρατηγὸς Μακρυγιάννης εἶναι ἀπὸ τὶς ἠρωϊκότερες κ' εὐγενέστερες μορφὰς τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπανάστασης

του 1821. 'Από τὴν παιδική του ηλικία ἀρχίζει τὸ σκληρὸ ἀγῶνα γιὰ νὰ καταχτήσει τὴ ζωὴ, κὶ ὅσο ἀντρώπωνται, τὸ ἦθος του γίνεται δικαίον, φιλελεύθερον κ' ἥρωικόν. "Ὅταν ξέσπασε ἡ Ἐπανάστασις τοῦ 21 μόλις ἦταν 23—24 χρονῶν, καὶ μνημένος ἀπὸ πρὶν στὴ Φιλικὴ Ἐταιρεία, ρίχνεται ἀμέσως στὸν ἀπελευθερωτικὸ Ἀγῶνα, ἀφιερώνοντος σ' αὐτὸν ὅλο του τὸ εἶναι, ὀλόψυχα, χωρὶς ἐνδοιασμούς, χωρὶς συμβιβασμούς, δίχως ὀπισθοβουλία. Ἀγωνίστηκε σκληρὰ κ' ἥρωικὰ ὅπου τάχτηκε, μὲ τιμιότητα κὶ ἀξιοπρέπεια, μὲ φλογερὸ ἐνθουσιασμό, μὲ πίστη στὴ θρησκεία καὶ στὴ λευτεριὰ τῆς Πατρίδας. Κι ὅταν ὁ μέγας Ἀγῶνας ἔφερε τὴ σύστασις τοῦ ἀνεξάρτητου ἑλληνικοῦ κράτους εἶχε γιὰ ἔνσημα μοναδικὰ, ἀλλὰ καὶ τιμητικώτατα τῆς ἄξιας πολεμικῆς δράσεως του, τίς πολλὰς κὶ ὀδυνηρὰς πληγὰς ποῦ πῆρε στίς μάχαις ποῦ πολέμησε, καὶ ποῦ τόνε βασανίζανε φοβερὰ, γιὰτὶ μένανε ἀνοιχτές ὡς τίς 27 Ἀπρὶλ 1864 ποῦ «πέθανεν ἐξ ὑπερβαλλούσης σωματικῆς ἐξαντλήσεως». Στὴν ἐποχὴ τοῦ Καποδιστρια καὶ τοῦ Ὄθωνα πῆρε ἐνεργότατα μέρος στὴν πολιτικὴν, ἀρχηγὸς τῆς φιλελεύθερης καὶ προοδευτικῆς μερίδας. Αὐτὸς ἦταν ἡ ψυχὴ τῆς ἐπανάστασεως τῆς 3 Σεπτεμβρίου 1843, ποῦ ἀνάγκασε τὸν ἀπολυταρχικὸ Ὄθωνα νὰ δώσει Σύνταγμα στὴν Ἑλλάδα. Γι' αὐτὸ κατοδιώχτηκε καὶ φυλακίστηκε ἀπὸ τὸν Ὄθωνα—κ' ἡ ἄδικη αὐτὴ καὶ μὲ βάρβαρον τρόπο φιλάκισις χειροτέρευσε περισσότερο τὴν πάντων κλονισμένη ἀπὸ τίς πληγὰς ὑγείας του.

'Αλλὰ ὁ Μακρυγιάννης δὲν εἶναι μονάχα ὁ ἥρωικὸς πολεμιστὴς κὶ ὁ φιλελεύθερος πολιτικός. Εἶναι κὶ ἀπὸ τοὺς σημαντικώτερους πνευματικούς δημιουργοὺς στὴ νεοελληνικὴ λογοτεχνία. Τὰ λίγα γράμματά του τὰ ἔμαθε μέσα στοὺς καπνοὺς τῶν μαχῶν, ὅμως ἡ «ἀγραμματοσύνη» του δὲν τόνε μπόδιε νὰ γράφει τὰ πολὺτιμα «Ἀπομνημονεύματά» του, ποῦ τὰ ἔκρυβε ἀπὸ φόβον γιὰ νὰ μὴ τὰ βροῦν ὅταν τὸν καταδίωκαν, καὶ ποῦ τὰ ἀνακαλύψε, σαράντα χρόνια μετὰ τὸ θάνατον τοῦ συγγραφέα των, ὁ

ἀκάματος ἱστοριοδίφης Γιάννης Βλαχογιάννης καὶ τὸ 1907, σοφὰ προλογισμένα καὶ ὑπερμνηματισμένα, τὰ ἔδωκε στὸν ἑλληνικὸ λαόν, γιὰ νὰ χαρεῖ τὴ φρεσκάδα τους, τὴν ἱστορικὴ τους ἀλήθεια καὶ τὴ λεβεντιά τους. Γραμμένα στὴ γλῶσσα τοῦ λαοῦ, ἀποτελοῦν ἕνα ἀπὸ τὰ πιὸ ἔγκυρα μνημεῖα τοῦ νεοελληνικοῦ πεζοῦ λόγου. Καὶ μὲ τὸν πλοῦτον τῶν ἱστορικῶν πληροφοριῶν, ποῦ παραθέτει ἀπὸ ἄμηση ἀντίληψις ὁ Μακρυγιάννης, μὲ ἀκρίβεια καὶ ἀναμφισβήτητη εἰλικρίνεια, μὲ ζωηρότητα στὴν περιγραφή καὶ μὲ δύναμη παραστατικῆ πρωτόφαντη, ἀποτελοῦν κ' ἕνα ἀπὸ τὰ πιὸ ἔγκυρα πολὶ ἱστορικὰ μνημεῖα γιὰ τὴ γνώσις τῶν ἐπαναστατικῶν καὶ μετεπαναστατικῶν χρόνων.

'Απὸ τὰ «Ἀπομνημονεύματα» τοῦ Μακρυγιάννη βγαίνει σὰ διδάγμα ἡ πίστη στίς δημοουργικὰς ἰκανότητες τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἀλλὰ καὶ σὸν αἴτημα ἐπιταχτικὸ ἢ ἀξιοπρέπεια, ἡ ἀγάπη στὴ λευτεριά, ἡ ἀγάπη στὴν ἀλήθεια. Μὲ τὴ μορφὴ τοῦ ἔργου του, γλωσσικὴ καὶ συνθετικὴ, ὁ Μακρυγιάννης «εἶναι σήμερα γιὰ μᾶς ὁ δασκαλὸς τῆς ἑλληνικῆς πεζογραφίας». Λιτὸ καὶ χωριτωμένο τὸ ὕφος του, ἀλλὰ κὶ αὐστηρὸ καὶ πλούσιο, ἀπλό κὶ καὶ γιομάτο λαϊκῆ ἀφέλεια ἀλλὰ καὶ ζωηρὸ καὶ χωρὶς ἐπιτήδευση καλλιτεχνικόν, ποιητικόν—στὴ βαθύτερη σημασίᾳ τοῦ δρου—ἀποτελεῖ ὑπόδειγμα στὴ νεοελληνικὴ πεζογραφία μαζί μὲ τὴν πλούσια, τὴν καλόχυμη καὶ στρωτὴ λαϊκὴ γλῶσσα του. Οἱ λογοτεχνικὰς καὶ ἄλλας τῶν ἀρετῆς—ποῦ πρῶτος τίς τόνισε κὶ αὐτὸς ὅπως καὶ τὴν ἱστορικὴν τῶν ἀξία ὁ Βλαχογιάννης μὲ τὴ διορατικότητά του—ἀναγνωρίστηκαν τελευταῖα ἀπὸ τὸν κ. Γ. Σεφέρη πρῶτα καὶ σήμερα ἀπ' ὅλο τὸν πνευτικὸν κόσμον τῆς Ἑλλάδας. Γι' αὐτὸ δίκαια γράφει ὁ κ. Ν. Γκάτσος πῶς: «Τὰ Ἀπομνημονεύματα τοῦ Μακρυγιάννη πρέπει νὰ γίνονεν ἐγκόλπιο τοῦ καθενὸς ποῦ ἔχει ἑλληνικὴ συνείδησι, ἕνας φωτεινὸς δρόμος ἐλευθερίας, ἀγνότητος, τιμιότητος, ἥρωισμοῦ καὶ ἀνδρείας». («Καθημερινὰ Νέα», 29 Ἰουλ. 1945).

Στράτη Τσιρκά : Προτελευταίος ἀποχαιρετισμός καί το Ἴσπανικό ὄρατόριο. Ποιήματα. Ἐκδ. «Ὀρίζοντες». Ἀλεξάνδρεια 1946. σ. 48.

Ἔγερ' ἀπ' τοὺς «Φελλάχους» (1937) καί τὸ «Λυρικό ταξίδι» (1938) ὁ ποιητής κ. Τσιρκάς μᾶς δίνει τὰ νέα του αὐτὰ ποιήματα, πιό σφιχτοδεμένα καί πιό ἀγωνιστικά ἀπὸ τὰ προηγούμενα. Δέν ὑπάρχει πιά δισταγμός στὴ «θέση», κί' οὔτε ὑπομοιτική ἐγκαρτέρηση, ἀλλὰ φωτεινὴ πίστις μόνο, ὀργισμένη κίνησις κατὰ λύτικὴν, ἀλλὰ καί οἰγουρο ξεκίνημα γιὰ ἐλπιδοφόρο χτίσιμο. γιὰ τὸν καινούργιο κόσμο τῆς χαρᾶς, τῆς λευτεριᾶς καί τῆς ἀγάπης :

«—μὲ τὰ μεγάλα καρδιοχτύπια μᾶς
καί μὲ τὴ γέση τῶν ἀνοιξέων—
βάζουμε πλώση
γιὰ τ' ἀριζέλανα
τοῦ ἀγῶνα.»

Γι αὐτὸ τὸν συγκινεῖ προπάντων ὁ ἀγῶνας, ἡ σύγκρουσις στὴν πιό δραματικὴ τῆς στιγμῆς. κί' ὅταν ἄκομα τὸν σφραγίζει ἡ ἀποτυχία, καί θὰ περιμέναμε τὴ θρηνητικὴ ἐλεγεία μόνο ν' ἀκουστῆ κί' ὄχι τὸ θριαμβευτικὸ ὕμνο.

«Δέν κλαίμε, μόνο σφίγγουμε ἀγέλαστοι
κί' ἄγρονποι χερακῶντας τῆς γνώσης
προσιμένουμε τῆς λευτεριᾶς τὸ σύνθημα,
[Παιρίδα.

Καί τότε, ἀφοῦ τοακίσομε τὴν ὄγντορα
ποταμία ἀγάπῃ κί' ὄνειρα καί γάλα
[παραδείσιο
θ' ἀνοιξομε μὲ τοῦτα δῶ τὰ ἐργατικά
[μας χέσια! »

(Ἀθήνα τοῦ 1942)

Ἡ πείρα τοῦ ἀγῶνα ἀτσαλώνει τὰ νεῦρα καί γιομίζει χρυσοὺς ἐλπίδες τὴν καρδιά, πού τώρα μόνο νιώθει ὅποσο εἶναι ὁ κόσμος νέος»,

«Σὰν ἔφηβος εἰκοσιδύο χρονῶν ἀογα-
κί' ὄλης τῆς γῆς οἱ ὁμοσφιές τὸν πε-
[ριουρησιζοῦν.

Τώρα μαθαίνουν τὰ πούλια νὰ γλυκο-
[τραγουδοῦνε,

τώρα μαθαίνουμε καί μετς πῶς τὴν
[κερδίζουν τὴ χαρά,
τὴν ἀβασίλευτη χαρά, τῆς λευτεριᾶς
[τὴν κόρη.»

Κί' ὡς τὴν ὥρα τῆς τελειωτικῆς νικῆς

«Μᾶς μένει πάντα
μιά δέση ξανθὰ στάμια
κ' ἓνα ἄστρο ἀγροῦό.»

σύμβολο καί προανακρουσμα τῆς μελλοῦμενης ζωῆς.

Τὸ ἀγωνιστικὸ περιεχόμενον τῶν ποιημάτων του δέν το κατεβάζει ὁ κ. Τσιρκάς στὴν τυφλωμένη προπαγάνδα μὲ τοὺς κούφιους ρητορισμούς καί τὴν ἀντικαλλιτεχνικὴ ἀλυγισία καί στέγνα τῆς, μὰ ἴσα ἴσα—κί' αὐτὸ εἶναι τὸ καλλιτεχνικὸ του κατόρθωμα—τὸ ὑποτάζει στὴν τέχνη, τὸ δυνομώνει μὲ τὸν ἀγνο ποιητικὸ του παλμό τὸ πλευτιζει μὲ τὴ λυρικὴ του διάθεση. Οἱ εἰκόνας του λιτῆς καί πρωτότυπες, ὁ στίχος του ἰσοσικός—κί' ἄς φαίνεται τροχὺς κομποτε στὴν ἐλευθερία του—ὁ λόγος του πλούσιος καί καθορός, δύνουν στὴν ὡμότητα καί στο ποθος τοῦ περιεχομένου τὴν εὐγένεια καί τὴν ὁμορφιά τῆς τέχνης.

ΚΩΣΤΑΣ ΠΡΟΥΞΗΣ

ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ

Η ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ

Κάτι σὰν ἀνάγκη ψυχικὴ καί σὰν ὑποχρέωση μ' ἀναγκάζει σήμερα νὰ προσθέσω κί' ἐγώ—δίχως βέβαια ἀξιώσεις κριτικοῦ—λίγα λόγια γιὰ τὸ πέρασμα τῆς κ. Κατερίνας ἀπ' τὴν Κύπρο. Λυποῦμαι μόνο, πού δέν κατόρθωσα νὰ παρακολουθῆσω ὅλη τὴ σειρά τῶν ἔργων τῆς (πολλὰ ἀπὸ τὰ ὁποῖα ὅμως ἔχω δεῖ ἄλλοτε) ἀλλὰ καί ὅτι πρόφθασα νὰ δῶ, μ' ἔκανε νὰ καταλήξω στὴν εὐχάριστη διαπίστωση, ὅτι τὸ πέρασμά τῆς στάθηκε γιὰ τὸν τόπο αὐτὸ ἓνα σπάνιο καλλιτεχνικὸ γεγονός, κί' ἕνα ὀρισμένο μάλιστα ἀριθμὸ ἀνθρώπων μιά ἀπροσδόκητη χαρὰ κί' ἱκανοποίηση. Γιατί ἡ κ. Κατερίνα δέν εἶναι μόνο μιά μεγάλη ἠθοποιός, ἀλλὰ κί' ἓνας ξεχωριστὸς πνευματικὸς ἄνθρωπος, μιά γυναίκα πού ἔταξε σκοπὸ καί προορισμὸ τῆς

τήν με κάθε θυσία εξυπηρέτηση τῆς Τέχνης. Ἴσως νὰ μὴν εἶναι ὀλότελα γνωστὲς οἱ θυσίες καὶ οἱ κόποι ποὺ κατέβαλε καὶ καταβάλλει, γιὰ τὰ κρατήσῃ τοῦ θέατρο στοῦ ἐπίπεδο ποὺ τοῦ πρέπει καὶ ἀσφαλῶς θὰ εἶναι ἄγνωστες σὲ πολλοὺς οἱ περιπτώσεις, ποὺ θυσίασε τὸ ὕψιστό της συμφέρον, γιὰ νὰ μὴ προδώσει τὴν ἀποστολή της. Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ περιπτώσις τοῦ ἔργου τοῦ Th. Walter «Ἡ μικρὴ μας πόλη», ποὺ μετὰ τὴν πρωτοποριακὴν του τεχνικὴν ἦταν σίγουρο ὅτι θὰ ξάφνιαζε καὶ τὸ μορφωμένο ἀκόμα θεατὴν κ' ὅμως τόλμησε νὰ τ' ἀνεβάσει ἐπειδὴ πίστευε, ὅτι ἔδινε ἕνα ἔργο τέχνης, περιφρονώντας κάθε ἐμπορικὸ ὑπολογισμό. Καὶ τὶ νὰ πεί κανεὶς γιὰ τὸ «Παράξενο Ἰντερμέτζο» τοῦ O' Neill, ποὺ ἀνέλαβε νὰ παρουσιάσει—ὑστερα ἀπὸ δοκιμὲς τριῶν μηνῶν!—ἐνῶ ἦταν βεβαίη σχεδὸν γιὰ τὴν ταμειακὴν τοῦ ἀποτυχία; Καὶ γιὰ ν' ἀντιμετωπίσει μάλιστα τὸ ἐνδεχόμενον τοῦτο, εἶχε κ' ὄλας ἔτοιμο τὸ «Ρομάντο» τοῦ Robert de Fier. Καὶ τοῦτα ὅλα γίνονταν στὰ καταθλιπτικὰ χρόνια τῆς Κατοχῆς, σ' ἐποχὴ δηλαδὴ ποῦ—ἄχι ἐντελῶς ἀβάσιμα—ἐκφράζονταν σοβαρώτατοι φόβοι, ὅτι θ' ἀποτύχαινε, ἂν ἐπέμενε νὰ κινεῖται στὴν περιοχή τῆς καθαρῆς τέχνης, γιὰτὶ τὸ κοινὸ, κορασμένον καὶ ταλαιπωρημένον ὅπως ἦταν τότε ἀπ' τὴ ζωὴ, θὰ προτιμοῦσε μιὰ κάποια εὐκολὴ ἱκανοποίησιν ἢ τέρψιν.

Ἀλλὰ καὶ τὰ καλὰ Ἑλληνικὰ ἔργα βόηκαν θερμὴ ὑποστήριξιν ἀπ' τὴν κ. Κατερίνα κ' ἐπιτυχίαν σάν τὴν «Τρίτη Πράξι» τοῦ Παλαιολόγου θάταν ἀπὸ πολλοὺς ζηλωτῆς. Καὶ μιὰ κ' ἔγινε λόγος γιὰ Ἑλληνικὰ ἔργα, νομιζῶ ὅτι δὲν πρέπει νὰ παραλείψω καὶ τὸ ἔργο «Ἐνῶ δὲν τοῦλειπε τίποτε» τοῦ γνωστοῦ Κύπριου λογοτέχνη Μελη Νικολαΐδη, τὸ ὁποῖο ἀνέβασε μετὰ στοργικὴ φροντίδα.

Καὶ τώρα ποὺ δόθηκε ἡ εὐκαιρία σὲ πολλοὺς ἀπὸ ἡμᾶς, νὰ τὴν παρακολουθήσουμε καὶ μακρῶς ἀπ' τὸ Ἀθηναϊκὸ περιβάλλον, νοιώσαμε βαθύτερα πῶσο ἀναγκαῖον, πῶσο ἀπαραίτητο πράγμα εἶναι γιὰ τὸν

ἄνθρωπο μετὰ τὰ κάποια πνευματικὰ ἐνδιεφέροντα καὶ τὶς ψυχικὰς ἀνησυχίας ἢ προσφορὰ τῆς τέχνης της. Κι ἡ προσφορὰ τῆς στήθηκε πλούσια κ' εὐργετικὴ μαζί. Κατῶρθωσε νὰ ἐνσαρκώσῃ μετὰ ἀπόλυτη φυσικότητα κ' εὐλυγισίαν τοὺς πῶ ἀνόμειους τύπους τῶν ἡρώιδων, πῶ ὑποδύθηκε, καὶ σύγχρονα νὰ μᾶς παρουσιάσῃ καὶ νὰ μᾶς ἀποκαλύψῃ ὀλόκληρον τὸν ἐσωτερικὸν τοῦς κόσμου.

Στὸ ρόλο τῆς Νίνας Λήντης (Παράξενο Ἰντερμέτζο), τῆς γυναίκας μετὰ τὶς πολυπλοκοὺς ἀντιφάσεις τοῦ ψυχικοῦ της κόσμου, κατῶρθωσε νὰ ξεσκεπάσῃ τὴ σκοτεινὴν ἀβυσσὸν τῆς ψυχῆς τῆς ἡρώιδος της καὶ νὰ προβάλλῃ ἀνύγλυφα τὸ οὐσιαστικὸν ἐσωτερικὸν της δράμα. Τὰ κάποια ἀσήμαντα κενὰ, ποὺ ἀναφάνηκαν σ' ἐλάχιστες στιγμῆς, στὴ σύνθεσιν τοῦ ἔργου, ἀσφαλῶς θὰ ὀφείλονταν στὴν ἀναγκαστικὴν του συντόμευσιν.

Ὡς «Κυρία δὲν με μέλει» ἐγοήτευσε τὸ κοινὸ μετὰ τὴν ἀπειρὴν γλύκα καὶ τὴν ἀκατανίκητὰν ἑλευστικήν θηλυκότητά της κ' ἀπέδωσε μετὰ χάριν καὶ δροσερότητα τὴν λαϊκὴν ἀφέλεια καὶ τὸν πηγαῖον αὐθορμητισμὸν τῆς ἡρώιδος τοῦ Σαρδοῦ.

Στὸ «Κλειδί τῆς Εὐτυχίας» κινήθηκε μετὰ ἀνεση καὶ ζωηρότητα νεαρῶτατης κοπέλλας κ' ἐμψένησε λεπτότατα τὸ δράμα τῆς φτωχῆς Ἑλληνίδος ἐπαρχιωτοπούλας.

Θὰ ἦταν ὅμως παράλειψιν ἀδικαιολόγητη, ἂν κανεὶς γοητευμένος ἀπὸ τὴν χάριν καὶ τὴν τέχνην τῆς κ. Κατερίνας ξεχνούσε ν' ἀναφέρει καὶ τοὺς ἄλλους συμπαραστάτες καὶ συνοδοιπόρους της. Πρὸ πάντων μάλιστα σήμερα, ποὺ ἡ ζωὴ τοῦ ἠθοποιοῦ—ὅπως καὶ κάθε καλλιτέχνη—εἶναι τόσο σκληρὴ, πρέπει κανεὶς νὰ λαβαίνει πάντοτε ὑπ' ὄψιν του τοὺς ὄρους κάτω ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἐργάζεται καὶ παραβλέποντας ὠρισμένες λεπτομέρειας ν' ἀποδώσῃ τὸ φόρον τῆς τιμῆς στοὺς ἀνθρώπους, ποὺ τόσο σπάταλα σκορποῦν τὶς ψυχικὰς καὶ σωματικὰς τοὺς δυνάμεις, γιὰ νὰ μᾶς χαρίσουν μιὰ καλλιτεχνικὴ ἀπόλαυσιν. Ξεχωριστὰ

νομίζω, ότι πρέπει ν' αναφέρω τους κ. Νικολαΐδην και Χριστογιαννόπουλον, πού τόνον ο πρώτος ως Σάμ Έβανς και Νάιπερ, όσο κι' ο δεύτερος ως Νέντ Ντάρελλ και Λεφέβρ, ενσάρκωσαν μ' επιτυχία τους ήρωές τους. Ίδιαίτερα στο έργο τής κ. Πετροβάτου ο ρόλος του καλόκαρδου καπετάνιου—έφοπλιστή και του άβουλου και άτολμου νέου αποδόθηκαν πολύ ικανοποιητικά. Στο ίδιο έργο αξιοπρόσεχτος κι' ο κ. Λεμός ως «καρρατερίστας» και ή κ. Άραβαντινού σά Μαριέττα πολύ επιτυχημένη. Η δ. Λαμπροπούλου (ή αξέχαστη Ένιβιχ τής Άγριόπαπιας) και ή κ. Γαρμπή αρκετά καλές.

Γιά τά σκηνικά δέν μπορεί νά έχει κανείς μεγάλες απαιτήσεις, γιατί ο λόγος είναι έντελώς οικονομικός.

Γενικά μπορούμε νά πούμε, ότι ή παρουσία τής κ. Κατερίνας και του φίλου της στάθηκε γιά μάς μιά πραγματική χορά, γιατί άνταποκρίθηκε σή μιά βαθύτερη ανάγκη τής ψυχής μας και μάς προέβνησε μιάν αρκετά έντονη πνευματική διέγερση. Τί άλλο νά ζητήσει κανείς άπ' την Τέχνη;

Δ. Σ. ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗΣ

ΓΑΛΛΙΚΗ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΖΩΗ

—Τό ρομάντζο του Ρουμόν Γκερέν «Ό μαθητευόμενος» πού γράφτηκε από διάστημα τής τετραχρονης αίχμαλωσης του συγγραφέα, έγινε άφορμή σέ πολλές συζητήσεις ανάμεσα στους Γαλλικούς φιλολόγους κύκλους. Ό Γκερέν περιγράφει μέ βαθύ ρεαλισμό τόν ήρωα του ρομάντζου του, πού ζητά νά ικανοποιήσει τις σεξουαλικές του όρμές μέ μιά έρωτική ούτάρκεια. Είν' ένας φλογερός νέος πού μεσς στις μάταιες έρωτικές του εκδηλώσεις, καλεί τά φαντάσματα τών γυναικόν πού περιποιείται στο ξενοδοχείο πού δουλεύει ως γκαρόν.

—«Η Ντόντζα» τής Λουσιέν Φάβρ, είν' ένα ρομάντζο πού διαβόζεται μ' εύχαριστηση. Περιγράφει μέ ζωντανά χρώματα τή ζωή μιάς ώμορφης και τίμιας χορεύτριας από τό Άλγέ-

ρι, πού άφησε τόν ήλικιωμένο της άντρα και γνώρισε χίλιες δυο περιπέτειες ως άτου νά καταλήξει σέ δευτερογαμο μ' ένα Άραπη γιατρό.

—Κάτω από τόν τίτλο «Οι άθροποι πού τους ξεχασε ο Θεός» κυκλοφορησε μιά συλλογή διηγήματα του Άλμπερ Κοσσερέ, πού θεωρείται άπό τούς καλύτερους νέους Γάλλους διηγηματογράφους. Μερικοί κριτικοί, μολιστα, τον τοποθετούν δίπλα άπό το Γκορκυ και τό Δοστογιέφσκυ.

—Η έκδοση βιβλίων πού έχουνε γιά θέμα τους την Άτίσταση και την κατοχή συνεχίζεται άσιακόπα. Ένα άπό τά καλύτερα πού έχουνε κυκλοφορήσει τον τελευταίο καιρό, είναι «Το σούρουπο τών ζωντανών» του Σέρζ Γκρουσσor, πού περιγράφει τούς ήρωές του μέ αξιοθαύμαστη Ικανότητα.

—«Οι Κυβερνήτες τής Δροσιάς» του Ζάκ Ρουμέν, πού πέθανε στο 1945 σέ ήλικία 38 χρονών, είναι μιά ιστορία πού ξεχειλίζει από αισιόδοξία και λυρισμό. Πρόκειται γιά ένα χωριό νέγρων της Ταιτής πού πάει όλοια νά καταστραφεί, γιατί ξηραινούνται οι πηγές του. Σ' αυτό τό χωριό, πού ήσαν ή πατρίδα του, γυρίζει ύστερα άπο δεκαπέντε χρόνια άπουσία, ο Μανουέλ μέ την πλούσια πείρα τής ζωής άπό τις μακρινές χώρες, άπό τη σκληρή δουλειά στις φυτείες του ζαχαροκάλαμου και την άκατανίκητη δύναμη τών ανθρώπων πού τους ένώνει ο μόχθος και ο πόνος. Άποφασισμένος νά σώσει τό χωριό του, πού οι κάτοικοι άρχισαν νά το έγκαταλείπουν, ο Μανουέλ πολεμά όχι μονο μέ τη φύση γιά νά βρει νερό, μά και μέ τούς χωριανούς του, πού ήτανε χωρισμένοι σέ δυο αντίθετες μερίδες, γιά νά τους συμφιλιώσει. Κ' ή συμφιλίωση γίνεται, γατι μονο μ' αύτη μπορούσε νά πετύχει ή δουλειά πού θα έσωζε τό χωριό, μά ο Μανουέλ σκοτώνεται άπό ένα αντιπαλο του, την ώρα πού ή γυναίκα του άρχισε νά νιώθει μέσα της τό παιδί πού τή έφησε.

—Ένας άνθρωπος πού πριν αύτοχτονήσει, ένα καλοκαιρινό απόγευμα στο Παρίσι, περνά τις τελευταίες του δυο ώρες ξαναπλαθώντας μέ τη μνήμη του) όλη την περασμένη ζωή του. Αυτό είναι τό θέμα του ώραιου βι-

βλίου του Ζάκ Νέλ «Σκόνη του χρόνου», που τελειώνει έτσι: «Τί την έκαμε τή ζωή του;» Ἄφησε τὸ χρόνο νά τὴν πνίξει. Ἄφησε τὸν ἑαυτὸ του νά γελασθεῖ, ν' ἀπατηθεῖ ἀπὸ τὸ χρόνο, τὸν ζόροτο ἐχθρό. Τώρα ἦτανε δεμένος, μὲ τὴν πλάτη στὴ γῆ. Τώρα ἦτανε πολὺ ἀργά. Πολὺ ἀργά γιὰ νά γελάσει, πολὺ ἀργά γιὰ ν' ἀνσπνεύσει τὸν ἀέρα, πολὺ ἀργά γιὰ νὰ εὐτυχησέμενος. Ἐχασε τὴ ζωὴ του γιὰ νά κερδίσει λεφτά, τὰ βρωμερὰ λεφτά».

—Οἱ Γαλλικοὶ φιλολογικοὶ κύκλοι ἐλπίζουν πῶς τὴν ἐρχομένη φορὰ τὸ βραβεῖο Νομπέλ θὰ δοθεῖ εἴτε στὸ Ζώρζ Ντυαμὲλ εἴτε στὸν Ἀντρέ Μαλωρώ.

—Ὁ Ρουμάνος κοθηγητὴς Μαρινέσκο μίλησε στὴν «Ἀκαδημία τῶν Ἐπιγραφῶν» τοῦ Παρισιοῦ, γιὰ τὸ ρόλο ποὺ παζανε στὴν Κύπρο κατὰ τὸν 15ον αἰῶνα, οἱ Καταλάνοι εὐγενεῖς, χωτὶ τυχοδιῶχτες, πειρατὲς καὶ ἔμποροι. Ὁ Μαρινέσκο βάσισε τὴ διάλεξί του ἐπὶ ἀνέκδοτα ἔγγραφα ποὺ μελέτησε ἐπὶ στα ἀρχεῖα τῆς Βαρκελώνης.

—Ἐνας νέγρος λυντσαριστὴκε — ἐπὶ οἱς Ἐνωμένους Πολιτεῖες, βέβαια — κατὰ τὸ ἀδελφός του, ποὺ τὸ χρῶμα του ἦτανε κατ' ἀρκετὰ ἀνοιχτὸ καὶ δὲν περνοῦσε γιὰ μαῦρος, ὠρκίστηκε νά ἐκδικηθεῖ. Τολμηρὸς ἔρασιτὴς, καταχτᾶ τὴν ἀσπρὴς γυναῖκες ποὺ συναντᾷ καὶ ἀνὰ μίαν νάμεσα σ' αὐτὴς διαλέγει τὸ δυὸ θυμάματα τῆς ἐκδίκησης του, δυὸ ἀδελφές ἐπὶ τοῦ καλοῦ κόσμου». Τὶς σκοτῶμεν, ἀφοῦ πρῶτα τοὺς λέει ποιὸς πραγματικὰ εἶναι.

Αὐτὸ εἶναι τὸ θέμα ἑνὸς ρομάντζου ποὺ τιτλοφορεῖται «Θά πάω νά φτύσω πάνω στὸς τοὺς τάφους σας» καὶ ποὺ παρουσιάζεται ὡς ἔργο ἑνὸς μαῦρου Ἀμερικάνου συγγραφέα, τοῦ Βερνόν Σούλιβαν, μεταφρασμένο Γαλλικὰ ἀπὸ τὸ Μπορίς Βιάν. Ὁ μεταφραστὴς ἰσχυρίζεται ἀκόμα πῶς ἀπαγαγερεῦτηκε ἢ ἔδωκε αὐτὸ τοῦ βιβλίου κριτικοὶ ἀποκαλύπτουν πῶς δὲν πρόκειται γιὰ μὲτὰφραση, μὰ γιὰ ἕνα πρωτότυπο βιβλίο ποὺ συγγραφέας του εἶναι αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ Μπορίς Βιάν.

—Ὁ Ρολάν Ντορζελὲς οἱς ἀνομνήσεις του ἀπὸ τὴ Μονμάρτη ποὺ δημοσιεύονται σὲ Γαλλικὸ περιο-

δικό, μιλά μὲ ἐνθουσιασμό γιὰ τὸ μεγάλο Ἑλληνα καλλιτέχνη Δημήτρη Γαλάνη, ποὺ ἔχει ἐκλεγεί μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν Καλῶν Τεχνῶν. Ὅπως γράφει ὁ Ντορζελὲς, ὁ Γαλάνης πῆρε τὴ Γαλλικὴν ὑπηκοότητα ὅταν ἐπὶ 1914 πολέμησε ἐθελοντικὰ μὲ τὸ Γαλλικὸ στρατό ἕνας γιὸς τοῦ Γαλάνη, ποὺ ὑπηρετοῦσε οἱς Γαλλικὲς δυνάμεις, σκοτώθηκε ὅταν τελευταῖο πόλεμο, ὅταν τορπιλίστηκε τὸ πλοῖο του, κοντὰ στὴ Νέα Γῆ.

—Ἐχει ἐκδοθεῖ στὴ Γενεῶν ἡ «Ἐισαγωγή στὴν ἱστορία τῆς Γαλλικῆς φιλολογίας» τοῦ Ἐντμόντ Ζαλού, ποὺ ἐξετάζει τὴ Γαλλικὴ φιλολογία ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς ὡς τὰ τέλη τοῦ Μεσαίωνα. Ὁ κριτικὸς τῆς «Ἐφημερίδας τῆς Λωζάνης» γράφει πῶς πρόκειται γιὰ «ἔργο μνημειῶδες», ποὺ θὰ συμπληρωθεῖ μὲ ἄλλους πέντε τόμους.

—Ὁ Ζουλ Ρομαίν ἔχει συμπληρώσει «Τοὺς ἀνθρώπους τῆς καλῆς θέλησης» μὲ τρεῖς τόμους ποὺ φαίνεται πῶς εἶναι οἱ τελευταῖοι: «Τὸ μαγικὸ ταπέτο» (25ος), «Φρανσουάζ» (26ος) καὶ «Ἐφιά τοῦ Ὀχτώβρη» (27ος). Μέσα ἐπὶ πολύτομο αὐτὸ ἔργο περνᾷ ὅλη ἡ πολιτικὴ, κοινωνικὴ, πνευματικὴ καὶ αἰσθηματικὴ ἱστορία τῶν τελευταίων χρόνων.

ΚΩΣΤ. ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

Ἰδρύθηκε στὴ Λευκοσία «Ἑλληνικὸς Πνευματικὸς Ὀμιλος». Τὸ διοικητικὸ συμβούλιο τὸ ἀποτελεῖσαν: Κ. Σπυριδάκης ἱ πρόεδρος, Θ. Σοφοκλέους ἀντιπρόεδρος, Κ. Προυσιῆς γραμματεὺς, Ν. Κρανιδιώτης ταμίας, Ἄθ. Μερεμέτης, Χρ. Παπαχρυσοστόμου καὶ Γ. Παπαχοραλάμους μέλη. Γιὰ τοὺς σκοποὺς του γράφουμε σ' ἄλλες σελίδες. Ὡς πρῶτες του ἐνέργειες ὁ Ὀμιλος, ἐχτός ἀπὸ τὶς συζητήσεις ἀνάμεσα ἐπὶ μέλη, θὰ κάνει μιὰ σειρά διαλέξεων γιὰ τὰ Δωδεκάνησα μὲ τὴν ἐυκαίρια τῆς ἀπελευθέρωσης των.

—Ἡ «Ἐταιρεία Κυπριακῶν Σπουδῶν» θὰ γιορτάσει οἱς 14 Ἀπριλί τὴ δεκαετηρίδα τῆς. Ὁ κ. Κ. Σπυριδάκης θὰ κάνει ἐκθεσὴ τῆς δεκάχρο-

νης δράσης της κι ὁ κ. Γ. Παπαχα-
ραλάμπους ἀνακοίνωση μὲ θέμα
«Πρόκλησις μαντικῶν οἰεῖρων καὶ
λατρεία τοῦ Ἀδωνίδος ἐν Κύπρῳ».
Ἐπίσης θ' ἀνακηρυχθοῦν ἐπιφανεῖς
ἐπιστήμονες ὡς ἐπιτιμὸς μέλη τῆς
Ἑταιρείας. Τὸ ἀπόγευμα τῆς ἴδιας
μέρας θὰ γίνῃ τὸ ἄνοιγμα τῆς
ἔκθεσης ἔργων κυπριακῆς λαϊκῆς τέ-
χνης.

— Ἡ Ἑτ. Κυπρ. Σπουδῶν διοργά-
νωσε καὶ φέτος σειρά διαλέξεων. Μί-
λησαν ὁ κ. Κ. Σπυριδάκις «Ἡ Κύ-
προς εἰς τὸν ἀρχαῖον πνευματικὸν
κόσμον», ὁ κ. Γ. Σταυρινίδης «Ἡ
ἱατρικὴ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἀνατολι-
κοῖς λαοῖς καὶ τοῖς Κυπρίοις», ὁ κ.
Κ. Μυριανθόπουλος «Περὶ τῶν ἐν
Κύπρῳ ξενικῶν λέξεων καὶ δὴ τῶν
δραβοπερικοτουρρικῶν καὶ τῆς ἐρ-
μηνείας αὐτῶν», ὁ κ. Α. Στυλιανού
«Ὁ ἅγιος Νικόλαος τῆς Στέγης Κα-
κοπετριάς, ἀγνωστον Βυζαντινον Μου-
σεῖον». Ἐπίσης ὁ κ. Κ. Σπυριδάκις
ἔκανε ἀνακοίνωση μὲ θέμα «Κύπριος
χαρακτήρ παρ' Ἀλοχόλῳ (Ἰκετ. 277
κ ἔ) καὶ ἡ γνώμη τοῦ Sir George
Hills».

— Στις 13 Μάρτη μίλησε στὸ Κυ-
πριακὸ Μουσεῖο ὁ καθηγητὴς κ.
J. R. Stewart μὲ θέμα «Τὰ νομίσματα
τῶν Λουζιτιανῶν βασιλέων τῆς Κύ-
πρου».

— Στις 24 Μάρτη μαθητὲς καὶ μα-
θητρίες τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου
ἀνέβασαν τὸ μονόπρακτο τοῦ Β.
Ρῶτα «Νὰ ζῆ τὸ Μεσολόγγι».

— Στις 29 Μάρτη ἡ Ἀμερικανικὴ
Ἀκαδημία θηλείων γιόρτασε τὴν εἰκο-
σιπενταετηρίδα της.

— Στις 4 Ἀπρίλη ὁ Μουσικὸς Σύλ-
λογος «Μότσαρτ» ἔκανε συναυλία μ'
ἔργα Μπετόβεν, Χαϊντελ, Μότσαρτ,
Σοίμπερτ καὶ Γ. Μιχαηλίδη.

— Ὁ συνεργάτης μας μουσικὸς κ.
Σόλων Μιχαηλίδης ποῦ βρίσκεται
τώρα στὸ Λονδίνο, ἔκανε διάλεξη στὸ
Trinity College of Music γιὰ τὴ «Σύγ-
χρονη ἑλληνικὴ μουσικὴ» στὶς 19
Φλεβάρη. Ἡ μεγάλη μουσικὴ ἐγκυ-
κλοπαίδεια «Groves Dictionary of
Music and Musicians» ζήτησε τὴ συν-
εργασία του στὴ νέα τῆς ἔκδοσις.

— Κατὰ τὸ Φλεβάρη ἀνοξε νέο
κινηματοθέατρο στὴ Λευκοσία, τὸ
«Λουκούδι». Στὰ ἑγκαίνια μίλησε
ὁ κ. Ν. Κρανιδιώτης.

— Στις 20 Γενάρη γίνηκε στὴ Σορ-
βὸν φιλολογικὸ μνημοσύνο γιὰ τὸ
νεοελληνοῦτο Hubert Pernot ποῦ πέ-
θανε πέρυσι. Μίλησαν ὁ διευθυντὴς
τοῦ Νεοελληνικοῦ Ἰνστιτούτου κ. Α.
Mirambel διεξοδικὰ γιὰ τὸ ἔργο του,
ἡ καθηγήτρια τοῦ Πανεπιστημίου
τοῦ Leidin δ. Σοφία Ἀντιωνάδου γιὰ
τις ἐργασίες του γύρω στὰ Εὐαγ-
γέλια καὶ στὴ διαφορὰ τῆς γλωσσι-
κῆς μορφῆς των, ἡ καθηγήτρια τῆς
Σορβόννης δ. Π. Λασκαρὴ γιὰ τὸ θά-
νατό του καὶ τὴ Νεοελληνικὴ Ἱστο-
ρικὴ Γραμματικὴ του ποῦ ἄφησε
ἀτελείωτη, κι ὁ κ. Σ. Κασοτζᾶς
ἐκ μέρους τῆς Ἑνώσεως Ἑλλήνων
φοιτητῶν γιὰ τὸν ἐπιστήμανα καὶ τὸν
ἄνθρωπο.

— Βγῆκε στὶς ἐκδόσεις Belles Let-
tres ὁ β' καὶ γ' τόμος τῶν Parlors
de Ile de Chios.

— Ἡ μελέτη τοῦ κ. Κ. Σπυριδάκι
«Ἡ πνευματικὴ Κύπρος στὴν ἀρ-
χαϊότητα», ποῦ δημοσιεύουμε στὸ
τεῦχος αὐτὸ σ. 84.—86 εἶναι ἡ τρίτη
ὀμίλια του γιὰ τὴν Κύπρο στὸ ρα-
διοφωνικὸ σταθμὸ Ἀθηνῶν

— Τὴ συνεργασία τῶν κ. κ. Ελρή-
νης Γαλανοῦ, Ἀλκῆ Θρούλου καὶ
Κλ. Παράσχου ποῦ δημοσιεύουμε
στὸ τεῦχος αὐτὸ τὴν ὀφείλουμε στὴ
φιλικὴ φροντίδα του Πρακτορείου
Πνευματικῆς Συνεργασίας.

— Τὸ Institut Français d' Athènes
(29—31 rue Sina, Athènes) παρακαλεῖ
τοὺς Κυπρίους συγγραφεῖς νὰ τοῦ
στέλνουν τὰ ἔργα των γιὰ τὸ «Δελ-
τίο ἀναλυτικῆς Νεοελληνικῆς βι-
βλιογραφίας» ποῦ ἐκδίδει.

— Παρακαλοῦμε καὶ πάλι τοὺς
συνδρομητὲς μας νὰ μᾶς στείλουν
τὴ συνδρομὴ τους.

ΤΥΠΟΣ

Κατὰ τὸ Φλεβάρη δημοσιεύτηκαν στὴν
Ἑλευθερία τοῦ κ. Π. Δίκαιου «Ἡ ἱ-
στορικὴ καὶ ἀρχαιολογικὴ σημασία τῶν
κλαπέτων θησαυρῶν τοῦ Κυπριακοῦ
Μουσείου» 10 καὶ 11, τοῦ κ. Ν. Κρανι-
διώτη «Ὁι πρῶτες 6 παραστάσεις τοῦ θι-
άσου Κατερίνας Ἀνδρεάδου» 11, κοινὴ
γιὰ «Τὸ πένθος ταιριάζει στὴν Ἡλέκτρα»
25 καὶ «Ἐπικίνδυνη στροφῆ» 26, «Ἀνα-
σκόπησις τοῦ ἑλληνικοῦ μεταπολεμικοῦ βι-
βλίου» 27, 28 Φλ., 1 καὶ 4 Μάρτη, τῆς
κ. Μαρίας Π. Ἰωάννου «Ἡ ὁρῶσις τοῦ

Λυκείου 'Ελληνίδων 'Αμμοχώστου» 15—18 Φλ.

— Κατὰ τὸ Μάοριη στὴν 'Ελευθερία τοῦ κ. Χρ. Σ. Χουρμούζιου «Ἡ ἑλληνική καὶ ἡ κυπριακὴ μουσικὴ εἰς τὴν 'Αγγλίαν» 7, τοῦ κ. Ν. Κρανιδιώτη κριτικὴ γιὰ «Τὸ παρῶζενο 'Υπερμεξίζο» 11, τοῦ κ. Μ. Μίτα «Σωματικαὶ ποιναὶ καὶ ἐκπαιδευσις» 16, τοῦ κ. Μελίη Νικολαΐδη «Ψυχικὴ καὶ πνευματικὴ ἀνοικοδόμησις στὴν 'Ελλάδα» 17, τοῦ ἴδιου τακτικὸς ἀνταποκρίσεις καὶ εἰδήσεις ἀπὸ τὴν 'Αθήνα γιὰ τὰ πολιτικὰ καὶ πνευματικὰ ζητήματα, τοῦ κ. Ν. Κρανιδιώτη «Ἢ ἠθικαὶ δυνάμεις τοῦ 'Ελληνισμοῦ κατὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς 'Επαναστάσεως» 25

— Στὸν 'Ανεξήγητο εἰς 6 Φλεβάρη κριτικὴ τοῦ κ. Μ. Πεθιδίου γιὰ τὴν παράστασις τῆς «'Εντα Γκάμπλερ» ἀπὸ τὸ θέατρο 'Αρδεαδῆ

— Στὸ Δημοκρατικὸ ἀποσπάσματα ἀπὸ τὸ ἀνεκδοτὸ βιβλίον τοῦ κ. Θ. Μαρσέλλου «Τὰ χρυσὰ βουνά» 10—15 Φλ. καὶ κατὰ τὸ Μόριη τοῦ κ. Τ. 'Ανθία «Πνευματικὴ αἰμορραγία» 2, «Λογοτεχνία καὶ λαός» 9, «Γιὰ τὴ δημοιογία ἔθνικης λογοτεχνίας» 16, «Μοτίβα ἔθνικης λογοτεχνίας» 23, «Ἡ ἑλληνικὴ λεβεντιά σὺν δημοτικῷ τραγοῦδι» 25, «Ἡ ἐπιστολαίωση τῆς ἔθνικης μουσικῆς» 30, τοῦ κ. Σ. Τομπόλη κριτικὴ γιὰ τὰ «Τζιηλαδήματα» τοῦ Α. Γάβρη 9, τοῦ κ. Θ. Μαρσέλλου «Ὁ θάνατος τοῦ Πετρούσκα» 16, «Τὸ χασιούκι τοῦ Κολοκοτρονίη: 'Ενθυμοῦς» 25, κριτικὴ τοῦ κ. Θ. Π. γιὰ τὸ βιβλίον τῆς Ε. Βοϊσκού «'Αοσις, μάοσις, κομμουνάοσις» 30, καὶ τὰ ταχτικά χρονολογήματα τοῦ 'Εφημερου.

— Στὸν 'Ελεύθερο Τύπο κριτικὴ τοῦ κ. Α. Γάβρη γιὰ τὴν παράστασις τοῦ «'Αντί Νεότης» ἀπὸ τὸ Ν. Λυκικὸ 8 Μάοριη, καὶ σὺς 11 ποιήματα τοῦ κ. Γ. Χειμαριδῆ «Στὴν Προσβείαν».

— Στὸν Παρατηρητὴ 15 Φλ. μετὰφρασις τοῦ κ. Κ. Νικολαΐδη ἀπὸ τὸν «'Αγαμέμνονα» τοῦ Αἰσχύλου, σὺς 22 κριτικὴ τοῦ κ. Π. 'Ιερωννίδη γιὰ τὰ «Τζιηλαδήματα» τοῦ Α. Γάβρη, καὶ τοῦ ἴδιου σὺς 3 Μάοριη ἄρθρον γιὰ τὸν Παλαμὰ «'Ελληνικὸς μορφὸς μὲ πανευρωπαϊκὸ χαρακτήρα».

— Στὸ Χρόνον 8 Φλ. τοῦ κ. Χ. Α. «Μία μέρα μὲ τὴν Καίνα Παξινού», σημεῖωμα τοῦ κ. Ν. Ὄρμαν γιὰ τὸ θέατρο 'Ανδρεάδη 8 Μάοριη.

— Στὰ Γράμματα σὺς 16 Μάοριη τοῦ κ. Α. Παυλίδη «Γιάνης Πεθιδίος, ὁ ἔδνηκός βάρο; τῆς Κύπρου».

— Στὴν Πάφο 13 Μάοριη περίληψις τῆς διάλεξης τῆς δ. Α. Παοχαλίδη «Ἡ κυπριακὴ τέχνη κατὰ τὴν ἑλληνοτικὴν καὶ ρωμαϊκὴν περίοδον»

— Στὴ Νέα Πολιτικὴ 'Επιθεώρησις 1 Μάοριη κριτικὸ σημεῖωμα τοῦ Γλ. 'Αλεξέου γιὰ τὰ ποιήματα τοῦ Μάνου Κολλῆ.

— Στὸν 'Ελλάνα ('Αλεξανδρείας) ποιήματα καὶ διηγήματα τῶν Ν. Βιεττίκο, Σ. Πατατζῆ, Ν. Παπαπερικλῆ, Γ. Κοτζιούλα, Α. Προπολίτη, Μ. Λουντιῆ, Φώτῃ 'Αγγουλέ, Θ. 'Ασώνη.

— Στὸ Βῆμα (Λονδίνου) 8 καὶ 15 Φλ. κριτικὸς θεάτισμος τοῦ κ. Α. 'Αλαιοτου.

— Πήρασι τὸ τεῦχος τοῦ Γενάη τοῦ περιοδικοῦ Φιλολογικῆ Πάφου, ποὺ γίνεται τώρα μηνιαῖο. Συνεργάζονται σ' αὐτὸ οἱ κ. Γ. Μαρσιδῆς, Σ. Σκίτης, Π. Φιλῆρος, Μ. Νικολαΐδης, Α. Φιλίππου, Α. Περαόσης, Α. Γιαννίδης, Α. Χατζιωσήρ, Α. Ρολάνδης καὶ Π. Ταλιαδωρος.

— Στὸν 'Αγωνιστὴ ἀρ. 58 τὸ διήγημα «'Επεισόδιον» τοῦ κ. Φ. Χατζιωσηρίου, ποιήματα τῶν κ. Α. Τασούλη, Π. Μιγγῆ, Μ. Λυγίλου, Α. Ροδίνη, καὶ σὺς ἀρ. 59—60 «Ὁ κοινωνικὸς ὁλός τοῦ θιάτρου» τοῦ κ. Ν. Κρανιδιώτη, κ. ἄ.

— Στὴν Κυπριακὴ 'Επιθεώρησις τοῦ Φλεβάρη Οἱ ἱαλίτες καὶ ὁ πόθος τοῦ Κολοσσοῦ τοῦ κ. Κ. Στυλιανοῦ, «Ἡ νεολιθικὴ ἐποχὴ στὴν Κύπρον» τοῦ κ. Ν. Κρανιδιώτη, «Τὸ κίστρο τῆς Κερύνειας» τοῦ κ. Γλ. Στανουοῦ, «Ἡ ἀγγειοπλαστικὴ τῆς μεσοιωνικῆς Κύπρου» τοῦ κ. Α. Μεγαω.

— Πήοσις καὶ τίς ἐφημερίδες Φωνῆ τῆς Κύπρου, 'Εφημερίς, 'Αθλητισμός, καὶ τὰ περιοδικὰ Μορφωσις, Νεολαία, Προσπόδιο, Κυπριόπυλο, 'Αποτόλος Βαρνάβας, Χριστιανικὴ 'Αναγέννησις, Νέα 'Εστία, 'Ελευθερα Γράμματα, Μορφές, Κοχλίας, Ποιτικὴ τέχνη, τὸ δελτίον Τὸ 'Ελληνικὸ Βιβλίον, Portugal, Λογοτεχνία L' ase negle

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

Στρατηγῶ Μακρυγιάννη: 'Απομνημονεύματα. Κείμενον, εἰσαγωγή, σημειώσεις Γιάννη Βλαγογιάννη. 'Εκδοσις Β'. Τόμος πῶτος. 'Εκδοσις Βιβλιοπωλείου Ε. Γ. Βαγιονάκη, 'Αθήναι 1947, σ. η+336.

Μ. Τριανταφυλλίδη: Δεξιολογικὸς ἀσκήσεις γιὰ τὴν 5η καὶ 6η δημοτικὴ Βιβλίον τοῦ μαθητῆ. 'Αθήνα 1947, σ. 48.

Παύλου Φλώρου: 'Αποκοί. Μυθι-

αρθρομα Βιβλιοπωλείον «Βεΐας», Ἀθήνα, σ. 420.

Παύλου Φλώρου: Ἡ ἔσθη. Μυθιστορημα. Ἀρχαῖος. Ἐκδ. Οἶκος Δ. Δημητράκου. Ἀθήνα 1946, σ. 255.

Ἰασ. Δελούνγη: Ἀπὸ τῆ θάλασσα. Ἐκδ. Α. Ματαράγκα. Ἀθήνα 1946, σ. 40.

Κώστα Δαρίγγου—Ἑλληνα: Χαοκίωμα. Ἐκδόσεις Ἀρμονία. Ἀθήνα 1946, σ. 74.

Γιώργου Σεφέρη: Λοκίμς. Κάτρο 1944, σ. 287.

Γιώργου Σεφέρη: Ἐρωτικότρος. Ἐκ.

δόσεις «Ἄλφα», Ἀθήνα 1943, σ. 72.

T. S. Eliot: Οἱ κούφροι ἄνθρωποι—Ἔνα τραγοῦδι γιὰ τὸν Συμεῶν—Γαξίδι τῶν Μάγων—La figlia che piange. Μετ. Α. Σ. Ἰωάννου, Κύπρος 1947, σ. 16.

Καλοῦμε τὴ Νεολαία. Ἐκδόσεις Ε.Σ.Ε. Α.Κ. Λευκοσία 1946, σ. 32

Ὁ ἀναλραβητισμὸς καὶ ἡ ἀνομιματοσύνη στὴν Ἑλλάδα, Ἀθήνα 1946, σ. 32.

Χρῖστου Εὐελπίδη: André Suarès. Μιά μελέτη καὶ μιὰ μετάφραση. Ἐκδόσεις «Ἄλφα», Ἀθήνα 1947, σ. 103.

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ & ΠΑΤΣΑΛΙΔΗ

Λήδρας 117, ΛΕΥΚΟΣΙΑ

Ἔλα τὰ τελευταῖα ἑλληνικά καὶ ἔξνα βιβλία :

Σικελιανοῦ, Βενέζη, Τεράζακη, Μυριβήλη, Ι. Παναγιωτοπούλου, Χάση, Καζαντζάκη, Κορδάτου, Ρώτα, Μπεράτη, Φυλακτοῦ, Ψάθα, Ο' Νήλ, Ζολᾶ, Τολστόη, Zweig, Maugham, Maurois, Ρομάνοφ κλπ.

Ἔλα τὰ παιδαγωγικά, κωνωνιολογικά καὶ ἐπιστημονικά βιβλία

Ἔλα τὰ σχολικά καὶ παιδικὰ βιβλία

Τὴν καλύτερη γραφικὴ ὕλη

Ἔὰ τὰ βροῖτε στὸ Βιβλιοπωλεῖο μας.

Καταρτίζουμε σχολικὲς βιβλιοθῆκες.

Ἐγγράφουμε συνδρομητὲς στὸ μοναδικὸ παιδικὸ περιοδικὸ «Διάπλασις τῶν Παιδῶν», τὸ περιοδικὸ πὸν μόρφωσε γενεὲς Ἑλληνοπαίδων καὶ πὸν τὸ ἀντιπροσωπεύουμε στὴν Κύπρο.

Βιβλιοπωλεῖον Γρηγορίου καὶ Πατσαλίδη

Λήδρας 117, ΛΕΥΚΟΣΙΑ.

ΠΑΥΛΟΥ ΦΛΩΡΟΥ

“ Η ΞΕΝΗ ”

Τὸ μυθιστόρημα τοῦ Παρνασσοῦ
Ἄληθινὸ τραγοῦδι ἑλληνικῆς ζωῆς.

“ ΑΠΟΙΚΟΙ ”

Τὸ ἀντιπροσωπευτικὸ μυθιστόρημα τῆς προπολεμικῆς
ἀθηναϊκῆς κοινωνίας.

ΟΙ ΦΙΛΟΙ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Τὰ καλύτερα ἔργα τῆς νεοελληνικῆς καὶ τῆς παγκόσμιας λογοτεχνίας σὲ πρὸ καλαίωθες ἐκδόσεις.

Τὰ ἐκλεκτότερα νέα ἔργα, λογοτεχνικά καὶ κριτικά, τῶν βραβυωστοτέρων Ἑλλήνων συγγραφέων.

Οἱ μεγαλύτεροι συγγραφεῖς τῆς παγκόσμιας φιλολογίας πρὸ πρὸ πλήρεις καὶ ἔγκυρες λογοτεχνικὲς μεταφράσεις.

ΟΙ ΦΙΛΟΙ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

11α, Ἀμερικῆς, 11α, ΑΘΗΝΑΙ.

ΓΡΑΦΤΟΡΕΙΟ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ

34, Δεωφόρος Φρ. Ροῦζβελτ, Ἀθῆναι.

Ἑπιμελείας : Τύπου, Γραμμάτων, Ἐπιστημῶν καὶ Καλλιτεχνίας.

Ἀντιπρόσωπος καὶ ἀνταποκριτὴς τύπου : Ἀμερικῆς, Ἀγγλίας, Τουρκίας, Ἑλλάδος, Αἰγύπτου, Κύπρου.

Ἐπιμελεία ἐκδόσεως βιβλίων καὶ περιοδικῶν.

Ἐκδότης «ΟΡΙΖΟΝΤΩΝ», ἡμερολογίου καὶ περιοδικοῦ.

Οἱ Κύπριοι ἐκδότες καὶ συγγραφεῖς περιοδικῶν, βιβλίων, ἐφημερίδων παρακαλοῦνται νὰ μᾶς στέλλουν τὶς ἐκδόσεις των γιὰ τὰ κείμενα ποὺ κάνουμε σὲς ἐφημερίδες καὶ σὲς ραδιόφωνο.

Ἐπεύθυνος ἰδιοκτητὴς Ν. Ι. Κρανιδιώτης—Λευκοσία

Τύποις : Θωμᾶ Γ. Κυριακίδη—Λευκοσία

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΔΙΜΗΝΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΜΕΛΕΤΗΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΣ

Έτησια συνδρομή για την Κύπρο 10 σελίνια

» » » τὸ ἔξωτερικό 12 »

Κάθε τεύχος 2 σελίνια.

Διευθυντής: ΚΩΣΤΑΣ ΠΡΟΥΣΗΣ,

19, Ούζουιαν, Λευκοσία

Τυπογραφεύο: «ΝΕΟΣ Κόσμος» Θωμᾶ Γ. Κυριακίδη

ΛΕΥΚΟΣΙΑ - ΚΥΠΡΟΣ

ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ: ΚΩΣΤΑΣ ΠΡΟΥΣΗΣ: Κυπριακὸ μυθιστόρημα. —Κριτική: Κ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΙ: Ρ. Dikaios «A Guide of Cyprus Museum», «Ζημίαι τῶν ἀρχαιοτήτων ἐκ τοῦ πολέμου καὶ τῶν στρατῶν κατοχῆς» καὶ Κ. Ἀμάντου «Τὰ γράμματα εἰς τὴν Χίον κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν 1566—1822». —ΚΩΣΤΑΣ ΠΡΟΥΣΗΣ: Γ. Σεφέρη «Δοκιμές» καὶ «Ἐρωτόκριτος», Γ. Πιερίδη «Ὁ Καβάφης», Κ. Ν. Κωνσταντινίδη «Ἡ Ρόδος ἕνα τραγούδι», Roger Milliet «A l'école du peuple Grec. 1940—1944». —ΠΑΥΛΟΥ ΦΛΩΡΟΥ: Α. Χατζηγάκη «Τ' Ἀσπροπόταμο Πίνδου». —ΚΩΣΤΑΣ ΠΡΟΥΣΗΣ: Π. Φλώρου «Ἡ Ξένη», Νότη Ρουσσίου «Ἐφτά σκαλοπάτια, Μαρίας Χατζηνάκου «Ἀλυσίδες», Ν. Κατηφόρη «Ὁ Ἀρχοντας κι' ἄλλα διηγήματα», Α. Ἰννίνου «Ὁνειρα κάτω ἀπὸ ἕνα κομμάτι οὐρανὸ» καὶ Θ. Μαρσέλλου «Χρυσὰ βουνά». —Θέατρο: Γ. ΦΥΛΑΚΤΟΥ: Ν. Λυρικό: Ἔρβιν Τζῶν Φέργκινσον. —Ζωγραφική: Χ: Ἡ ἑτήσια κυπριακὴ ἔκθεσι τέχνης.—Κ. ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ: Γαλλικὴ πνευματικὴ ζωή.—Εἰδήσεις.—Νέα Βιβλία.—Τύπος.—Ἀλληλογραφία.

ΣΤΑ ΕΠΟΜΕΝΑ:

Α. Α. ΠΑΛΛΗ: Ἡ νεοελληνικὴ ρωμαντικὴ καὶ λυρικὴ ποίηση.—Ὁ Ἀνατολικὸς μῦθος τοῦ Μεγ. Ἀλεξάνδρου.—Ἐνας τουρκικὸς Μπαϊντεκερ τοῦ 17ου αἰ. (μελέτες).—Κερκυραϊκὲς ἀναμνήσεις (ἀφήγημα).

Γ. ΦΟΥΣΑΡΑ: Κ. Χατζόπουλος (μελέτη).

Π. ΣΠΑΝΔΩΝΙΔΗ: Προϋποθέσεις γιὰ τὴ δημιουργία τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ (μελέτη).

Γ. ΣΠΑΤΑΛΑ: Ἡ λογοτεχνία στὴν Ἐφτάνησο (μελέτη).

Π. ΦΛΩΡΟΥ: Ὁ ποιητικὸς λόγος στὴν ἐποχὴ μας (μελέτη).

Μ. CARRIERES: Πνευματικὴ Ζωὴ τῆς Ὀκκιτανίας (μελέτη).

Κ. ΠΡΟΥΣΗΣ: «Ὁ Χριστὸς στὴ Ρώμη» τοῦ Σικελιανοῦ.—

Ἡ νεοελληνικὴ ποίηση 1940—1947 (μελέτη).

Μ. ΛΟΥΝΤΕΜΗ: Ὁ μητραλοῖας (διήγημα).